

Bilimiň halkara standart klassifikasiýasy

STATISTIKA

INSTITUTY

UNESKO

MCKO 2011

STATISTIKA

INSTITUTY

UNESKO

Birleşen Milletler Guramasynyň Bilim, ylmy we medeni guramasynyň (UNESKO) Tertipnamasy 1945-nji ýylyň noýabr aýynda 20 ýurt tarapyndan London konferensiýasynda kabul edildi we 1946-njy ýylyň 4-nji noýabrynda güýje girdi. Häzirki wagtda bu guramanyň 195 agzasy we 8 sany utgaşdyrylan agzasy bar.

UNESKO-nyň esasy wezipesi, halkyň bilim, ylym we medeniýet pudaklarynda ähliumumy hormaty, adalaty, kanuny we adam hukuklaryny, şeýle hem esasy azatlyklary üpjün etmek maksady bilen hyzmatdaşlygyny güýçlendirmek arkaly parahatçylygyň we howpsuzlygyň pugtalandyrylmagyna goşant goşmakdyr, şonuň bilen birlikde Birleşen Milletler Guramasynyň Tertipnamasynda jyns, dil ýa-da din tapawudy bolmazdan ähli halklar üçin ygylan edildi.

Bu maksatlara ýetmek üçin UNESKO aşakdaky baş wezipäni ýerine ýetirýär:

1) bilim, ylym, medeniýet we aragatnaşyk pudagynda geljegiň dünýäsine bagyşlanan geljegi bar gözlegler; 2) ylmy derňewler, okuw we bilim işleri arkaly ylmy bilimleri wagyz etmek, geçirmek we paýlaşmak; 3) halkara hukuk aktlaryny we kadalaşdyryjy teklipleri taýýarlamak we kabul etmek üçin ülnüleri işläp taýarlamak; 4) gatnaşýan ýurtlar bilen syýasatlaryny we taslamalaryny ösdürmek maksady bilen tehniki hyzmatdaşlygyň çäginde hünärmenleriň hyzmatlary; 5) ýöriteleşdirilen maglumatlary alyşmak.

UNESKO -nyň merkezi Fransiýanyň Pariž şäherinde ýerleşýär.

UNESKO -nyň Statistika instituty (UIS) Birleşen Milletler Guramasynyň Bilim, ylym we medeni guramasynyň statistika edarasy bolup, ol BMG tarapyndan dünýäniň dürli künjeklerinden bilim, ylym we tehnologiýa, medeniýet we aragatnaşyk barada maglumatlary saklaýar.

Statistika instituty 1999-njy ýylyň iýul aýynda UNESKO-nyň häzirki üýtgeýän we barha çylşyrymly şertlerde syýasaty ýöretmek üçin öz wagtynda we takyk statistiki maglumatlary ýygnamak, gaýtadan işlemek we üpjün etmek üçin döredildi. Bu institut Kanadanyň Monreal şäherinde ýerleşýär.

2013-nji ýylda çap edildi

UNESKO -nyň statistika instituty

P.O. 6128-nji gutu, Succursale Center-Ville

Monreal, Kwebek H3C 3J7

Kanada

Telefon: (1 514) 343-6880

E-poçta: uis.publications@unesco.org <http://www.uis.unesco.org>

ISBN 978-92-9189-132-0

Ref: UIS / 2012 / INS / 10

Dizaýn: JCNicholls / www.jcnicholls.com © UNESCO-UIS 2013

SÖZBAŞY

Gurluşy we bilim maksatnamalarynyň mazmuny boýunça milli bilim ulgamlarynyň dürlüligi sebäpli dürli ýurtlaryň gazananlaryny deňeşdirmek we milli we halkara derejedäki maksatlara ýetmeklerini yzarlamak kyn. Dünýä derejesinde bilim ulgamlarynyň taraplaryna we proseslerine düşünmek we dogry manysyny ýüze çykarmak üçin maglumatlaryň deňeşdirilmegini üpjün etmek aýratyn möhümdir. Bu, halkara deňeşdirilýän statistikalary klassifikasiýa etmek we görkezmek üçin düşünje resminamasy bolan Bilimiň halkara standart klassifikasiýasy (**BHSK (ISCED)**) ulanmak arkaly gazanylyp bilner.

BHSK (ISCED) klassifikasiýasy 2011-nji ýylyň noýabr aýynda UNESCO -nyň Baş konferensiýasynyň 36-njy mejlisinde kabul edildi. Ilkibaşda 1970-nji ýyllarda ESUNESCO tarapyndan işlenip düzülen we 1997-nji ýylda täzeden seredilen BHSK (ISCED) klassifikasiýasy milli we halkara derejesinde bilim statistikasyny ýygnamak we görkezmek üçin gural bolup hyzmat edýär. Bu resminama, dünýädäki bilim ulgamlaryndaky ösüşleri has takyk görkezmek üçin wagtal-wagtal täzelenýär.

BHSK (ISCED) 2011 bilim görnüşleriniň kämillesdirilen kesgitlemelerini hödürleýär we HBSK (ISCED) kontekstinde ulanylyşyny aýdyňlaşdyrýar. Kiçi ýaşly çagalaryň bilimi bilen bagly ulgamynyň ösmegi we üçünji derejeli bilim ulgamynyň üýtgedilmegi bilen baglanyşykly bar bolan bilim derejeleriniň klassifikasiýasyna täze kategoriýalar goşuldy. Şeýle hem klassifikasiýada aşakdaky täzelikler bar:

I) belli bir bilim maksatnamasyna gabat gelyän statistika birligi hökmünde bilim kwalifikasiýalaryny girizmek;

II) bilim maksatnamalarynyň derejelerini we alnan bilim derejelerini kesgitlemek üçin ulanylýan üç simwolly kodlaşdyryş shemasy;

III) BHSK (ISCED) dolandyryş bölümi; iv) giňeldilen sözlügi.

Bu kämilleşdirmeler, bilim we statistika boýunça halkara hünärmenleri, şol sanda gyzyklanýan halkara guramalary we Ewrostat we Ykdysady Hyzmatdaşlyk we Ösüş Guramasy (OECD) ýaly halkara guramalary öz içine alýan halkara tehnik maslahat topary tarapyndan teklip edildi. Klassifikasiýanyň esasy wersiýasy UNESCO-nyň agza

döwletleriniň hemmesine gatnaşmaga çagyrylan UNESCO-nyň Statistika institutynyň (UIS) ýolbaşçylygyndaky sebitleýin ekspertleriň ýygnaqlarynyň birnäçesini we resmi global maslahaty öz içine aldy.

UIS we UNESCO-OECD- Ewrostat (SOE) maglumatlary ýygnamak maksatnamalary täze standartlara laýyk geler. UNESCO-nyň agza ýurtlary 2014-nji ýyldan başlap bilim statistikasynda BHSK (ISCED) 2011 ulanyp başlar.

BHSK (ISCED) 2011, dünýädäki bilim ulgamlarynyň üznüksiz ewolýusiýasyny görkezýän has ygtybarly we dünýä derejesinde deňeşdirip boljak bilim statistikasyna goşant goşar.

2012-nji ýylyň dekabry

Hendrik van der Pol

UNESCO -nyň statistika institutynyň

Direktory

MAZMUNY

1-nji bap.	MSCO näme?	6
2-nji bap.	Klassifikasiýa birligi	7
3-nji bap.	Birnäçe BHSK derejesini öz içine alýan maksatnamalar, şol bir derejedäki yzygiderli maksatnamalar we modully maksatnamalar	
4-nji bap.	BHSK nämäni öz içine alýar?	11
5-nji bap.	Kesiş klassifikasiýa üýtgeýjileri	13
6-njy bap.	Maglumatlaryň görnüşleri	19
7-nji bap.	Kodlaşdyrma shemalary	21
8-nji bap.	Dolandyryş	23
9-njy bap.	BHSK derejeleri	25
	0-njy dereje - çaganyň irki (mekdepden öňki) okuwý	26
	1-nji dereje - başlangyç bilim	30
	2-nji dereje - orta bilimiň birinji tapgyry	33
	3-nji dereje - orta bilimiň ikinji tapgyry	38
	4-nji dereje - orta bilimden soňky bilim	43
	Üçünji derejeli Bilim	46
	5-nji dereje - üçünji derejeli bilimiň gysga sikli	48
	6-nji dereje - bakalawr derejesi ýa-da oňa deň dereje	51
	7-nji dereje - magistr derejesi ýa-da oňa deň dereje	55
	8-nji dereje - doktorlyk derejesi ýa-da oňa deň dereje	59
10-njy bap.	BHSK 2011 bilen BHSK 1997 derejeleriniň deňeşdirmesi	62
1-nji goşundy.	BHSK 2011 laýyklykda bilim almagyň mümkin ýollary	68
2-nji goşundy.	Bilim maksatnamalary üçin kodlaşdyryş ulgamy	69
3-nji goşundy.	Bilim derejesini kodlaşdyrmak ulgamy	72
4-nji goşundy.	Giňeldilen toparlar we bilimiň ugurlary	74
5-nji goşundy.	Resmi däl bilim BHSK: goşmaçalar	77

1-nji bab HBSK diýmek näme?

1. Bilimiň Halkara Standart Klassifikasiýasy (BHSK) Birleşen Milletler Guramasynyň Sosial we Ykdysady Klassifikasiýalarynyň halkara derejede deňeşdirip bolýan maglumatlary ýygnamak we derňemek üçin statistikada ulanylýan Halkara Ulgamynyň bir bölegi bolup durýar. BHSK - bilim derejeleri we ugurlary boýunça bilim maksatnamalaryny we degişli kärleri guramak üçin ýol görkezýän klassifikasiýadyr. BHSK halkara şertnamasynyň we ÝUNESKO-nyň Baş konferensiýasyna gatnaşýan ýurtlar tarapyndan resmi taýdan tassyklanan resminamanyň netijesidir.

1. BHSK, halkara derejesinde ylalaşylan kategoriýalara laýyklykda programmalarda we gutarnykly kärlerde kesgitlenen bilim çäreleriniň klassifikasiýasy üçin esas bolup durýar. Şonuň üçin BHSK-iň esasy düzgünleri we kesgitlemeleri halkara derejesinde ulanylmaga we bilim ulgamlarynyň ähli spektrini öz içine alýar.

3. BHSK iki esasy kesiş klassifikasiýa üýtgeýjisini ulanyp, bilim programmalaryny mazmuny boýunça toparlara bölýär: bilim derejeleri (9-njy bölüme serediň) we bilim ugurlary (4-nji goşunda serediň). BHSK 2011, BHSK 1997 bilim derejeleriniň täzeden seredilen görnüşini we ykrar edilen bilim derejelerine esaslanýan bilim derejeleriniň degişli klassifikasiýasyny hödürleýär.

4. BHSK esasynda taýýarlanan maglumatlar, karar berýänler we halkara bilim statistikasynyň beýleki ulanyjylary gyzyklandyrýan bilimiň dürli taraplary barada statistika ýygnamak üçin ulanylyp bilner. Bu taraplar, hasaba alnan talyplar, gatnaşyjylar, bilimdäki adam we maliýe çeşmeleri we ilatyň alan bilim derejesi baradaky maglumatlary öz içine alýar.

5. BHSK-iň ulanylmagy, milli düzgünler we kesgitlemeler esasynda ýyganan gatnaşyjylar, bilim edaralary we hemaýatkärler barada jikme-jik milli statistikany halkara derejesinde deňeşdirip boljak we düşündirip boljak umumy kategoriýalara öwürmäge kömek edýär.

6. BHSK-e laýyklykda bilim statistikasynyň ýygnyndysy administratiw ýazgylar, aýry-aýry gözlegler, öý gözlegleri we makroykdysady statistika ýaly dürli çeşmelere esaslanyp bilner. BHSK 2011-i statistiki çeşmelerde ulanmak boýunça gollanma

gollanma we beýleki materiallara goşular (8-nji bölüme serediň).

7. BHSK 2011 üç bölekden ybarat: (I) halkara derejesinde ylalaşylan düzgünler we kesgitlemeler; (II) klassifikasiýa ulgamlary; we (III) BHSK we dünýä ýurtlarynda degişli kärlere laýyklykda milli bilim maksatnamalarynyň klassifikasiýasy.

8. BHSK-e laýyklykda milli bilim maksatnamalarynyň klassifikasiýasy, BHSK derejeleri baradaky maglumatlary deňeşdirmek we halkara derejesinde düşündirmekde kömek etmek üçin ulanylýan milli bilim ulgamlary, bilim maksatnamalary we şuna meňzeş kärler barada maglumatlary guramagyň esasy guralydyr.

9. Milli okuw maksatnamalarynyň BHSK-e laýyklykda klassifikasiýasy, milli okuw meýilnamalaryny we degişli kärleri halkara statistikasynda ulanmak üçin deňeşdirme kategoriýalaryna kodlaşdyrmagyň işiniň aýdyňlygyny üpjün edýär, klassifikasiýa ölçeglerini okuw maksatnamalarynyň aýratynlyklary we degişli kärler bilen baglanyşdyrmak arkaly.

2-NJI BAP. KLASSIFIKASIÝANYŇ BIRLIKLERI

10. BHSK-niň we klassifikasiýanyň esasy birlihi milli (we milletara) bilim maksatnamasy we şonuň bilen baglanyşykly ykrar edilen bilim derejeleri bolup durýar.

11. BHSK-de bilim maksatnamasy, belli bir wagtyň dowamynda öňünden bir kesgitlenen okuw maksatlaryna ýa-da belli bir bilim maksatlaryna ýetmek üçin meýilleşdirilen we guralan çäreleriniň ýa-da aragatnaşyklarynyň ýeke-täk toplumu ýa-da yzygiderligi hökmünde kesgitlenýär. Maksatlar şahsy, raýat, jemgyýet we / ýa-da iş şertlerinde bilimleri, başarnyklary ösdürmekdir. Okuw maksatlary, adatça has ýokary derejedäki bilime taýýarlyk, bir hünäriň ýa-da birnäçe hünäriň ussatlygy bilen baglanyşykly bolup, şahsy ösüşe ýa-da dynç alyş çärelerine hem gönükdirilip bilner. Bilim maksatnamasynyň umumy häsiýetnamasy, okuw maksatlaryna ýeteninden ýa-da okuw meselelerini ýerine ýetireninden soň, üstünlikli tamamlanandygyny tassyklaýan resminama berilýär.

Ýokarda agzalan kesgitlemäniň esasy böleklerine aşakdakylar girýär:

12. BILIM IŞI: okuwa gönükdirilen belli bir aragatnaşyk görnüşini öz içine alýan maksatly iş.

13. ARAGATNAŞYK: iki ýa-da has köp adamyň ýa-da jansyz araçynyň we maglumat bermek prosesine goşulan adamlaryň (habarlar, pikirler, bilimler, ýörelgeler we ş.m.) gatnaşygy. Aragatnaşyk dilden we dilden däl, göni / şahsy, araçy / uzak aralykda bolup biler we dürli aragatnaşyk serişdeleri we kanallar arkaly amala aşyrylyp bilner.

14. ÖWRENMEK: aýratyn bilim almak ýa-da maglumat, bilim, düşünje, garaýyş, gymmatlyklar, başarnyklar, ussatlyk ýa-da tejribe, öwreniş, öwretmek esasynda öz alyp barşyny üýtgetmek.

15. GURAMA: gurluş ýa-da belli bir yzygiderlilikde aç-açan ýa-da aç-açan däl beýan edilen maksatlara ýetmek üçin. Öwrenmek we aragatnaşyk amala aşyran okuw we okatmak usullaryny ulanmak üçin şert döredýän üpjün ediji edara (bir adam, adamlar topary ýa-da gurama) barlygy çaklanylýar. Düzgün bolşy ýaly, okuw, aragatnaşyk, bilim we başarnyklary okuw prosesine gönükdirýän mugallymyň ýa-da terbiýeçiniň bolmagyny öz içine alýar. Okatmagyň usuly, meselem, radio, telewideniýe, kompýuter enjamlary, filmler, ýazgylar, internet we beýleki aragatnaşyk tehnologiýalary bolup bilner.

16. MAKSAT: okuw prosesi dowamlylygy we üznüksizligi bilen häsiýetlendirilýär.

17. Milli kontekstde bilim maksatnamasynyň takyk kesgitlemesi berlip bilner. BHSK-de bilim maksatnamasynyň kesgitlemesi, halkara derejesinde maksatnamalaryň deňeşdirilmegini gazanmak üçin dürli ýurtlarda bar bolan her dürli mümkinçilikleri göz önünde tutýar.

18. Bilim maksatnamasynyň çäginde bilim çäreleri dürli milli şertlerde “kurslar”, “modullar”, “bölümler” we / ýa-da “dersler” hökmünde häsiýetlendirilýän kiçi komponentlere bölünip bilner. BHSK-de "kurs" düşüňjesi "modul", "bölüm" we / ýa-da "mowzuk" düşüňjesine deňdir. Bilim maksatnamasy, oýunlary, esasy çäreler, amaly sapaklar, ylmy-gözleg taslamalary, dissertasiýa taýýarlamak ýaly adatça kurs hasap edilmeyän möhüm komponentleri öz içine alyp biler.

19. Bilim maksatnamalarynyň klassifikasiýasy bilim ulgamlary, mysal üçin, bilim edaralarynda okaýan talyplaryň, okuwa girenleriň, mugallymlaryň we beýleki adam we maliýe çeşmeleriniň statistik hasabatyny kesgitleýär. Bilim maksatnamasy baradaky statistika giriş maglumatlary (gelyän), okuw prosesi (talyplar) we çykyş maglumatlary (alnan kär) arasyndaky baglanyşyk barada maglumat almaga mümkinçilik berýär.

20. BHSK kontekstinde, hünär dereje- bu resmi tassyklama bolup, adatça bilim maksatnamasynyň ýa-da bilim meýilnamasynyň üstünlikli tamamlanandygyny tassyklaýan resminama görnüşinde bolýar. Hünär dereje şu aşakdakylar arkaly alnyp bilner: 1) bilim maksatnamasyny doly üstünlikli tamamlamak; 2) bilim maksatnamasynyň tapgyryny üstünlikli tamamlamak (bilimiň aralyk hünär derejesi); ýa-da 3) bilim maksatnamasyna gatnaşmagyndan bagly bolmadyk bilimleri, ussatlygy, başarnyklary barlamak. Maksatnamany üstünlikli tamamlamak, okuwçynyň belli bir maksatlara ýetmegi hökmünde kesgitleýär. Aýry-aýry kurslaryň (mysal üçin modullar ýa-da dersler) üstünlikli tamamlanmagy netijesinde ýüze çykyan aýratyn karzlar BHSK-iň hünär derejesine laýyk gelmeýär. Şeýle ýagdaýlarda, uzynlygy we / ýa-da maksatnamanyň ähli okuw meýilnamasyny öz içine alýan ýeterlik mukdarda karzlar ýa-da dersler kär derejesini görkezdi.

21. BHSK 2011-e laýyklykda ykrar edilen hünär derejeleri, degişli klassifikasiýa

bölümi hökmünde bilim meýilnamasyna laýyk gelýär. BHSK-de " hünär derejesi " adalgasy bilim "şahadatnamasy" adalgasy bilen manydaş. "Şahadatnama", "dereje" ýa-da "diplom" ýaly beýleki terminler kär derejesidir we BHSK kontekstinde biri-biri bilen manydaşdyr. Degişli milli häkimiýetler tarapyndan ykrar edilen kärleriň klassifikasiýasy, alnan bilim derejesi baradaky statistika üçin esas bolup durýar.

22. BHSK-de ilki okuw maksatnamalarynyň klassifikasiýasy, soň bolsa hünär derejeleriň klassifikasiýasyny berilýär. Milli okuw maksatnamalarynyň BHSK-e laýyklykda klassifikasiýasy okuw maksatnamalary bilen hünär derejeleriň arasyndaky baglanyşyklary görkezmek üçin esasy guraldyr. Şeýle-de bolsa, käbir ýagdaýlarda birnäçe maksatnama şol bir hünär derejesini , bir maksatnama birnäçe dürli hünär derejesini alyp biler.

23. Soňky on ýylda resmi däl bilim ýa-da resmi däl okuw arkaly (öňki) okuwyn ykrar edilmegi köp ýurtlarda has adaty boldy. BHSK 2011-de, resmi bilim meýilnamasynyň üstünlikli tamamlanmagy bilen deňşdirip boljak we resmi hünär derejesiniň bir bölegi hökmünde ykrar edilen başarnyklary, bilimleri we endikleri iş ýüzünde almak arkaly alnan kärleriň has takyk klassifikasiýasyny üpjün edýär.

24. BHSK 2011 aýry-aýry okuwçylaryň başarnyklaryna gönüden-göni baha bermek üçin niýetlenen däldir, sebäbi bilim maksatnamalary ýa-da hünär derejeleri bilen hakyky bilim üstünlikleriniň arasynda göni baglanyşyk ýok. Bir şahsyň öwrenen we üstünlikli tamamlan bilim maksatnamalary, in gowusy, maksatnama tamamlananda diňe gazanylan başarnyklaryna, bilimlerine we ussatlygyna takmynan gabat gelýär.

25. Milli we sebitleýin hünär derejeleriniň ulgamlary maksatnamalar we hünär derejeleri bilen baglanyşykly bilimleri, başarnyklary we ussatlygy tapawutlandyrmak üçin peýdaly gural bolup biler. Köp ýurtlar bilim üstünliklerine baha bermek üçin ilatyň başarnyklaryny we ussatlygyny beýan etmek üçin şuna meňzeş ulgamlary ulanýarlar. Ýurtlara BHSK bilen milli ýa-da sebit hünär dereje ulgamynyň arasynda anyk baglanyşyk gurmaýy maslahat berilýär, eger şoňa meňzeşler bar bolsa.

3-nji BAP. HBSK-IŇ BIRNÄÇE DEREJELERI ÖZ IÇINE ALÝAN MAKSATNAMALARY, BIR DEREJÄNIŇ ÇÄKLERINDAKI YZYGIDER MAKSATNAMALARY WE MODUL PROGRAMMALARY.

26. BHSK derejeleri boýunça milli bilim maksatnamalary toparlara bölünende, milli maksatnama geçiş nokatlary we zähmet bazaryna giriş nokatlary BHSK bir derejesinden beýlekisine geçiş nokatlaryna hemişe gabat gelmeýär. Şeýle ýagdaýlaryň üçüsini tapawutlandyryp bolar: 1) BHSK-iň iki ýa-da has köp derejesini öz içine alýan maksatnamalar; 2) BHSK bir derejesiniň çäklerinde yzygiderli iki ýa-da has köp maksatnama; we 3) kesgitlenen yzygiderliliksiz modul ýa-da kurs hökmünde geçirilýän programmalar.

27. Dowamlylygy BHSK derejesi üçin kesgitlenen ölçeglerden ýokary bolan milli bilim maksatnamasy (70 we 71-nji paragraflara serediň) bir derejäniň çäginde çykýan

hasaplanýar. Şol sebäpden, ölçege laýyklykda maksatnamanyň dowamynda bir BHSK derejesinden beýlekisine geçmegiň nokadyny (ýa-da nokatlaryny) kesgitlemek zerur. Mysal üçin, milli başlangyç bilim maksatnamasy sekiz ýyl ýa-da ondan hem köp dowam etse, iň soňky synplary BHSK 2-nji derejä (ýagny, ilkinji alty synp BHSK 1 derejesine, soňky iki synp BHSK 2 derejesine) berilmelidir.

28. Bir BHSK derejesinden çykýan maksatnama klassifikasiýa edilende, degişli BHSK derejesine birnäçe ýyllap okuw bellemek üçin maksatnamanyň çägendäki basgançaklar ýa-da aralyk hünär derejeleri ýaly bar bolan geçiş nokatlary ulanylmalydyr. Eger şeýle geçiş nokatlary ýok bolsa, BHSK derejeleriniň arasyndaky araçäkleri kesgitlemekde BHSK derejesiniň adaty jemlenen dowamlylygy ulanylmalydyr (71-nji bölüme serediň). BHSK derejeleri barada has giňişleýin maglumat üçin 9-njy bölüme serediň.

29. BHSK-nyň bir derejesiniň çägenden çykýan meýilnamalar, düzgün boýunça, BHSK-nyň has pes derejesini tamamlamagy göz önüne tutmaýar. Şeýle ýagdaýlarda, BHSK derejesinden has pes derejede "geçen ýyl sapaklaryna doly gatnaşmak" ýa-da has ýokary BHSK derejesinde "okuwa girmek" ýaly derejäniň tamamlanmagyny kesgitlemek üçin başga bir ölçegi ulanylyp bilner.

30. BHSK-iň dürli derejelerini öz içine alýan meýilnamalar üçin hasabat bermekde aýratyn düzgünler bar. Synplar we ýyllar boýunça çäklendirmeleri geçirmek üçin, statistiki görkezijileri ulanyp, okuwçylaryň sanyny kesgitleýän gorkezijiler BHSK-nyň derejeleri boýunça bölünmelidir. Maliýe we adam baýlyklaryna dereje (ýa-da derejeler topary, mysal üçin üçünji derejeli bilim) boýunça hem baha berlip bilner. Ilkinji gezek girenler ýa-da BHSK derejesiniň uçurymlary barada maglumat berlende, meýilnamanyň öz içine alýan her bir derejesine aýratynlykda seredilýär.

31. BHSK-nyň derejeleri üçin dowamlylygyň ölçegine laýyk geler ýaly, belki, BHSK-nyň bir derejesiniň çäginde iki we ondan köp yzygiderli meýilnamalary toparlara bölmek zerurdyr, eger olaryň umumy dowamlylygy dowamlylygyň iň az ölçegine gabat gelse. Şeýle ýagdaýlarda, birinjiden ikinjä geçende, ýa-da ondan soňky meýilnamalarda belli bir bilim ulgamynda BHSK-nyň belli bir derejesini gutaranlar üçin maglumatlar habar berlende, BHSK derejesinde görkezilmeyär, ýöne kiçi kategoriýalarda bilimiň islendik tassyklanar aralyk hünär derejesi bilen habar berlip bilner: 1) BHSK 2-nji we 3-nji derejeleriň “doly däl tamamlanmagy”, ýa-da 2) BHSK -iň beýleki derejeleriniň çäklerinde “tamamlanmadyk dereje” (60-njy bölüme serediň).

Şeýle ýagdaýlar ýüze çykyp biler, eger bilim ulgamynda BSHO-nyň derejesiniň meýilnamalarynyň dördüsinden 2-3-si däl-de, 1-3-si yzygiderlilikde görkezilip bilner.

Bölüm 4 MSKO öz içine nämeleri alýar?

1. MSKO 2011 adam durmuşyň dowamynda elýeterli bolan resmi we resmi däl bilimiň bilim maksatnamalary öz içine alýar. Milli bilim edaralary tarapyndan ykrar edilen kärler (mysal üçin resmi maksatnamasyny ýa-da resmi däl bilim maksatnamasyny üstünlikli tamamlamak arkaly), olaryň nähili alnandygyna garamazdan, alnan bilimiň derejesini bahalandyrmak üçin ulanýarlar. MSKO resmi däl, tötänleýin ýa-da ulgam däl okuwyň maksatnamalaryny hem-de tassyklanmadyk kärleri öz içine alanok. Resmi we resmi däl bilim milli kontekstinde işlenip düzülen dürli bilim maksatnamalary öz içine alýar. Mysal üçin: bilimden öňki bilim, adaty bilim, “ikinci synanşlyk” maksatnamalary, sowatsyzlygy ýok etmek maksatnamalary, ulular üçin bilim, üznüksiz bilim, açyk we uzak aralyk bilim, tejribe, tehniki we hünär bilimi, aýratyn zerurlygy bolan okuwçylar üçin bilim.
2. Resmi bilim – bu institutlaşdyrylan, belli bir maksada gönükdirilen, döwlet edaralaryň we döwlet tarapyndan tassyklanan hususy edaralaryň gatnaşmagynda meýilleşdirilen we umuman ýurduň resmi bilimini düzüp durýan bilimdir. Şeýlelikde, resmi biliminiň maksatnamalary degişli milli edaralar ýa-da şoňa meňzeş edaralar bilen ykrar edilýär. Meselem, islendik okuw jaýy we milli ýa-da ýarym milli bilim edaralaryň hyzmatdaşlygynda ykrar edilip bilner. Resmi bilim esasan bilimden öňki bilimiň maksatnamalaryndan durýar (37-nji bölüme serediň). Hünär-tehniki bilim, aýratyn zerurlygy bolan okuwçylar üçin bilim we ulular üçin bilim maksatnamalarynyň käbir bölekleri köplenç resmi bilim ulgamynyň bölegi hökmünde garalýar. Resmi bilimiň kärleri kesgitlenişi boýunça ykrar edilýär we şonuň üçinem MSKO tarapyndan garalýar. Institutlaşdyrylan bilim diýilip edara bilim üçin toplumlaýyn şertleri

döredip bilýän bilim hasaplanylýar. Bu “talyp-mugallym” gatnaşyklary we/ýa-da ýörite bilimiň we okuwyň maksatlaryna degişli özara gatnaşyk.

3. Resmi bilim, adatça, talyplar tarapyndan bir okuw meýilnamasyndan beýlekisine geçişni dowamlylygyny üpjün edýän ulgamda, doly okuw üçin döredilen bilim edaralarynda gurnalýar. Bu zähmet bazaryna ilkinji gezek girmezden ozal, ýagny, doly iş gününü alýança, resmi bilim hökmünde kesgitleýän deslapky bilim diýilýär.
4. Resmi bilim başlangyç bilim klassifikasiýalaryna laýyk gelýän meýilnamalaryň we kärleriň düzümi bilen hemme ýaş toparlarynyň okuwyny öz içine alýar. Haçan-da, önümçilikden aýrylmasyz, bölekleyin geçirilýän okuwyň meýilnamalary milli bilim edaralary ýa-da şoňa meňzeş guramalar tarapyndan ykrar edilen kärlere alyp barsa, bu okuw resmi bilim hökmünde hasaplanyp bilner. Şeýle meýilnamalaryň çäginde okuw köplenç bilim edaralary bilen iş berijiniň (mysal üçin, tejribe) hyzmatdaşlygynda amala aşyrylýar.
5. Resmi bilim ýaly, ýöne aralyk, tötänleýin ýa-da ulgamlaýyn däl bilimlerden tapawutlanyp, resmi däl bilim institutlaşdyrylan, maksada ugrukdyrylan we belli bir adam ýa-da bilim hyzmatlaryny üpjün edýän edara tarapyndan meýilnamalaşdyrylan bilimdir. Resmi däl bilimiň kesgitleýji aýratynlygy, bu adamyň ömürboýy okuwynda resmi bilime goşmaça ýa-da alternatiw bolup durýar. Şeýle maksatnamalaryň çäginde okuw köplenç bilime bolan ählumumy hukugy üpjün etmek üçin geçirilýär.

Resmi däl bilim dürli ýaşdaky adamlar üçin elýeterlidir, ýöne hökmany suratda üznüksiz ugur gurluşy bolmaly däldir; dowamlylygy gysga ýa-da depginliligi pes bolup biler, adatça, dowamlylygy boýunça gysga kurslar, öwrediji sapaklar ýa-da seminarlar görnüşinde

gurnalýar. Köp ýagdaýlarda, resmi däl bilim, resmi bilim we onuň milli ýa-da ýarym milli bilim edaralaryna laýyk gelýän ekwiwalentleri bilen ykrar edilmedik käriň alynmagyna getirýär, ýa-da kär asla berilmeýär. Şeýle-de bolsa, resmi ýagdaýda ykrar edilen kärler resmi däl bilimiň ýörite maksatnamasyna aýratyn gatnaşmagyň netijesinde alnyp bilner. Haçan-da resmi däl bilimiň çäginde beýleki ugurlarda alnan başarnyklaryň üsti doldurylan ýagdaýynda, muňa meňzeş ýagdaý ýüze çykyp biler.

6. Milli kontekste baglylykda, resmi däl bilim ulular we ýaşlar üçin sowatsyzlygy ýok etmek maksatnamalary we mekdebe gatnamaýan çagalar üçin maksatnamalary, hem-de durmuş we zähmet ukyplaryny ösdürmek maksatnamalary, jemgyýet we medeni ösüşine gönükdirilen maksatnamalary öz içine alyp biler. Resmi däl bilim bar bolan kärleri ýa-da başarnyklary ýokarlandyrmak we uýgunlaşdyrmak üçin, iş ýerinde taýýarlygy, işsizler ýa-da ilatyň ykdysady taýdan işjeň däl wekilleri üçin okuwy hem-de käbir ýagdaýlarda mümkin bolan resmi bilime we okuwa geçiş ýollaryny öz içine alyp biler. Resmi däl bilim adamyň öz üstünde işlemeginiň we ösmeginiň, şonuň netijesinde hem hökman iş bilen bagly bolup durmadyk okuw işini hem öz içine alyp biler.
7. Resmi däl bilimiň maksatnamasyny üstünlikli tamamlamak we bilim kärini almak adaty ýagdaýda, haçan-da maksatnama resmi bilimiň ulgamynda tassyklanmadyk we degişli milli ýa-da ýarym milli bilim edaralar (ýa-da şolara deň bolan) tarapyndan ykrar edilmedik bolanda, bilimiň in ýokary derejesini almak mümkinçiligi berilmeýär.
8. Statistiki hasabat üçin MSKO 2011 resmi we resmi däl bilimleriň düşüňjelerini aýdyň tapawutlandyrýar. MSKO 2011 resmi däl biliminiň maksatnamalaryny synplara bölmek üçin düzümiň ýa-da alynan käriň deň derejeli ölçegi ulanmagyny maslahat berýär. Resmi

däl bilimiň maksatnamalaryny synplara bölmek barada has giňişleýin maglumat V goşundyda görkezilen. Häzirki wagtda halkara derejesinde bilim ulgamynda (synplara bölünişi, soragnamalar, ýazgylar we ş. m.) maglumat ýygnamak prosessi esasan resmi bilime gönükdirilen.

Resmi däl okuw MSKO çäginde bilimiň gatnaşygyny ölçemek üçin göz önünde tutulmaýar, ýöne resmi däl okuwyň çäginde alnan, ykrar edilen kärler alnan bilimiň derejesini kesgitlemekde göz önünde tutulýar. Resmi däl okuw maksada gönükdirilen ýa-da dykgat bilen meýilnamalaşdyrylan, institutlaşdyrylmadyk okuwyň görnüşleri hökmünde kesgitlenilýär. Şoňa laýyklykda, ol resmi we resmi däl bilimlere garanyňda pesräk gurnalan we düzülen bolýar.

Resmi däl okuw maşgalada, iş ýerinde, ýaşayan ýerinde we gündelik durmuşda okuw çärelerini öz içine alyp biler we ugruny özi, maşgalasy ýa-da jemgyýet kesgitleýär. Resmi we resmi däl bilim ýaly, resmi däl okuw tötänleýin okuwdan ýa-da ulgamlaryň däl okuwdan tapawutlanmalydyr.

1. MSKO tötänleýin ýa-da ulgamlaryň däl okuw bilen hem meşgullanmaýar, ýagny, okuw üçin niýetlenmedik we aragatnaşygy öz içine almaýan dürli okuw görnüşleri bilen iş salyşmaýar. Tötänleýin ýa-da ulgamlaryň däl okuw, gündelik işleriň, maksatly bilim ýa-da okuw çäreleri üçin niýetlenmedik önümleriň önümi bolup biler. Şeýle okuwlara bilim programmalary bolmadyk ýüzbe-ýüz aragatnaşyk, radio we telewideniýe programmalary mysal bolup biler.

5-NJI BAP ÜÝTGEÝÄN KLASSIFIKASIÝA DÜZGÜNLERI

9. 1. Esasy kesiş bolan MSKO klassifikasiýa üýtgeýjileri bilim derejeleri we bilim ugurlarydyr (bilim ugurlary üçin, goşundy IV-dadyr). MSKO derejelerinde programmalar we kärler goşmaça ölçeglere görä bölünýär. Bulara aşakdakylar degişli:

- maksatnama ugrukdyrylyşy;
- MSKO derejesiniň tamamlanmagy;
- MSKO-ıň ýokary derejelerine girmek;
- derejeler we kärler boýunça milli ulgamdaky orny.

Goşmaça ölçegleriň bar bölegi ähli derejelere degişli däldir. Mundan başga-da, MSKO 0 derejesi programmanyň görnüşine we maksat toparynyň ýaşyna görä hem bölünýär. Bu goşmaça ölçegleriň kategoriýalary we kiçi kategoriýalary has deňeşdirip boljak maglumatlary giňişleýin ýygnamaga we görkezmäge mümkinçilik berýär.

1. MSKO-da beýan edilenlerden başga-da programmalaryň we kärleriň beýleki häsiýetlendiriji aýratynlyklary, bilim hyzmatyny berýän adamy ýa-da guramany, okuwyň geçiriljek ýerini, ýerleşýän ýerini, institusional mazmunyny, okuwyň, gatnaşyjylaryň we gatnaşmagyň görnüşini kesgitleýär. Bu aýratynlyklaryň özleri MSKO-a goşmaça ölçegler hökmünde goşulmasa-da, köp ýurtlarda bu programmalaryň tapawudyny we ýygnaýan maglumatlaryň gerimini kesgitlemekde möhüm rol oýnaýarlar.

Derejeler

1. Bilimiň “derejeler” düşünjesi bilim maksatnamasyny hödürlemek üçin döredilen bilimler, başarnyklar hökmünde hödürlenýär. “MSKO derejesi” bilim programmasynyň mazmunyndaky çylşyrymlylygy we ýöriteleşdiriliş derejesini görkezýär.

2. Şeýlelik bilen, bilim derejelerini, bilim programmalaryny tertipli kategoriýalara bölüp bolar diýen çaklama esaslanýlar. Bilim kontekstiniň çylşyrymlydygyny göz önünde tutup, bu kategoriýalar bilim ugrundaky hereketiň uly göwrümlü tapgyrlaryny görkezýär. Maksatnama näçe ösen bolsa, bilim derejesi şonça-da ýokarydyr.

3. Maksatnamalaryň derejeler boýunça ösüşe esaslanýan klassifikasiýasy, bilim ulgamlarynda bar bolan bir bilim programmasyndan beýlekisine tarap geçiş ýollarynyň doly görnüşini görkezmegi maksat edinýär: bilim ulgamyndaky programmalaryň köpüsi derejelerden geçiş ýollary bilen üpjün edýär.

MSKO 0/1-den MSKO 8-nji derejä çenli (I goşundydaky 2-nji diagramma serediň). Bilim ulgamlary köp sanly ugurlary, alternatiw programma yzygiderliligini we “ikinci mümkinçilik” programmalaryny üpjün edýändigini sebäpli, bir bilim programmasyndan beýlekisine geçmegiň köp usullary bar. Emma talyplar mümkin bolan ähli derejelerden seýrek geçýärler.

1. Bilim programmalarynyň derejeleri boýunça klassifikasiýasy, olaryň mazmunyny görkezmäge gönükdirilendir. Şeýle-de bolsa, okuw ulgamlarynyň maksatnamalarynyň mazmunyny yzygiderli, göni bahalandyrmak we deňeşdirmek üçin okuw meýilnamalary dürli-dürli, köp ölçegli we çylşyrymlydyr. Bilim mazmunyny klassifikasiýa etmegiň gönüden-göni çäreleriniň ýoklugy sebäpli, MSKO belli bir bilim programmasyny degişli MSKO derejesine bellemäge kömek edýän

gytaklaýyn (araçylyk) ölçegleri ulanýar. Käwagt gytaklaýyn ölçegler her MSKO derejesine mahsus bolup, degişli baplarda beýan edilýär. Ölçegleriň we her derejäniň jemlenen dowamlylygynyň umumy beýany bu babýň ahyrynda berilýär.

2. Gytaklaýyn ölçegler esasy we goşmaçalara bölünýär. Esasy ölçegler, degişli MSKO derejesinde bilim programmalarynyň zerur aýratynlyklaryny görkezýär. Goşmaça aýratynlyklar MSKO derejeli bilim programmalarynyň köpüsünde bar.

3. Programmanyň klassifikasiýasynyň esasy aýratynlygy, mazmunynyň çylşyrymlylygynyň, ýöriteleşdirilmeginiň we mazmunyň gytaklaýyn ölçeglerde nähili şöhlelenmegidir.

Klassifikasiýa ölçegi hökmünde bilim mazmunyny (bilimiň mazmuny) institusional kontekst bilen çalyşmaly däl. Mysal üçin, MSKO 4-nji derejesinde bilim, adatça MSKO 5-nji derejesinde ýa-da 6-njy derejesinde öwredýän edarlarda bolup biler.

Ugrukdyrma

1. Programmanyň ugry, MSKO derejesinde 6-8-nji derejesinde ulanmak mümkinçiligi bilen 2-5-nji dereje aralygy MSKO derejelerinden tapawutlanýar. Iki kategoriýa bar: umumy we hünär - tehniki okuwy.

Üçünji bilim derejesinde degişlilikde "umumy" we "hünär" adalgalarynyň ýerine "akademiki bilim" we "hünär bilimi" adalgalary ulanylar.

MSKO 2011 MSKO-iň has ýokary derejeleri üçin "akademiki" we "hünär" adalgalaryny has anyk kesgitlemeýär, ýöne bilim ugurlarynyň mysallaryna esaslanyp, geljekde akademiki we hünär ugry düşüňjelerini aýyrmagyň geljegi bar.

"Akademiki" we "hünär" adalgalary anyk kesgitlenýänçä, MSKO 5-nji dereje "umumy bilim" we "hünär bilimi" kesgitlemelerini ulanar.

2. Hünär okuwy, belli bir görnüşe ýa-da hünär işjeňliginiň görnüşleri bilen meşgullanmak üçin bilimleri, başarnyklary öwrenýänler tarapyndan işlenip düzülen bilim programmalary hökmünde kesgitlenilýär.

Bu programmalar kärhana esasly okuw (mysal üçin, tejribe, goşmaça bilim programmalary) ýaly komponentleri öz içine alyp biler.

Şeýle maksatnamalaryň üstünlikli tamamlanmagy, degişli milli häkimiýetler we zähmet bazary hünär taýdan gönükdirilen zähmet bazary tarapyndan talap edilýän hünär kärlerine getirýär.

10. **Umumy** bilim, umumy bilimleri, başarnyklary we başarnyklary ýokarlandyrmak we okamak, ýazmak we sanamak endiklerini ýokarlandyrmak üçin döredilen bilim programmalary hökmünde kesgitlenýär, köplenç okuwçylary şol bir ýa-da ýokary MSKO derejesinde has ösen programmalara taýýarlamaga we ömürboýy öwreniş esaslaryny ösdürmäge gönükdirilendir.

Bu programmalar boýunça adatça mekdepde ýa-da orta hünär okuw mekdebinde okadylýar. Umumy bilim, okuwçylary hünär bilim maksatnamalaryna girmäge taýýarlamak üçin döredilen bilim programmalaryny öz içine alýar.

Bu maksatnamalar, belli bir hünär ýa-da hünär görnüşinde işe taýýarlanmaga we zähmet bazarynda talap edilýän kärleri gönüden-göni almaga gönükdirilmeýär.

Derejäni tamamlamak we ýokary bilim derejesine girmek

Bilim maksatnamasynyň üstünlikli tamamlanmagy üçin talaplar, ýagny okuw maksatlaryna ýetmek, adatça programma spesifikasiýasynda görkezilýär we aşakdakylary öz içine alýar:

11. gatnaşmak talaplary (okuwyň soňky ýylynda okuw yzygiderli gatnaşmak);
12. garaşylýan bilimleri, başarnyklary we başarnyklary gazanmagy görkezmek.
13. Bilim programmasyny okatmak maksady bilen kesgitlenen bilimleri, başarnyklary edinmek, adatça aşakdaky görnüşlerde tassyklanýar:
 - jemleýji synagdan (ýagny üstünlikli geçmek) ýa-da okuw meýilnamasynyň dersler boýunça synaglaryndan geçmek;
 - okuw prosesinde belli bir mukdarda karz toplamak;
 - bilimiň, başarnygyň we başarnyklaryň ussatlygyny tassyklaýan döwlet synagyndan üstünlikli geçmek.

Resmi bilimiň çäginde üstünlikli gutarmak, adatça deňişli milli bilim edaralary tarapyndan ykrar edilen kär derejesine getirýär. MSKO 1 we 2 derejelerindäki bilim programmalary (käwagt MSKO 3 we 4 derejelerinde) hemişe klasifikasiýa almaga getirmeýär. Bu ýagdaýlarda üstünlikli gutarmagy kesgitlemek üçin "klassifikasiýa" ýerine beýleki ölçegler ulanylmaly; meselem, programmanyň soňky ýylyna doly gatnaşmak ýa-da has ýokary bilim almak.

MSKO 1-3 derejelerindäki programmalar, alnan kär üçin has ýokary MSKO derejesine gönüden-göni girmäge mümkinçilik beren mahaly elmydama üstünlikli tamamlanýar.

5. MSKO-da “has ýokary dereje” 5, 6 ýa-da 7-nji derejelere girilendigini aňladýar. Bu giriş diňe az sanly programmalary okamak bilen çäklense-de, klasifikasiýa MSKO-yň has ýokary derejelerine girmegi üpjün edýär.

MSKO 4-8 derejeleri bilen baglanyşykly programmalaryň üstünlikli tamamlanmagy, derejäniň tamamlanmagy hasaplanýar. Şeýle-de bolsa, bilim derejesini kesgitleän ýagdaýynda, programma tamamlanmanka alnan, ykrar edilen klasifikasiýa (meselem, orta bilim klasifikasiýasyna meýilnamanyň tapgyryny üstünlikli tamamlamak) has pes MSKO derejesine deňşlidir.

Alnan kär, has ýokary MSKO derejesine gönüden-göni girip bilmese, programmanyň üstünlikli tamamlanmagy göni giriş bolmazdan ýa-da hiç hili dereje gutarmazdan hasap edilip bilner.

6. Diňe 2-nji we 3-nji MSKO derejelerinden has ýokary MSKO derejelerine gönüden-göni girmezden alnan kärler, gönüden-göni giriş, doly däl gutarnykly ýa-da gutarnykly dereje däl hasap edilip bilner.

MSKO 2 we 3 derejelerindäki bilim programmalary we şuna meňzeş kärler dört kiçi kategoriýa bölünýär:

1) **dereje tamamlanmady** (we şonuň üçin has ýokary MSKO derejesine göni girip bolmaýar, bu ýagdaýda 3-nji MSKO derejesinden 5, 6 ýa-da 7 derejä çenli);

2) has ýokary MSKO derejesine **gönüden-göni girmezden bir derejäniň doly tamamlanmagy**;

3) has ýokary BHSK (ISCED) derejesine gönüden-göni girmezden derejäni tamamlamak;

4) has ýokary MSKO derejesine gönüden-göni giriş bilen derejäni tamamlamak (bu ýagdaýda MSKO 3-nji derejeden 5-nji, 6-njy ýa-da 7-nji derejelerdäki birinji derejeli bilim meýilnamasyna çenli).

61. Has ýokary MSKO derejesinde programmalar girip bilmeýän MSKO 2-nji we 3-nji derejelerinde programmalaryň üstünlikli tamamlanmagy (bu ýagdaýda MSKO 3-nji derejeden 5, 6 ýa-da 7-nji derejä çenli ösüş) kiçi kategoriýalar derejesinde hasaplanýar. Tamamlamak we doly däl derejede gutarmak aşakdaky aýratynlyklara laýyk gelmeli:

1) berlen MSKO derejesinde programmanyň dowamlylygy azyndan iki ýyl;

2) MSKO 1 derejeden başlap, MSKO 2 derejeli programmalar üçin azyndan 8 ýyl we MSKO 3 derejeli programmalar üçin azyndan 11 ýyl hasaplanýar.

MSKO derejeleriniň birinde gysga programmalaryň üstünlikli tamamlanmagy diňe programmanyň üstünlikli tamamlanmagy hasaplanýar.

Alnan bilim derejesini kesgitlemek üçin, gysga sikl programmasyny tamamlamak bilen alnan islendik ykrar edilen hünär, programmanyň özünden has pes MSKO derejesi hökmünde klassifikasiýa edilýär.

62. Programmalar:

a) mazmun ölçeglerine we jemlenen dowamlylyk aýratynlyklaryna laýyk gelmeýär, 1-nji kategoriýa degişli (dereje gutarnykly däl).

b) bir MSKO derejesinde programmalaryň yzygiderliliginiň bir bölegi bolan (ýöne yzygiderlilikde aşa däl) mazmuna, iň az dowamlylygyna we jemlenen dowamlylyk ölçeglerine laýyk gelmek, şeýlelik bilen has ýokary MSKO

derejesine gönüden-göni girmek mümkinçiligi berilmeýär we 2 derejä degişli edilýär (doly däl dereje).

- c) yzygiderlilikde iň soňky programmalar mazmun ölçeglerine, iň az dowamlylyk we jemleýji dowamlylyk aýratynlyklaryna laýyk gelýär, 3-nji kategoriýa degişlidir (göni giriş bolmazdan derejäni tamamlamak). Şeýle programmalar, adaty, gönüden-göni zähmet bazary tarapyndan talap edilýän degişli kärlere eltýär.
- d) MSKO 3-nji derejesine gönüden-göni girip MSKO 4-nji derejä gabat gelýär, 3-nji aýratynlyga degişli bolup durýar (göni giriş bolmazdan derejäni tamamlamak).
- e) 5, 6 ýa-da 7 kategoriýalara bölünen BHSK derejelerinde üçünji bilime gönüden-göni ygtyýar bermek 4-nji aýratynlyga degişlidir (göni giriş bilen derejeli gutarnykly)

63. Gatnaşanlaryň ýörite toparlary üçin maksatnama (ulular ýa-da aýratyn zerurlyklary bolan talyplar) BHSK derejesinde yzygiderli bilim ýaly maksatnamalardan has gysga ýa-da uzyn bolup biler. Şeýle-de bolsa, maksatnamanyň üstünlikli tamamlanmagy alnan klasifikasiýa şertinde derejäniň üstünlikli tamamlanmagy hasaplanýar we yzygiderli bilim maksatnamalarynyň çäginde alnanlara deň bolan bilim, başarnyk derejesiniň ussatlygyny tassyklaýar.

64. Üstünlikli tamamlanman bir maksatnama gatnaşmak derejäniň gutarmagy hasap edilmeýär. Doly däl derejäniň tamamlanmagy we BHSK 0 we 1 derejelerinden başga derejeler hasaba alynmaýar.

65. Derejeleri üstünlikli tamamlamagyň ölçegleri iň ýokary kär derejesine görä toparlara bölünýän şahsyýetlere, gatnaşyjylara we bilim maksatnamalaryna gönüden-göni degişlidir.

Derejeleriň we kärleriň milli gurluşdaky orny

66. BHSK 6 we 7 derejeli maksatnamalar milli derejedäki ýagdaýlary, derejeleri we kärleri bilen tapawutlanýar. Ilkinji gezek ýüz tutanlaryň sanyny dogry kesgitlemek üçin kärler we üçünji derejeli bilim edaralaryny (ýa-da degişli derejeleri) gutaranlar, Milli maksatnamalaryň yzygiderliligi göz önünde tutulmalydyr. Programma berlen pozisiýa derejeleriň yzygiderliligine we milli ýokary bilim ulgamlaryndaky kärlere degişlidir.

67. BHSK 6 derejeli maksatnamalary ikinji derejeli maksatnamalar hökmünde toparlara bölünýär.

68. BHSK 7-nji derejedäki maksatnamalar, 6-njy derejäniň önünden tamamlanmagyny talap etmeýär, kabul edişlik birinji derejeli maksatnama hökmünde klassifikasiýa edilýär. Has takyk kesgitlemek üçin bu maksatnamalar BHSK-de aýratyn toparlara bölünýär.

69. Klassifikasiýanyň ähmiýeti bilen baglanyşykly dowamlylyk ölçegleri aşakda

jikme-jik görkezilýär. Beýleki ölçegler, derejeler boýunça maksatnamalar we bir derejäniň tamamlanmagyny kesgitlemek 9-njy bapda ara alnyp maslahatlaşyldy.

70. Resmi bilim maksatnamalaryny klassifikasiýa etmegiň ölçegleri BHSK derejeleriniň dowamlylygy üçin aşakdaky aralyklarda bolmalydyr:

- BHSK 0: uzynlyk ölçegi ýok, ýöne iň bolmanda programma bolmaly, günde 2 sagada deň bolmaly we okuw üçin ýylda 100 gün BHSK derejesi 0 programmasy hökmünde klassifikasiýa edilmeli;
- BHSK 1: dowamlylygy adatça 4-7 ýyl. Iň ýaýran dowamlylygy - 6 ýyl;
- BHSK 2: dowamlylygy adatça 2 ýyldan 5 ýyla çenli. Iň ýaýran dowamlylygy - 3 ýyl;
- BHSK 3: dowamlylygy adatça 2 ýyldan 5 ýyla çenli. Iň ýaýran dowamlylygy - 3 ýyl;
- BHSK 4: dowamlylygy adatça 6 aýdan 2-3 ýyla çenli;
- BHSK 5: dowamlylygy adatça 2 ýyldan 3 ýyla çenli;
- BHSK 8: dowamlylygy azyndan 3 ýyl.

BHSK derejeleriniň 6 we 7 derejeleriniň adaty dowamlylygyny kesgitlemek has aňsatdyr. Bu derejelerde BHSK dürli ýurtlarda hödürlenýän maksatnamalaryň yzygiderliligine baglydyr.

- BHSK 6: Bakalawr programmasynyň dowamlylygyna meňzeşdir. Programma BHSK 3 derejesine gönüden-göni eýerýän bolsa, 3-den 4 ýa-da has köp ýyl dowam edip bilýär.
- BHSK 7: Magistr programmasynyň dowamlylygyna ýa-da şoňa deňdir. Programma BHSK derejesine 6 ýa-da 5 ýyldan 7 ýyla çenli bolsa, 1 ýyldan 4 ýyla çenli BHSK 3 derejesine gönüden-göni eýerýär.

71. Resmi bilim maksatnamalaryny BHSK derejesinde klassifikasiýa etmegiň ölçegleri hökmünde aşakdaky jemleýji dowamlylyk çarçuwalary ulanylyr:

- BHSK 1 + 2: adaty jemleýiş dowamlylygy 9 ýyl, ýöne 8 ýaşdan 11 ýaşa çenli üýtgäp biler.
- BHSK 1 + 2 + 3: adaty jemleýiş dowamlylygy 12 ýyl, ýöne 11 ýaşdan 13 ýaşa çenli üýtgäp biler. Üçünji bilim maksatnamalaryna giriş azyndan 11 ýaşı talap edýär, BHSK derejesinde 1-3 ýyllyk okuw göz önünde tutulýar.

72. Bölekleýin (agşam) ýa-da modully dowamlylyk ölçegleri ulanylanda maksatnamalar, doly okuw programmanyň nazary dowamlylygy ekwiwalentde ölçelmeli bolýar.

73. BHSK-iň esasy maksady deňeşdirip boljak maglumatlary döretmegi, ýygnamagy we ulanmagy öňe sürýär. Milli aýratynlygy kesgitlemekde çeyeligi, derejesi boýunça dowamlylygy talap edýär. Şonuň üçin häzirki wagt çäklerinde, ýyllaryň dowamynda dowamlylygy 70-nji we 71-nji paragraflarda beýan edilişi ýalydyr.. Maksatnamalary

klassifikasiya etmegiň iň gowy usuly adaty dowamlylygy ulanmakdyr.

74. Nokatlarda görkezilen derejeleriň dowamlylygyny kesgitlemekde 70 we 71-nji paragraflar gollanma bolup hyzmat edýär. Şeýle hem olar institusional geçiş nokatlaryny, programma laýyklygyny kesgitlemekde ölçeg hökmünde ulanylyp bilner. Halkara nokatlar bilen deňeşdirmek üçin milli geçiş nokatlaryny saýlamagyň aýratynlyklary bilim maksatnamalarynyň mazmuny bilen kesgitlenýär. Olar bolsa dowamlylygy bilen anyklanýar.

6-njy bap Maglumatlaryň görnüşleri

75. BHSK, esasan talyplar, okuwçylar, uçurymlar we bilim derejeleri baradaky statistika degişlidir. BHSK maglumatlary ýygnamak üçin gollanma däldir we statistiki bölümler bilen nädip işlemelidigi we ýygňalan maglumatlary nähili işlemelidigi we ýygňalan maglumatlary nähili berjekdigi barada jikme-jik maglumat bermeýär. Şeýle-de bolsa, dürli statistika görnüşleri üçin BHSK ulanylanda aşakdaky ýörelgeler göz önünde tutulmalydyr.

Okuwçylar, gatnaşyjylar we ilkinji gezek okaýanlar

76. Talyplar, gatnaşyjylar we ilkinji gezek okaýanlar üçin dogry hasaplamak üçin şahsyýetler BHSK derejelerine, kategoriýalara we kiçi kategoriýalara bölünmelidir. Institusional kontekst statistika ýygnamak üçin esas bolup hyzmat etmeli däldir. Bir okuw jaýynyň okuwçylary / talyplary, ýöne dürli BHSK derejelerinde maglumatlar, zerur bolsa çak edilýän maglumatlary ulanyp, aýratyn habar berilmelidir. BHSK-iň birnäçe derejesini öz içine alýan bilim programmalary üçin giriş maglumatlary synp we tapgyr statistikasy arkaly habar berilmelidir.

77. Talyplar, okuwçylaryň ýaş aýratynlyklaryna däl-de, programmanyň aýratynlyklaryna laýyklykda BHSK derejelerine we kategoriýalaryna belleniýär. Mysal üçin, mekdebe çenli çagalar kategoriýasy 3 ýaş we ondan uly çagalary öz içine alýar, ýöne şeýle programmalara ýazylan bu ýaşa ýetmedik çagalar hem bu kategoriýa girmeli. Şonuň ýaly-da, has ýokary derejeli giriş kategoriýalaryny ulanýan statistika, okuwçylaryň okuwyň aýry-aýry görnüşlerine däl-de, işlenip düzülen okuw meýilnamasyna esaslanmalydyr.

78. BHSK derejesine täze girenler öň bilim maksatnamasyna girýänlerden tapawutlanmalydyr (ýagny öň BHSK derejesine girenler). BHSK derejesine dalaşgärler barada maglumat berlende, şol bir derejedäki maksatnama bilen önünden

bilim meýilnamasyna kabul edilenler girişden aýrylýar. BHSK-iň iki derejesini öz içine alýan programmalar üçin has ýokary BHSK derejesiniň birinji ýylyna girenler, milli kontekstde şol bir programmada dowam etseler-de, BHSK derejesine giren hasap edilmelidir.

Uçurymlar

79. BHSK derejeli uçurymlara, “derejäni tamamlamak” kiçi kategoriýasyna girýän we ony üstünlikli tamamlanlar degişlidir. Teoriýa boýunça, ýazuw, talyp we aspirantura maglumatlary baglanyşdyrmak üçin diňe bir derejäni üstünlikli tamamlanlar ýa-da hasaba alnan derejeleri (mysal üçin, üçünji derejeli bilim) hasaplanýar. BHSK derejesiniň diňe bir basgançagyny üstünlikli tamamlap, şol bir ýa-da şoňa meňzeş kär alan talypdar uçurymlar hasaplanmaýar.

80. Uçurymlar BHSK derejesinde iň ýokary derejede bir gezek sanalmalydyr. Bu, esasanam, BHSK derejesinde birnäçe programmanyň biri-biriniň üstüni ýetirýän ýokary, orta we üçünji bilim üçin aýratyn möhümdir. Dogry gutardyş ýazgylary, aýratyn okuwçynyň girişden ahyryna çenli derejäniň (ýa-da derejeleriň hatary) yzarlanmagyny talap edýär. Iş ýüzünde köplenç beýle çemeleşmäni amala aşyrmak mümkin däl we uçurymlaryň sanyna baha bermegiň usullary, mysal üçin, birmeňzeş formaty ulanyp, uçurymlar toparyna birnäçe gezek synag geçirmek arkaly işlenip düzülmelidir.

Alnan bilim derejesi

81. Şahsy bilim derejesi, şahsyýet tarapyndan tamamlanan iň ýokary BHSK derejesi bilen kesgitlenýär. Iş ýüzünde, alnan bilim derejesi iň ýokary üstünlikli tamamlanan bilim programmasy bilen ölçelýär, bu adatça ykrar edilen kär bilen subut edilýär. Ykrar edilen aralyk kär, programmanyň özünden has pes derejede hasap edilýär.

82. Talyp ýa-da okuwçy resmi bilim meýilnamasyna gatnaşyp, tamamlananda we ykrar edilen hünär alnanda bilim programmasy üstünlikli tamamlandy diýlip hasaplanýar (56-58-nji bölümlere serediň).

83. Degişli milli bilim edaralary resmi däl bilim ýa-da resmi däl bilim arkaly alnan hünärleri resmi bilim kwalifikasiýasyna deň diýip ykrar edip bilerler. BHSK-e laýyklykda, şeýle kärler bilim derejesi düşüňesinde hem göz önünde tutulýar. BHSK resmi däl bilim ýa-da resmi bilim arkaly alnan kärler ekwiwalent hökmünde ykrar edilmeýän hünär derejelerini öz içine almaýar (35-nji bölüme serediň).

84. Bilim derejesiniň bu BHSK kesgitlemesi, şahsyýetleriň üstünlik derejesine degişli beýleki düşüňjelerden tapawutlanmalydyr. Aýry-aýry şahsyýetleriň üstünlikleri ýa-da üstünlikli tamamlanmadyk bilim derejelerini ýa-da şahsyýetiň hakyky bilimlerini we başarnyklaryny (meselem, okamak, ýazmak we san taýdan bilmek) öz içine alyp biler, sebäbi bular synaglar ýa-da okuw testleri arkaly bahalandyrylyp bilner.

85. Milli maksatnamanyň diňe bir bölegine gatnaşan we derejesi programmany tamamlamak talaplaryna laýyk gelmeýän adamlar (mysal üçin, soňky synagdan geçip bilmedikler) programmany üstünlikli tamamlan hasap edilmeyär. Olary üstünlikli tamamlanan in ýokary BHSK derejesine görä klassifikasiýa etmeli (ýagny üstünlikli tamamlanmadyk bir programma girmezden ozal).

86. Bilim derejesini klassifikasiýa etmek üçin 0 derejäniň manysy okuw maksatnamalarynyň klassifikasiýasyndan tapawutlanýar: BHSK 1-nji derejäniň üstünlikli tamamlanmandygyny aňladýar. Bu topara öň bilim maksatnamasyna gatnaşmadyklar ýa-da BHSK 1-nji derejeli programmany üstünlikli tamamlamazdan, irki çagalyk ýa-da başlangyç bilim maksatnamasyna gatnaşmadyklar girýär. Bilim derejesi üçin birnäçe kategoriýalar we kiçi kategoriýalar göz önünde tutulýar (4-nji tablisa serediň).

87. Bilim derejesi tamamlanan (ýa-da doly däl), HBSK derejede tamamlan hasap edilip bilner BHSK derejelerine elýeterlilige görä bölünip bilner. Bir adam şol bir BHSK derejesini bir gezekden köp üstünlikli tamamlan bolsa (mysal üçin, parallel variant hökmünde hödürlenýän iki dürli programmada okamak), in soňky alnan kärleriň häsiýetnamalary statistika üçin ulanylýar.

88. Bilim derejeleriniň statistikasy ähli ýaş toparlarynyň şahsyýetlerini öz içine alýar, olaryň käbiri ýa-da köpüsi bilim programmalaryny gutaran ýa-da häzirki alnanlaryndan tapawutly kärleri alan bolmagy mümkin. Görkezijileriň wagtyň geçmegi bilen we gatnaşyjylaryň köpüsi bilen deňeşdirilmegi üçin alnan bilim derejesi, okuw meýilnamalarynyň aýratynlyklaryna we üstünlikli gutaranda ykrar edilen kärlerine görä toparlara bölünmelidir.

7-nji BAP. KODLAMA shemalary

89. BHSK klassifikasiýasy parallel bilim kodlaşdyryş shemalaryndan durýar: programmalar (BHSK-PROGRAMS, ýa-da BHSK-P) we alnan bilim derejeleri (BHSK-LEVEL, ýa-da BHSK-A). Bu shemalaryň içinde dokuz sany aýratyn dereje bar. Her derejäniň içinde kategoriýalary we kiçi kategoriýalary kesgitlemek üçin goşmaça parametrlar ulanylýar. Üç sanly kodlaşdyryş ulgamlary bilim programmalary we bilim derejesi üçin ulanylýan bilim maksatnamaly.

Tablisa 1. BHSK derejelerini kodlamak (birinji görkeziji)

BHSK -Programmalar(BHSK-P)		BHSK - Dereje (BHSK-A)	
0	Çaganyň irki ösüş maksatnamalary	0	Başlangyç bilimiň aşagynda
1	Başlangyç bilim	1	Başlangyç bilim
2	Orta bilimiň birinji tapgyry	2	Orta bilimiň birinji tapgyry
3	Secondar ýokary orta bilim	3	Secondar ýokary orta bilim
4	Orta bilimden soňky bilim	4	Orta bilimden soňky bilim
5	Gysga aýlawly üçünji bilim	5	Gysga aýlawly üçünji bilim
6	Bakalawr derejesi ýa-da onuň dalaşgäri	6	Bakalawr derejesi ýa-da onuň dalaşgäri (ekwiwalenti)
7	Magistr derejesi ýa-da onuň dalaşgäri	7	Magistr derejesi ýa-da onuň ekwiwalenti
8	Doktorlyk ýa-da ekwiwalenti	8	Doktorlyk ýa-da onuň ekwiwalenti
9	Klassifikasiýa edilmedi	9	Klassifikasiýa edilmedi

Tablisa 2. BHSK kategoriýalaryny kodlamak (ikinji san)

BHSK - Programmalar (BHSK-P)		BHSK - Dereje (BHSK-A)	
0	Kesgitlenmedi	0	Kesgitlenmedi
1	Çaganyň irki ösüş maksatnamalary	1	Hiç haçan bilim maksatnamasyna gatnaşmadym

2	Mekdebe çenli bilim	2	Kiçi ýaşly çagalar üçin käbir maksatnamalar
3	Ulanylmaýar	3	Käbir başlangyç bilim programmalary (BHSK 1-nji derejäni tamamlamazdan)
4	Umumy / akademiki	4	Umumy / akademiki
5	Hünär / hünärmen	5	Hünär / hünärmen
6	Programmanyň ugry kesgitlenmedi ²	6	Programmanyň ugry kesgitlenmedi ³
7	ulanylmaýar	7	ulanylmaýar
8	ulanylmaýar	8	ulanylmaýar
9	Klassifikasiýa edilmedi	9	Klassifikasiýa edilmedi
1. 1. Programmalar: programmanyň görnüşi [BHSK-P derejesi 0), ugrukdyryş (BHSK-P derejeleri 2-8), mundan beýläk kesgitlenmedik (BHSK-P derejesi 1) Dereje: gatnaşmak (BHSK-P derejesi 0), ugrukdyrma (BHSK -U derejeleri 2-5), mundan beýläk kesgitlenmedi (BHSK-U derejeleri 1 we 6-8) 2. 2. BHSK-P derejeleri 6-8 üçin ulanylýar 3. 3. BHSK-A 5-8 derejeleri üçin ulanylýar			

Tablisa 3. BHSK kiçi kategoriýalary kodlamak (üçünji san)

BHSK-programmalar (BHSK-P)		BHSK-dereje (BHSK-A)	
0	Kesgitlenmedi	0	Kesgitlenmedi ²

1	Programmanyň üstünlikli tamamlanmagy BHSK derejesini tamamlamak ýa-da bölekleyin tamamlamak üçin ýeterlik däl (we şeýlelik bilen has ýokary BHSK derejesinde programmalar göni girip bolmazdan) 1	1	ulanylmaýar
2	Programmanyň üstünlikli tamamlanmagy BHSK derejesini bölekleyin tamamlamak üçin ýeterlikdir, ýöne has ýokary BHSK derejesinde programmalar göni girmezden;	2	Doly gutarylmadyk - has ýokary BHSK derejesinde programmalar göni girmezden
3	Programmanyň üstünlikli tamamlanmagy BHSK derejesini tamamlamak üçin ýeterlikdir, ýöne has ýokary derejedäki programmalar göni girip bolmazdan3	3	Dereje tamamlamak - has ýokary derejeli programmalar göni giriş ýok3
4	Programmanyň üstünlikli tamamlanmagy, BHSK derejesini tamamlamak we has ýokary BHSK derejesinde programmalar göni girmek üçin ýeterlikdir3-4 ekwiwalenti	4	Derejäniň tamamlanmagy - has ýokary BHSK derejesinde 3-5 programmalar göni girmek bilen
5	Birinji dereje programmasy - Bakalawr ýa-da şoňa meňzeş (3-4 ýyl)	5	ulanylmaýar
6	Uzyn birinji dereje programmasy - bakalawr ýa-da magistr ýa-da şoňa meňzeş	6	ulanylmaýar
7	Bakalawr programmasyndan ýa-da ekwiwalenti ikinji ýa-da ondan soňky dereje programmasy	7	ulanylmaýar
8	Magistr programmasyndan ýa-da şoňa meňzeş ikinji ýa-da ondan soňky dereje	8	ulanylmaýar
9	Klassifikasiýa edilmedi	9	Klassifikasiýa edilmedi

1. Programmalar: tamamlamak / giriş (BHSK (ISCED)-P derejeleri 2-5 we 8), milli dereje / kär gurluşyndaky pozisiýa (BHSK (ISCED)-P derejeleri 6-7), mundan beýläk kesgitlenmedik (BHSK (ISCED)-P derejeleri 0-1)

Dereje: gutarmak / giriş (BHSK (ISCED)-A derejeleri 2-4), mundan beýläk kesgitlenmedik (BHSK (ISCED)-A derejeleri 0-1 we 5-8).

2. BHSK -A 1 we 5-7 derejelerinde, has ýokary derejede bir programma ýa-da programma tapgyryny üstünlikli tamamlamagy goşmak bilen, BHSK derejäni tamamlamak üçin ýeterlik däl.

3. BHSK 3-nji dereje bolan ýagdaýynda, “has ýokary BHSK derejesi” BHSK-P derejelerini 5-7 aňladýar.

4. Maksatnamanyň üstünlikli tamamlanmagy, BHSK derejesini tamamlamak we has ýokary BHSK derejesinde programmalara gönüden-göni girmek üçin ýeterlikdir3-4 4 Derejäniň tamamlanmagy - has ýokary BHSK derejesinde programmalara göni girmek bilen3-5

90. Bar bolan kategoriýalar we kiçi kategoriýalar hemmesi giňden ýaýran däldir. Şonuň üçin bu resminamada görkezilen üç sanly kodlar ulanylýan kombinasiýalar bilen çäklenýär. Kodlaryň doly sanawy 2-nji we 3-nji goşundylarda berilýär. BHSK ulanyjylary tarapyndan kategoriýalaryň we kiçi kategoriýalaryň goşmaça kombinasiýalary kesgitlenen bolsa, goşmaça parametrleri görkezmek üçin bar bolan kodlary ulanyp, üç sanly koduň sanawy uzaldylyp bilner.

91. ESUNESKO-nyň Statistika instituty (UIS) BHSK-iň gozegçisi, şonuň üçin bu klassifikasiýany kämilleşdirmek, goldamak, täzelemek we täzedan gözden geçirmek, şeýle hem maglumatlary ýygnamak we derňemek üçin we BHSK-iň netijeli we yzygiderli ulanylmagy üçin JOGAPKÄRÇILIK çekilýär. UIS, beýleki şuna meňzeş klassifikasiýalaryň kuratorlary bilen sazlaşykly arabaglanyşygy saklamaly.

92. UIS-iň başga borçnamalary:

- statistikany düzmekde we görkezmekde klassifikasiýanyň gurluşynyň ulanylyşynyň beýany;
- statistiki deňeşdirmeleri degşirmek üçin BHSK-iň ulanylyşyny öňe sürmek;
- klassifikasiýanyň bütün dünýäde netijeli durmuşa geçirilmegini we

ulanylmagyny üpjün etmek üçin ýurtlara ýol görkeziji, okuw we tehniki goldaw bermek;

- BHSK ulanyjylaryna ulanylanda ýüze çykýan kynçylyklary çözmek, olary zerur düzetmek üçin gözegçilik mehanizmlerini girizmek (96-njy bölüme serediň);
- BHSK klassifikasiýasyna täzedan garmak we ony durmuşa geçirmek barada maslahat bermek üçin beýleki maglumatlary ýygnaýan hyzmatdaşlar bilen BHSK Tehniki Maslahat Toparyny döretmek we girizmek (97-nji bölüme serediň).

93. UIS milli bilim ulgamlaryny BHSK (ilki bilen resmi bilim maksatnamalarynyň we hünärleriň klassifikasiýasy üçin) boýunça klassifikasiýa boýunça görkezmeleri işläp düzmege meýilleşdirýär. Gollanma BHSK-i düşündirmek üçin görkezmeler we düşündirişler bermeli (käbir ýurt mysallaryny goşmak bilen). Ulanyjylar tarapyndan zerur we talap edilýän goşmaça görkezmeler we okuw materiallary berlip bilner.

94. BHSK-i durmuşa geçirmek boýunça okuw, ýurtlaryň zerurlyklaryna we bar bolan mümkinçiliklerine laýyklykda sebitleýin seminarlar, tehniki goldaw we hyzmatdaşlyk görnüşinde gurnalmarydyr. Okuw materiallary we olaryň mazmuny UIS tarapyndan maglumat ýygnamak bilen ýakyn hyzmatdaşlykda ara alnyp maslahatlaşylar. BHSK 1997 klassifikasiýasynyň BHSK 2011 görnüşine öwrülmegine we täze we täzedan seredilen programmalaryň klassifikasiýasy boýunça görkezmelere aýratyn üns berilmelidir.

95. UIS web sahypasynda milli bilim ulgamlarynyň BHSK klassifikasiýalarynyň maglumatlar binýadyny (resmi bilim programmalary we hünärleri) saklamagy meýilleşdirýär. Wagtyň geçmege bilen milli bilim ulgamlaryndaky üýtgeşmeleri görkezmek üçin şoňa görä täzelener.

96. BHSK 2011-in berjaý edilmegini üpjün etmek üçin we ony durmuşa geçirmek üçin hil gözegçilik mehanizmleri işlenip düzülmelidir. UIS, maglumat ýygnamak hyzmatdaşlary (ýewrostat we OECD-i goşmak bilen) bilen BHSK klassifikasiýasynyň dogry ulanylmagyny we zerur bolanda täzelenmegini üpjün etmek üçin ýakyndan

işleşmegi meýilleşdirýär. Agza ýurtlar we degişli guramalar bilen işleşip, UIS milli bilim maksatnamalaryna we resmi bilim derejelerine gözden geçiriş mehanizmini döreder.

97. Milli maksatnamalaryň we kärleriň klassifikasiýasy barada UIS-e maslahat bermek, BHSK-iň häzirki wersiýasyna täzeden garamak we mundan beýläk ösüş üçin potensial ugurlary kesgitlemek üçin BHSK tehniki maslahat topary döredilmeli, emma BHSK-iň täzeden gözden geçirilmegi mümkin däl . BHSK tehniki maslahat beriş toparyna UNESCO (BMG ulgamynda esasy agentlik hökmünde), beýleki şuna meňzeş klassifikasiýalaryň kuratorlary (zerur bolsa) girmeli, toparyň hemişelik agzalary hökmünde OECD we ýewrostat ýaly bilim maglumatlary ýygnamakda esasy hyzmatdaşlar. Tehniki geňeş toparynyň agzalarynyň düzümi tehniki we geografiki taýdan deňagramly bolmaly we şonuň üçin BHSK-i bilýän we dünýäniň dürli sebitlerine wekilçilik edýän bilim, statistika we klassifikasiýa boýunça hemişelik däl hünärmenleri, şeýle hem wekilleri öz içine alýar. ylmy jemgyýet we BHSK ulanyjylary.

9-njy bab BHSK-nyň derejeleri

61. Indiki kiçi bölümlerde BHSK-nyň 9 derejeleriniň kesgitlemeleri berilýär. Her bir kiçi bölümiň gurluşy şeýle:

A Esasy häsiýetlendirmeler BHSK-nyň her bir derejelerindäki maksatnamalarynyň niýetlerini beýan etmegini, öwretmegiň ýola salmagyň usullaryny (eger-de mümkin bolsa, okatma prosesiniň bahalandyrmagyň standart usullaryna okatmagyň we öwretmegiň prosesiniň ölçeglerini), hem kabul edilmä bolan talaplaryny beýan etmä bagyşlanandyr. BHSK-nyň käbir dereje maksatnamalarda milli atlary ulanylýar, (milli okuw maksatnamalaryň we olara laýyk BHSK-nyň derejeleri arasynda bolan deňligiň mysaly hökmünde)

B Klassifikasiýanyň ölçegleri görnüş taýdan esasy we kömekçi kriteriýeleri ulananda laýyk gelen BHSK-nyň derejesinde okuw maksatlarynyň nädip toparlara bölünýändigini kesgitleýärler. Jikme-jik BHSK-nyň “dereje” diýen düşüňjesi barada 5-nji bapda serediň.

C BHSK-nyň birnäçe derejelerini öz içine alan bölümde BHSK-nyň bir derejesiniň daşyna çykýan okuw maksatnamalaryň klasifikasiýasy barada mundan soňky düşündirmeler berilýär jikme-jik BHSK-nyň birnäçe derejelerini öz içine alan okuw maksatnamanyň esasy düşüňjesi barada 3-nji bapda serediň.

D Goşmaça parametrlar (ähli taraplar) maksatnamanyň nazalanmasyna BHSK-nyň derejesini tamamlamagy we ýokarrak derejä rugsat almagy, maksatnamanyň

dowamlylygy we dereje hem kwalifikasiýalar milli düzgüninde tutýan orna laýyklykda maksatnamalaryň dürli görnüşleriniň tapawutlandyrmagy häsiýetnamalary kesgitleýärler. Jikme-jik goşmaça parametrlara degişli umumy maglumatlar barada 5-nji bapda serediň.

E BHSK-nyň derejesine girizilen başga maksatnamalar adaty taýdan kemiräk ýa-da resmi däl okuwly maksatnamalary bolup çykyş edýärler (mysal üçin, aýratyn zerurlyklary bolan okuwçylar üçin bolan, “ikinci şans” we ulular üçin okuw maksatnamalar). Olar klasifikasiýanyň talaplaryna gabat gelmezligini döredip bilerler (mysal üçin, kabul edilmäniň adaty ýaşı), ýöne mazmunynyň çylşyrymlylyk derejesi boýunça bu maksatnamalar bu BHSK-nyň derejesine degişli maksatnama. Şol sebäpli bu maksatnamalar laýyk bolan derejä degişli boldular.

F Okuw maksatnamalaryň klasifikasiýasy BHSK-II derejeleri, kategoriýalary we kiçi kategoriýalary okuw maksatnamalara dakylan birin- birin kodlaryny düzüminde saklaýar.

G Okuw derejäniň klasifikasiýasy BHSK-Y derjeler, kategoriýalar we kiçi kategoriýalar üçin birin-birin kodlary saklaýar. Olar okuw klasifikasiýalar we şolara meňzeş ölçeg sistemalara okuw maksatnamalaryny üstünlikli tamamlamaga üçin ol şonuň bilen birlikde haýsybir ýagdaýda klasifikasiýany BHSK-Y derejäni hataryna ertmek, sebäbi bu dereje şu kwalifikasiýa ony köplenç özleşdirmäge kömek edýän BHSK-II okuw maksatnamadan tapawutlylygy bildirýär.

62. BHSK derjelerini beýan etmeginden soň 10-njy bapda BHSK 2011 we BHSK 1997 görnüşleriniň deňliklerini görkezýän 20-21-nji tablisalar 10-njy bapda görkezilen.

BHSK 0 dereje. Kici ýaşly çagalaryň bilimi.

A. Esasy häsiýetlendirişleri.

BHSK 0 ýa-da “kici ýaşly çagalaryň okuw”, adat boýunça, kompleks çemeleşme esasynda akyl ýetirme, fiziki, durmuş göçgünli ösüş kici ýaşly çagalaryň maşgala ýagdaýyndan aýyrylma tertip-düzgünli bilim almagyna goldama bermek üçin işläp taýýarlanýarlar.

BHSK dereje maksatly bilen komponentini saklap, kici ýaşly çagalara bilim maksatnamalaryň hataryna girýär. Bu medepde okamaga we jemgyýetde ýaşayşa zerur bolan sosial-emosional endiklerini ösdürmek. Olar hem çagalary okuw işine we başlangyç bilim maksatnamalary boýunça okuwa girmege taýýarlama gerekli käbir endikleri ösdürýärler.

64. Bu derejede maksatnamalaryň gaty bir aýdyň düzgünli bolmagy, emma olar howpsyz adaty ýagdaýda okuw çäleriniň guramaçylykly we belli bir maksada gönükdirilen kompleksi bermege zerur. Olar çagalara personalyň we terbiýeçileriň ýolbaşçylygynda, adatça, döredijilikli we oýun görnüşdäki sapaklaryň üsti bilen başga çagalar bilen interaktiw aragatnaşykda bolmagyny mümkinçilik berýärler.

65. BHSK 0 derejeli maksatnamalar BHSK1 derejä kabul edilmä ýaşlary dolmadyk çagalara niýetlenen. BHSK 0 maksatnamalaryň iki görnüşi bar: kiçi ýaşly çagalar üçin we mekdep ýaşyna ýetmedik çagalar üçin. Birinji kategoriýa degişli maksatnamalar 0 ýaşdan 2 ýaş çenli çagalar üçin işlenen okuw komponentini göz önünde tutýarlar, emma ikinji kategoriýa girizilen maksatnamalar 3 ýaşdan başlangyç okuw maksatnamalar boýunça okuwýň başlanmagyna çenli işlenen.

66. BHSK 0 derejä degişli maksatnamalar her hili, mysal üçin kiçi ýaşly çagalaryň alyşy we ösüşi, oýun mekdep, *reception*, mekdebe çenli bilim alyş ýa-da *education initial atlandyrylyp bilýärler*. *Creches* çaga bagy ýasli ýa-da *guarderias* ýaly atlar bilen belli maksatnamalar hakda aýdylanda bolsa olaryň aşakda berilen BHSK 0 derejäniň klassifikasiýa kriteriýlerini göz ýetirmek möhümdir. BHSK 0 derejini bellemek üçin halkara derejede maglumatlary deňeşdirip bolujulugy maksady bilen “kiçi ýaşly çagalaryň bilimi” diýen adalga ulanýar.

BHSK 0 derejäni bellemek üçin halkara derejede maglumatlary deňeşdirmek maksady bilen “kiçi ýaşly çagalaryň bilimi” diýen adalgany ulanýar.

B. Klassifikasiýa ölçegleri

104. Irki çagalyk bilimini kesgitlemekde aşakdaky ölçegler möhümdir:

Esasy ölçegler

a) maksatnamada bilim ugry (105 we 106-njy bölüme serediň);

b) resmi kontekst (107-nji bölüme serediň);

ç) çagalar üçin düzülen maksatnamada çagalaryň adaty ýaşy (102 we 108-nji bölümlere serediň);

d) Programmanyň işjeňligi / dowamlylygy (110-njy bölüme serediň).

Goşmaça ölçegler;

e) işgärleriň kärleri (111-nji bölüme serediň);

ä) kadalaşdyryjy-hukuk binýadynyň bolmagy (112-nji bölüme serediň);

f) adatça hökmany bilimiň bir bölegi däl (113-nji bölüme serediň).

105. Maksatnamalar çaganyň irki ösüşinde, görüş duýgusyna we diline esaslanýan okuw gurşawy hökmünde häsiýetlendirilýär. Bu programmalar gürleýiş dilini

özleşdirmek we manyly aragatnaşyk üçin ulanmak arkaly öz-özünü görkezmäge kömek edýär. Işgärleriň gözegçiligi astynda we olar bilen interaktiw gatnaşykda çagalarda utgaşdyrylyşy we işjeňlik ukyplaryny ösdürmek üçin mümkinçilikler bar. Diňe çagalara ideg (gözegçilik, iýmitleniş we saglygy goraýyş) programmalary BHSK (ISCED)-e goşulmaýar.

106. Mekdebe çenli bilim maksatnamalarynyň , biri-biri bilen ýa-da terbiýeçiler bilen interaktiw täsirleşmek hökmünde häsiýetlendirilýär. Olaryň üsti bilen çagalar dilden we jemgyýetçilik endiklerini ýokarlandyrýarlar; logiki pikirlenmek we pikir alyşmak arkaly jedel etmek ukyby ösüp başlaýar. Şeýle hem elipbiý we matematiki düşüňjeler bilen tanyşýarlar,daşarky dünýäni we daşky gurşawy öwrenmek üçin şertler döredilýär. Terbiýeçileriň gözegçilik etmeginde (ýagny oýunlar we fiziki maşklar) we oýnawaç çäreler, beýleki çagalar bilen sosial gatnaşyklar üçin şert döretmek we başarnyklary, garaşsyzlygy we mekdebe taýynlygy ösdürmek üçin okuw mümkinçiligi hökmünde ulanylyp bilner.

107. BHSK (ISCED) 0 derejesindäki programmalar, adatça, çagalar topary üçin mekdebe ýa-da başga okuw jaýlaryna esaslanýar (mysal üçin, merkezde, jemgyýetde, öýde). Maksatly bolup bilýän, ýöne “maksatnama” gurulmadyk maşgala çäreleriniň hemmesi (mysal üçin çagalaryň ene-atalary, beýleki garyndaşlary ýa-da dostlary tarapyndan resmi däl bilim) BHSK (ISCED) 0-a goşulmaýar.

108. BHSK (ISCED) 0 derejesinde, çaganyň irki ösüş maksatnamalary 0 ýaşdan 2 ýaş aralygyndaky çagalara niýetlenen, we 3 ýaşdan uly çagalar üçin başlangyç bilim programmalary BHSK (ISCED) 1 derejesine gönükdirilendir. Başlangyç bilim kategoriýasy üçin ýokary ýaş çäkleri teoretiki taýdan BHSK (ISCED) 1-nji derejesine, ýagny başlangyç bilim programmalary üçin ýaşyna baglydyr (117-nji bölüme serediň).

109. Birnäçe ýyllap dowam edýän programmalar, tapgyrlar aşakdaky ýaly toparlara bölünmelidir: 105-nji bentdäki programmanyň mazmunyna laýyk gelýän programmalar irki çagalyk ösüş programmalary, 106-njy bentdäki programma mazmunyna laýyk gelýän programmalar has ir toparlara bölünmelidir. Programmanyň içinde bölünişik ýok ýerinde, gatnaşyjylaryň ýaşyna görä iki kategoriýa bölünmeli.

110.Halkara deňeşdirmäni gowulandyrmak üçin BHSK (ISCED) programmalaryň iň pes intensiwligini we dowamlylygyny göz önünde tutmagy maslahat berýär: HBSK (ISCED)-iň çäginde klassifikasiýa etmek üçin programmalar azyndan günde 2 sagat

we bilim işinde ýylda 100 gün bolmaly.

111. Zerur bolan ýagdaýynda, şeýle talap bar bolan bilim programmasy üçin pedagog mugallymlar goşmaça ölçeg bolup biler. Olar irki çagalyk okuwyny we çaga idegini tapawutlandyrmak üçin zerur bolup, ýörite taýýarlygy bolmadyk işgärler girip bilmez .

112. Zerur bolan ýagdaýynda, degişli milli häkimiýetler (mysal üçin Bilim ministrligi ýa-da beýleki degişli ministrlik ýa-da gurama) tarapyndan edilen teklipleriň ýa-da hukuk binýadynyň bolmagy bilim maksatnamasy üçin goşmaça ölçegdir. Bularyň arasynda irki çagalyk okuw mümkinçilikleri üçin düzgünleri kesgitleýän görkezmeler, ülnüler ýa-da görkezmeler bolup biler.

113. Hökmany bilim ulgamlarynda BHSK (ISCED) 0 derejesi, hökmany bilime girmezden we ýokarda görkezilen ölçeglere laýyk gelmezden ozal çagalaryň gatnaşmagy üçin döredilen hökmany däl bilim programmalaryny öz içine alýar. Mundan başga-da, käbir ýurtlarda hökmany bilimiň birinji tapgyry ýa-da aýlawy, bu derejäniň ölçegleri ýerine ýetirilen halatynda BHSK (ISCED) 0 derejesi hökmünde klassifikasiýa edilip bilner. Şeýle-de bolsa, hökmany bilimiň başlamagy, BHSK (ISCED) derejesi 0 programmasyny BHSK (ISCED) 1 derejeli programmadan tapawutlandyrmak üçin ýeterlik ölçeg däl, käbir bilim ulgamlarynda şeýle bolup biler.

Ç. BHSK -nyň (Bilimiň halkara standart klassifikasiýasy) birnäçe derejesini öz içine alýan maksatnamalar:

114. BHSK 0 we 1 derejelerini öz içine alýan okuw maksatnamalarynyň klassifikasiýasy aýratyn ünsi talap edýär. Kiçi ýaşly çagalaryň biliminiň bir bölegi başlangyç bilime girizilen bilim ulgamlarynda BHSK 0 derejesi hökmünde 104-nji bentde görkezilen ölçeglere laýyk gelýän diňe şol synplary, tapgyrlary ýa-da döwürleri toparlara bölünmelidir. 124-nji bentde görkezilen kriteriýalara laýyk gelýän şol synplary, tapgyrlary, döwürleri BHSK 1 derejesi ýaly toparlara bölünmelidir.

115. Eger klassifikasiýanyň kriteriýalarynyň ulanylmagy BHSK 0 we 1 derejeleriň arasynda anyk tapawudyň bolmagyna ýol bermeýän bolsa, onda şu aşakdakylar maslahat berilýär:

a) tapgyrlaýyn gurnalan BHSK 0 we 1 derejelerini öz içine alýan maksatnamalar üçin çaganyň 6 ýaşyna golaý tapgyrynyň tamamlanmagy 0 we 1 derejeleriň aralygyndaky geçiş nokady hasaplanmalydyr;

b) tapgyrlara bölünmedik BHSK 0 we 1 derejelerini öz içine alýan maksatnamalar üçin 6 ýaşa çenli çagalaryň okaýan synplaryny BHSK 0 derejesine, galan synplary bolsa BHSK 1 derejä degişli etmek gerek.

D. Goşmaça taraplar (parametrler)

116. BHSK 0 derejesiniň bilim maksatnamalaryny bir parametr boýunça tapawutlandyryşlar:

- Maksatly ýaş topary (102-nji bölüme serediň).

E. BHSK 0 derejesine girizilen beýleki maksatnamalar

117. BHSK 0 derejesi ýaşyna garamazdan, 104-nji bentde görkezilen ölçeglere laýyk gelýän aýratyn bilim zerurlyklary bolan çagalar üçin maksatnamalary öz içine alýar.

F. BHSK 0 derejesiniň okuw maksatnamalarynyň klassifikasiýasy (toparlara bölünmesi)

118. 010 kody BHSK 0 derejesiniň ýaşy kiçi çagalaryň ösüşiniň bilim maksatnamalary üçin, 020 kody bolsa mekdebe çenli bilim maksatnamalary üçin ulanylýar (102-nji bölüme serediň). Olar koduň üçünji sany boýunça kiçi kategoriýalara bölünmeýärler.

G. BHSK 0 we 1 derejelerinde alnan bilimiň derejesiniň klassifikasiýasy

119. Alnan bilim derejesi toparlara bölünende, 0-njy dereje (başlangyç bilimden pes)

şu aşakdakylar üçin ulanylýar:

- hiç haçan bilim maksatnamasyna gatnaşmadyklar üçin,
- kiçi ýaşly çagalar üçin bilim maksatnamalarynyň käbir bölegine gatnaşanlar üçin (BHSK 0 derejesi),
- başlangyç bilim maksatnamalarynyň käbirine gatnaşyp, üstünlikli tamamlamadyklar üçin (BHSK 0 derejesine gatnaşmagy ýa-da gatnaşmazlygy bilen).

Mekdebe çenli we başlangyç bilime degişli alnan bilim derejesi üçin klassifikasiýa kodlary, **4-nji tablisada** getirilýär.

9-njy BÖLÜM. BHSK 1 DEREJESI

BHSK 1 DEREJESI. BAŞLANGYÇ BILIM

A. Esasy aýratynlyklar

120. BHSK 1 derejesiniň maksatnamalary ýa-da "başlangyç bilim" adaty okamaklygyň, ýazuwyň we matematikanyň esasy endiklerini öwretmeklige (ýagny sowatlylyk we san) , bilimiň esasy ugurlaryny öwrenmek , düşünmek üçin, şahsyýetiň ösüşi, jemgyýetçilik ösüşi üçin we orta bilimiň birinji tapgyrynda okatmaklygyň taýýarlygy üçin berk esasy döretmeklige gönükdirilendir. Eger-de şeýle ýagdaý bar bolsa, okuw iň az

hünär öwretme bilen çylşyrymlylygyň esasy derejesinde bilim almaklyga gönükdirilendir.

121. BHSK 1 derejesinde (esasanam derejäniň başlangyç synplarynda) bilim işi köplenç bölümler, taslamalar ýa-da okuwgyň giň ugurlary boýunça, has dogrusy, anyk dersler bilen däl-de, öwretmekligiň toplumlaýyn çemeleşmesini ulanmaklyk bilen gurnalýar. Düzgün boýunça, okuwçylaryň toparyna jogapkär we okuw prosesini gurnaýan bir mugallym sapagy alyp barýar, emma maksatnamanyň aýratyn derslerini ýa-da bölümlerini öwretmek üçin ýene bir mugallymyň bolmagy mümkin.

122. Düzgün boýunça, bu derejedäki ýeke-täk giriş talaby ýaş bolup durýar. Okuwa girýän, köp ýagdaýlarda adaty ýa-da kesgitlenen kanuna laýyklykda 5 ýaşdan kiçi we 7 ýaşdan uly bolmaly däldir. Adatça, bu dereje 6 ýyl dowam edýär, ýöne onuň dowamlylygy dört ýyldan ýedi ýyla çenli üýtgäp biler. Başlangyç bilimiň maksatnamalary boýunça okuw adaty 10-12 ýaş aralygynda tamamlanýar (132-134-nji bölümlere serediň). Başlangyç bilim maksatnamalarynyň tamamlanmagy bilen çagalar BHSK 2 derejede (orta bilimiň birinji tapgyry) bilimini dowam etdirip bilerler.

123. BHSK 1 derejä degişli maksatnamalar, meselem, başlangyç bilim, ýönekeý ýa-da esasy bilim ýaly dürli atlar bilen atlandyrylyp bilner (1-nji tapgyr/ kiçi synplar, eger bilim ulgamy BHSK 1 we 2 derejelerini öz içine alýan bir maksatnama eýe bolsa). Halkara derejedäki maglumatlary deňeşdirmek maksady bilen BHSK 1 derejäni aňlatmak üçin "başlangyç bilim" adalgasy ulanylýar.

B. Klassifikasiýa ölçegleri

124. Başlangyç bilimi kesgitlemek üçin aşakdaky ölçegler möhümdir:

Esasy ölçegler

a) Esasy bilimlere, başarnyklara we ygtyýarlyklara ulgamlaryň okuw (125-nji

bölüme serediň);

b) Adaty giriş ýaşy we dowamlylygy (122-nji bölüme serediň);

ç) Adatça bir mugallym tarapyndan gurnalán mugallymçylyk (126-njy bölüme serediň).

Goşmaça ölçegler

a) hökmany bilimiň bir bölegi (127-nji bölüme serediň).

61. BHSK (ISCED) 0 we 1 derejeleriniň arasyndaky araçäk, okamagy, ýazmagy we matematikany yzygiderli okatmagyň we öwrenmegiň başlanýan bilim ulgamyndaky geçiş nokadyna gabat geler. Käbir BHSK (ISCED) programmalary ondan ozal okamak, ýazmak we matematika boýunça belli bir endikleri üpjün eden bolsa-da, çagalar entek bu ugurlar boýunça esasy endikleri özleşdirmediler we şonuň üçin bu programmalar BHSK (ISCED) derejesine ýetmek üçin kriteriýalara doly laýyk gelmeýär 1. Başlangyçdan başlangyç bilime geçiş, adatça ýörite bellenen, hökümet tarapyndan ykrar edilen, başlangyç mekdeplere ýa-da maksatnamalara girmek bilen bellenyär.

62. Düzgün bolşy ýaly, bir mugallym çagalar topary üçin jogapkärdir we toplumlaýyn çemeleşmede (esasanam başlangyç bilimiň ilkinji ýyllarynda) köplenç bölümlere, taslamalara ýa-da giňeldilen ugurlara bölünen okuw prosesini üpjün edýär. Şeýle-de bolsa, synpda esasanam ýöriteleşdirilen dersler üçin başga mugallymlar bolup biler. HBSK (ISCED) 1-nji derejeli programmalarda okadýan mugallymlar, köplenç esasy dersler boýunça mugallymlary taýýarlaýarlar. Munuň tersine, BHSK (ISCED) 2-nji derejeli programmalarda birnäçe ders mugallymlary bolup biler, köplenç aýry-aýry dersler boýunça has çuňňur tälim alarlar.

63. Başlangyç bilim maksatnamalarynyň başlamagy köplenç başlangyç bilimiň käbiriniň ýa-da hemmesiniň hökmany bolan bilim ulgamlaryndan başga ýagdaýlarda hökmany bilimiň başlamagyna gabat gelyär. Şol sebäpli hökmany bilim kanuny bolan ýerinde HBSK (ISCED) 1 ýa-da has ir derejede başlaýar.

Ç. BHSK (ISCED)-iň birnäçe derejesini öz içine alýan programmalar.

64. BHSK (ISCED) 0 we 1 ýa-da 1 we 2 derejesini öz içine alýan bilim programmalarynyň klassifikasiýasy aýratyn ünsi talap edýär. Başlangyç bilim 8 ýyl we ondan ýokary bilim maksatnamasynyň bir bölegi bolan bilim ulgamlarynda diňe 124-nji bölümdäki kriteriýalara laýyk gelyän bahalar, tapgyrlar ýa-da sikller BHSK (ISCED) derejesine bellennmeli. Islendik beýleki synplar, tapgyrlar ýa-da sikller 104-nji bentdäki kriteriýalar BHSK (ISCED) 0 derejesine, 143-nji bentdäki kriteriýalara laýyk gelyänler BHSK (ISCED) 2-nji derejä bellennmeli.

65. Klassifikasiýa kriteriýalarynyň ulanylmagy BHSK (ISCED) 0 derejesi bilen 1-nji derejäniň arasynda anyk tapawut bermäge mümkinçilik bermeýän bolsa, 115-nji

bentde BHSK (ISCED) 0 derejesiniň tamamlanmagyny we BHSK (ISCED) 1-nji derejesiniň başlamagyny kesgitlemek üçin goşmaça ölçegler göz önünde tutulýar.

66. Klassifikasiýa kriteriýalarynyň ulanylmagy BHSK (ISCED) 1-nji we 2-nji derejeleriň arasynda takyk tapawudyň bolmagyna ýol bermese, aşakdakylar maslahat berilýär:

a) tapgyrlaýyn guralan BHSK (ISCED) 1-nji we 2-nji derejelerini öz içine alýan programmalar üçin BHSK (ISCED) 1-nji we 2-nji derejeleriň arasyndaky geçiş nokady, BHSK (ISCED) 1-nji derejesini başlandan soň alty ýyl okuwynyň iň ýakyn tapgyrynyň tamamlanmagy bolmaly;

b) BHSK (ISCED) 1-nji we 2-nji derejelerini öz içine alýan we tapgyrlara bölünmedik programmalar üçin diňe ilkinji alty ýyllyk okuw BHSK (ISCED) 1-nji derejesine, galan ýyllary BHSK (ISCED) 2-nji derejesine bellemeli (149-njy bölüme serediň).

D. Ösen görnüşler.

E. MSKO 1 derejesine girizilen beýleki programmalar

68. BHSK (ISCED) 1-nji derejesi aýratyn zerurlygy bolan adamlar üçin programmalary öz içine alýar. Programma gatnaşyjynyň ýaşyna garamazdan okamak, ýazmak we matematiki esasy endiklerini ösdürmäge gönükdirilen yzygiderli bilimi berýär.

69. Bu dereje ikinji mümkinçiligi bolan programmalaryny ýa-da reintegrasiýa programmalaryny hem öz içine alýar, Laýyk bilim programmalary adatça şular üçin niýetlenendir:

a) başlangyç bilimi gutarmanka mekdebe gaýdyp, mekdebe dolanmagyna we başlangyç bilimi tamamlamagyna rugsat berýän.

b) başlangyç bilimi gutaran, ýöne bilim programmasynda okamak ýa-da degişli resminama bilen entek tassyklanmadyk hünäri almak isleýänler şeýle programmalara gatnaşýanlar, adatça BHSK (ISCED) 1-nji derejeli ýaş toparyndan has uly (ýöne hökmany suratda ulular däl).

70. BHSK (ISCED) 1-nji dereje, mazmun çylşyrymlylygy bilen programmalarla meňzeş resmi we resmi däl bilimde sowatlylyk programmalaryny hem öz içine alýar, BHSK (ISCED) 1-nji derejeli okuwçylaryň adaty ýaşyndaky ulular we ýetginjekler üçin başlangyç bilim programmalary hökmünde klassifikasiýa edilýär.

F. MSKO 1 derejesinde bilim programmalarynyň klassifikasiýasy

135. BHSK (ISCED) 1-nji derejedäki ähli bilim programmalarynda 100 kod bar. Ikinji ýa-da üçünji san bilen biri-birinden tapawutlanýan kiçi kategoriýalar ýok.

G. BHSK (ISCED) 0 we 1 derejelerindäki klassifikasiýasy.

136. Alnan bilim derejesini kodlaşdyrmakda, başlangyç bilim maksatnamalaryna gatnaşan, ýöne tamamlamadyk adamlaryň klassifikasiýasyna aýratyn üns berilmelidir.

137. Bilim derejesini klassifikasiýa edilende, BHSK (ISCED) 2-nji derejeli programmalar üçin ykrar edilen kärler, BHSK (ISCED) 2-nji derejäni tamamlamak ýa-da doly gutarmak üçin ýeterlik däl hasaplanýar, BHSK (ISCED) 1-nji derejesinde (ISCED) 2-nji derejesinde iki ýyldan az dowamlylyk programmalary ýa-da jemlenen dowamlylygy HBSK (ISCED) 1-nji derejesinde okuw başlanandan sekiz ýyldan az bolan programmalar).

138. 4-nji tablisada BHSK (ISCED) derejesi 0 we 1 programmalar we kärler bilen baglanyşykly bilim derejesini klassifikasiýa kodlary görkezilýär, BHSK (ISCED) 2 derejesini gutarmak ýa-da doly däl etmek üçin ýeterlik bolmadyk orta bilim programmalary bilen baglanyşykly.

Tablisa 4. VCKC derejeleri 0-1 (v SCS-U) bilen baglanyşykly Byazseania-dan alnan klassifikasiýasy, dereje kodlary:

Kiçi kategoriýa					
0	Başlangyç bilime çenli	01	Hiç haçan bilim maksatnamasyna gatnaşmadym	010	Hiç haçan bilim maksatnamasyna gatnaşmadym
		02	Irki çagalyk biliminiň käbir bölegi	020	Irki çagalyk biliminiň käbir bölegi
		03	Başlangyç bilimiň käbir bölegi (derejesi gutarmaýar)	030	Başlangyç bilimiň käbir bölegi (derejesi gutarmaýar)
1	Başlangyç bilim	10	Başlangyç bilim	100	Şol bir wagtyň özünde, orta derejeli bilimiň üstünlikli tamamlanmagy, derejäni tamamlamak ýa-da doly däl gutarmak üçin ýeterlik däl

BHSK (ISCED) LEVEL 2 IOW. IKINJI BILIM

A. Esasy aýratynlyklar

139. Mundan başga-da bilim almak üçin mümkinçilikleri giňeltmek. Käbir bilim

ulgamlary, zähmet bazarynda isleg bildirilýän başarnyklary döredýän BHSK (ISCED) 2 derejesinde hünär bilim programmalaryny eýýäm hödürlep biler.

140. Bu derejedäki programmalar, adaty, dürli derslerde düşündirilýän teoretiki düşüňjeler bilen bir aýratyn okuw meýilnamasynyň töwereginde gurnalýar. Mugallymlar aýratyn dersler boýunça pedagogiki tälim alýarlar we köplenç BHSK (ISCED) 1-nji derejeden has köp sapakda okadylýan dersleri ýöriteleşdirilen birnäçe mugallym tarapyndan ýolbaşçylyk edilýär.

141. BHSK (ISCED) 2-nji derejesi BHSK (ISCED) derejesinde ýedi ýyl okuwdan soň başlaýar. BHSK (ISCED) 1-nji derejäniň iň köp ýaşýan dowamlylygy alty ýyldyr. BHSK (ISCED) 2-nji derejedäki bilim, adaty 10-13 ýaşynda başlaýar.

142. Programma BHSK (ISCED) 1 we 2 derejelerini öz içine alýan bolsa, başlangyç synp (umumy başlangyç bilim) ýa-da esasy mekdep (ikinci basgançak / orta mekdep) adalgalary köplenç ulanylýar. Halkara deňeşdirme üçin "aşaky orta" adalgasy BHSK (ISCED) 2-nji derejä degişlidir.

B. Klassifikasiýa ölçegleri.

143. Orta bilimiň kesgitlenmegi üçin aşakdaky ölçegler möhümdir:

Esasy ölçegler:

- a) mazmuna has esaslanýan okuwlara geçmek (144-nji bölüme serediň);
- b) giriş talaplary (145-nji bölüme serediň);
- ç) BHSK (ISCED) 1 derejesinde bilim başlany bäri jemlenen dowamlylyk (146-njy bölüme serediň).

Goşmaça ölçegler:

- d) girişniň adaty ýaşı (141-nji bölüme serediň);
- e) ders mugallymlary we mugallymçylyk kärleri boýunça okatmak (147-nji bölüme serediň);
- ä) hökmany bilim bilen gatnaşyk (148-nji bölüme serediň).

144. BHSK (ISCED) 1-nji dereje bilen BHSK (ISCED) 2-nji derejäniň arasyndaky araçäk derslere esaslanýan okuwynyň nygtalýan bilim ulgamlaryndaky geçiş nokadyna gabat gelýär.

145. Bu dereje BHSK (ISCED) 1-nji derejäniň tamamlanmagyny ýa-da eýýäm alnan bilimleri durmuş we iş tejribesi bilen birleşdirip BHSK (ISCED) 2-nji derejäniň mazmunyny özleşdirmek ukybyny talap edýär. Käbir ýurtlarda BHSK (ISCED) 2-nji derejeli programmalaryň käbirine ýa-da hemmesine giriş BHSK (ISCED) 1-nji derejäniň üstünlikli tamamlanmagyny ýa-da geçen synpy talap edip biler.

146. BHSK (ISCED) 2-nji derejedäki bilim, BHSK (ISCED) 1-nji derejesiniň başlanmagyndan 8-11 ýyldan soň gutarýar we köp halatda jemi dowamlylygy 9 ýyl

bolýar. BHSK (ISCED) 2-nji derejäniň ahyrynda talyplar 14-16 ýaş aralygyndadyr .

147. BHSK (ISCED) 1-nji dereje bilen deňeşdirilende, BHSK (ISCED) 2-nji derejeli mugallymlaryň kärleri dürli bolup biler. BHSK (ISCED) 2 derejesinde mugallymçylyk kärlerinden başga-da, bir ýa-da birnäçe ýöriteleşdirilen dersler boýunça kärleri bar. Mundan başga-da, okuw prosesini guramak BHSK (ISCED) 1-nji derejesinden tapawutlanyp biler, sebäbi bir ýa-da birnäçe ugurda ýöriteleşen birnäçe mugallymyň bir synpda okatmagy has adatydyr.

148. Hökmany bilim kanunlaşdyrylan köp bilim ulgamynda, orta bilimiň tamamlanmagy hökmany (umumy) bilimiň tamamlanmagyna gabat gelýär.

Ç. BHSK (ISCED)-ny birnäçe derejesini öz içine alýan programmalar.

149. BHSK (ISCED) derejelerini we 2 ýa-da 3 derejeleri öz içine alýan okuw programmalarynyň klassifikasiýasy aýratyn ünsi talap edýär. Diňe 143-nji bentdäki kriteriýalara laýyk gelýän bahalar, tapgyrlar, sikller BHSK (ISCED) 2-nji derejä bölünmelidir. 124-nji bentdäki kriteriýalara laýyk gelýän şol synplar, tapgyrlar, sikller BHSK (ISCED) 1-nji derejesine we laýyk gelmeýänlere görä klassifikasiýa edilmelidir. 166-njy bentdäki ölçegler bolsa, BHSK (ISCED) 3 derejesinde klassifikasiýa edilmelidir.

150. Klassifikasiýa kriteriýalarynyň ulanylmagy BHSK (ISCED) derejeleriniň 1 bilen 2 arasynda takyk tapawudyň bolmagyna ýol bermeýän bolsa, 130-njy bentde görkezilen ölçegleriň BHSK (ISCED) 1-nji derejesiniň tamamlanmagyny we BHSK (ISCED) 2-nji derejesiniň başlamagyny kesgitlemek üçin ulanylmagy maslahat berilýär.

151. Klassifikasiýa kriteriýalarynyň ulanylmagy BHSK (ISCED) 2 we 3 derejeleriniň arasynda takyk tapawudyň bolmagyna ýol bermeýän bolsa, aşakdakylar maslahat berilýär:

a) 2-nji we 3-nji derejeli BHSK (ISCED) derejelerini öz içine alýan programmalar üçin BHSK (ISCED) 2-nji we 3-nji derejeleriň arasyndaky geçiş nokadydyr BHSK (ISCED.) 1-nji derejesinde okuw başlandan soň dokuz ýyla golaý, tapgyryň soňy hasaplanmalydyr;

b) BHSK (ISCED) 2-nji we 3-nji derejeleri öz içine alýan we tapgyrlara bölünmedik programmalar üçin diňe BHSK (ISCED) 1-nji derejäniň gutarmagy bilen BHSK (ISCED) 1-nji derejesi başlandan soň dokuz ýyllyk okuwyň ahyryna çenli bahalar BHSK (ISCED) 2-nji dereje hökmünde klassifikasiýa edilmelidir. Galan ýyllar bolsa BHSK (ISCED) 3-nji derejesi hökmünde klassifikasiýa edilmelidir (171-nji bölüme serediň).

Гульнабат.

D. Goşmaça görnüşler

136. BHSK 2-nji derjeli programmalar iki tarapdan tapawutlanýar

- Maksatnamanyň ugry (153-nji bölüme serediň);
- Derejäniň tamamlanmagy we has ýokary BHSK derejesine getirmek (154-nji bölüme serediň);

Programmanyň ugry

137.55 we 54-nji bentler iki ugry kesgitleýär

- Umumy bilim;
- Hünär okuw.

Derejäniň tamalanmagy we has ýokary BHSK derejesine getirmek

130. BHSK 2-nji dereje üçin derejäni tamamlamak we giriş üçin aşakdaky dört kiçi kategoriýa kesgitleýär:

1) BHSK 2-nji derejesi tamamlanmady we şonuň üçin has ýokary BHSK derejelerine göni girip bolmaýar: BHSK 2-nji derejesine iki ýyldan az bolan gysga we gutarnykly programmalar ýa-da sekiz ýyldan az jemlenen programmalar degişlidir; Şeýle programmalaryň üstünlikli bolmagy üçin BHSK 2-nji derejesi tamamlanmaly.

2) BHSK-niň has ýokary derejelerine gönüden-göni girmezden, onuň 2-nji derejesiniň doly tamamlanmagy üçin azyndan iki ýyl we sekiz ýyl jemleme yzygiderliligi zerurdyr.

Bu programmalar BHSK derejesine gönüden- göni girip bilmeýär. Şeýle programmalaryň üstünlikli tamamlanmagy diňe doly däl dereje hasaplanýar (sebäbi programmalaryň yzygiderligindäki iň soňky programma BHSK 3-nji derejesine girmäge mümkinçilik berýän bolmagy ähtimal)

3) BHSK-niň has ýokary derejesine gönüden-göni girmezden BHSK 2-nji derejesiniň doly tamamlanmagy zerurdyr: BHSK 2 derejesinde azyndan iki ýyl dowamlylygy bar, BHSK-niň 1-nji derejesinde okuw başlanandan soň azyndan sekiz ýylyň içinde jemlemek üçin möhlet berilýär. Şonuň üçin hem wagtyndan öň BHSK derejesine girmäge mümkinçilik berilmeýär.

3) Bu programmalar terminal hasaplanylýsa-da, olaryň üstünlikli tamamlanmagy BHSK 2-nji derejäniň hasaplamalarynyň tamamlanmagyna baglydyr.

4) BHSK 2-nji derejesi has ýokary derejelere gönüden- göni girmegi bilen tamamlanýar.

BHSK 1-nji derejedäki okuwlaryň başyndan bäri dowamlylygyna ýa-da jemleme dowamlylygyna garamazdan BHSK 3-nji derejesine gönüden-göni girýän islendik programmalarydyr.

E. BHSK 2 derjesine girizilen beýleki programmalar:

139. BHSK 1-nji we 2-nji derejesi adamlar üçin iş tapmak prosesini ýeňilleşdirmek üçin ýöriteleşdirilen programmalary öz içine alýar.

140. Bu dereje ikinji mümkinçilik ýa-da reintegrasiýa programmalary öz içine alýar. Şeýle bilim programmalary, adatça aşakdakylara gönükdirilendir:

1) Başlangyç bilim mekdebi gutarandan soň, orta bilimiň birinji tapgyryny tamamlamaga mümkinçilik berýär.

2) Bu programma haçanda, orta biliminiň birinji tapgyryny tamamlamadyk, ýöne bilim programmasynda okamak we degişli resminamalary, hünäri almak isleýän agzalar gatnaşýanlar. Olar adatça BHSK-niň 2-nji derejeli ýaş toparyndan uly bolýarlar.

141. Bu derejedäki klassifikasiýa edilen bilim programmalary mazmunynyň çylşyrymlylygyna düşünmäge ukyby bolan ulular üçin programmalary hem öz içine alýar.

BHSK 2-nji derejesinde okuw maksatnamalarynyň klassifikasiýasy

158. Iki goşmaça parametriň ulanylmagy, derejäniň tamamlanmagyny we indiki has ýokary BHSK derejesine girmegini kesgitlemek üçin, programma ugruny we kiçi kategoriýalary kesgitlemäge mümkinçilik berýär. Aşakdaky orta programmalar üçin kodlar 5 -nji tablisada görkezilýär

Kategoriýa (ugrukdyrma) BHSK derejesi)		Kiçi kategoriýa (Bir derejäniň tamamlanmagy we has ýokary derejä girmek)	
24	Umumy orta bilimiň biriji tapgyry	241	Ýokary orta bilime gönüden-göni girmezden, doly däl derejäni tamamlamak üçin ýeterlikli däl
		242	ikinci orta bilim tapgyryna gönüden-göni baglanyşyksyz, derejäniň doly tamamlamazlygy elýeterli

		243	Derejäniñ tamamlanmagy orta bilimiñ ikinji derejesine ýetmezden elýeterli
		244	Orta bilimiñ ikinji derejesini gönüden-göni tamalamak elýeterli
25	Orta bilim hünäriniñ birinji tapgyry	251	Derejäniñ tamamlanmagy üçin ýeterlik däl ýa-da doly gutarylmadyk derejeli bilimiñ ikinji tapgyryna göni girmezden orta bilim
		252	Doly gutarylmadyk derejeli bilimiñ ikinji tapgyryna göni girmezden orta bilim ýeterlikdir
		253	Ikinji bilim tapgyryna girmezden orta bilimi tamamlamak ýeterlikdir
		254	Orta bilimiñ derejesiniñ ikinji tapgyryny gönüden-göni tamamlamak ýeterlikdir

G. BHSK 2 derejesinde alnan bilim derejesiniñ klassifikasiýasy

159. Bilim derjesiniñ klassifikasiýasynda, BHSK 2-nji derejäni tamamlamak ýa – da doly gutarmak üçin ýeterlik hasap edilmeyän BHSK 2-nji derejeli maksatnamalaryň ykrar edilen kärleri BHSK 1-nji derejesine berilýär (4 –nji tablisa serediň).

160. Şonuň ýaly-da, BHSK 3-nji derejeli maksatnamalardan ykrar edilen kärler, BHSK 3- nji derejäni tamamlamak ýa-da doly tamamlamak üçin ýeterlik däl BHSK 3-nji derejeli BHSK 2-nji derejä bölünýär.

161. Alnan bilim derejesiniñ klassifikasiýa kodlary, birinji tapgyrdaky orta bilim we orta bilimiñ kärlerini göz önünde tutup, tamamlanan ýa-da doly tamamlanmadyk - diýip hasaplamak üçin ýeterlik däl **6-njy tablisada** getirilýär **Tablisa b. BHSK bilen baglanyşykly bilim derejesi üçin klassifikasiýa kodlary, BHSK 2 –nji dereje (BHSK – A)**

Kategoriýa

Kiçi kategoriýa

**(Nazaryýet)
derejä elýeterliligi)**

**(Derejäni ýerine ýetirmek we BHSK-niň has ýokary
derejä girmek**

10	Başlangyç bilim	100	Ilkinji orta bilimi üstünlikli tamamlandy diýlip ykrar edilen bilim ýeterlik däl
24	Umumy orta bilimiň birinji tapgyry	242	Doly gutarylmaýyk derejeli bilim ilkinji tapgyra göni girmezden orta bilim
		243	Ilkinji bilim tapgyryna girmezden orta bilimi tamamlamak
		244	Orta bilime bilimiň derejesiniň ilkinji tapgyryny gönüden-göni tamamlamak
25	Orta hünär biliminiň birinji tapgyry	252	Ilkinji bilim tapgyryna girmezden bilim derejesini doly däl ýagdaýda gutarmak
		253	Ilkinji bilim tapgyryna girmezden bilim derejesini doly tamamlamak
		254	Orta bilime bilimiň derejesiniň ilkinji tapgyryny gönüden-göni tamamlamak

1. Maksatnamanyň ýa-da tapgyryň doly gutardy diýlip yglan edilmegi.

A. Esasy häsiýetnamalar

162. BHSK 3 maksatnamalary ýa-da “orta bilimiň ikinji tapgyry”, köplenç, orta bilimi gutarmak üçin niýetlenendir, bu bolsa üçinji bilimi ýa-da iş tapmak endiklerine ýa-da ikisini hem üpjün edýär.

163. Bu derjedäki maksatnamalar okaýanlara BHSK 2 – nji derejeli maksatnamalara garanynda has köpdürli, ýöriteleşdirilen we çuňňur öwrenmegi hödürleýär. Olar has tapawutlanýar we mümkinçilikleri ugurlary has giň saýlamagy üpjün edýär. Mugallymlar, esasanam, ýokary synplarda okadýan dersleri ýa – da hünärleri boýunça has ýokary hünärli bolýarlar.

164. BHSK 3-nji dereje, BHSK 1-nji derejesinde okuw başlandan soň 8-11 ýyl okuwdan soň başlanýar. Adatça, okaýjylar 14 ýaşdan 16 ýaş aralygynda bu derejä ýetýärler. BHSK 3 – nji derejeli maksatnamalar, adatça BHSK 1-nji derejeli okuwlary (12 ýa-da 13 ýaş töweregi) başlanýar 12-13 ýyldan soň gutarýar, iň köp ýaýran dowamlylygy 12 ýyl. Şeýle -de bolsa, orta bilimiň tamamlanmagy bilim ulgamlarynda dürli-dürli bolýar we adatça BHSK 1-nji derejä gireninden 11-13 ýyl aralygyndadyr.

165. BHSK 3-nji derejedäki maksatnamalar dürli-dürli atlandyrylýar, meselem, orta mekdep (ikinji basgançak / ýokary synplar), ýokary orta ýa-da (doly) orta mekdep. Halkara deňeşdirme üçin BHSK 3 – nji derejäniň “orta bilimiň ikinji basgançagy” diýen adalga ulanylýar.

B. Klassifikasiýanyň kriteriýalary (ölçegi)

166. Orta bilimiň ikinji basgançagyny kesgitlemek üçin: aşakdaky kriteriýalar möhümdir.

Esasy kriteriýalar

- a) Umumy we orta hünär biliminiň ikinji / jemleýji tapgyry. *(167 bölümine serediň)*;
- b) Giriş üçin talaplar; *(168 bölümine serediň)*;
- ç) BHSK 1-nji derejesinde okuw başlany bäri jemlenen dowamlylyk *(168- nji bölümine serediň).*

Goşmaça ölçegler

- d) mümkinçilikleri we ugurlary has giňişleýin saýlamak bilen has tapawutlandyrylan programmalar *(169-njy punkta serediň)*;
- e) Mugallymlaryň kärleri *(170-nji punkta serediň).*

159. Programmalar ikinji / jemleýji orta bilim ISCED 3 derejesiniň umumy bilim ýa-da hünär tehniki bilim programmalaryna degişli bolup biler. Bu programmalaryň käbiri

ISCED 4-nji ýa-da 5, 6 ýa-da 7-nji derejelere gönüden-göni girişi üpjün edýär. Geçiş nokatlaryny bir derejeden beýlekisine kesgitläniňde umumy we hünär ugurlarynyň arasyndaky deňligi üpjün edilmelidir.

160. ISCED 3-nji derejesi birinji tapgyryň orta biliminiň tamamlamagyny (ISCED 2-nji derejesi) ýa-da eýýäm alnan bilimiň, durmuşyň we iş tejribäniň utgaşmasy arkaly ISCED 3-nji derejeli mazmuny öwrenmek ukybyny talap edýär. Käbir ýa-da ähli ISCED derejeli 3 programmalara giriş üçin ISCED 2 derejeli käri ýa-da belli bir geçiş bal talap edip bilner.

161. ISCED 2-nji derejeden ISCED 3-nji derejä geçişi bilim ulgamynda geçiş nokadyna gabat gelýär, bu ýerde talyplara aýratyn dersleri ýa-da ugurlary has dürli, ýöriteleşdirilen we çuňňur öwrenmek üçin programmalar hödürlenýär. Düzgün bolşy ýaly, mümkinçilikler we ugurlary has giňişleýin saýlamak bilen programmalar has tapawutlanýar.

162. Mugallymlary taýýarlamakdan başga-da, mugallymlar okadýan derslerinde has ökde bolup bilerler.

ISCED-iň birnäçe derejesini öz içine alýan C programmalar

163. ISCED 2 we 3 derejelerini ýa-da ISCED 3 we 5 derejelerini öz içine alýan bilim programmalarynyň klassifikasiýasy aýratyn ünsi talap edýär. Diňe 166-njy punktdaky görkezilen kriteriýalara laýyk gelýän synplar, tapgyrlar ýa-da sikller ISCED 3-nji derejesine degişli bolup biler. 143-nji punktdaky görkezilen kriteriýalara laýyk gelýän synplary, tapgyrlar ýa-da sikller ISCED 2-nji derejä, we 211-nji punktdaky görkezilen kriteriýalara degişlileri ISCED 5 derejesine degişli bolup biler.

164. Klassifikasiýa kriteriýalarynyň ulanylmagy ISCED 2 we 3 derejeleriniň arasynda takyk tapawudyň bolmagyna ýol bermeýän bolsa, 151-nji punktda görkezilen kriteriýalary ISCED 2-nji derejesiniň tamamlanmagyny we ISCED 3-nji derejesiniň başlamagyny kesgitlemek üçin ulanylmagy maslahat berilýär.

165. Eger-de ISCED 3 derejesiniň hünär-tehniki biliminiň programmasynyň nazaryýet dowamlylygy şol bir bilim ulgamynyň ISCED 3 derejesiniň umumy biliminiň programmasynyň nazaryýet dowamlylygyndan 2 ýa-da 3 ýyl köp bolanda, bu programmany (ISCED 3 dereje) orta bilimiň ikinji etabyňy öz içine alýan we orta bilimden soňky üçülenji bilimi (ISCED 4 dereje) ýa-da üçülenji bilimiň gysga sikli (ISCED 5 dereje) ýaly hasaplamak bolar.

Mazmunyň çylşyrymlylygyna baglylykda, ISCED 3-nji derejäniň umumy programmasynyň çäginde çykýan synplar, tapgyrlar ýa-da sikller ISCED 4 ýa-da 5-nji derejä bellemeli.

GOŞMAÇA PARAMETRLER.

166. ISCED 3 derejesi üçin bilim programmalary iki parametr boýunça tapawutlanýarlar . Programmanyň ugry (175 punkta seredeliň)

. Derejäniň tamamlanmagy we has ýokary ISCED derejesine girmek (176 punkta seredeliň)

PROGRAMMANYŇ UGRY

167. 55 we 54-nji punktlarda iki ugryň kategoriýasyna kesgitleme berlen

. Umumy bilim;

. Hünär okuwy

Derejäni tamamlamak we has ýokary ISCED derejesine girmek

168. ISCED 3-nji dereje üçin derejäni tamamlamak we giriş üçin aşakda dört kiçi kategoriýa bellenen №

I) ISCED 3-nji derejesi tamalanmady (şonuň üçin ISCED 5, 6 we 7 derejeleriniň üçülenji bilimiň birinji programmasyna göni girelge ýok), gysga gutarnykly programmalar (ýa-da programma yzygiderligi) ISCED 3-nji derejesinde iki ýyldan az bolan ýa-da şol programmalar ISCED 1-nji derejesiniň başyndan okuw dowamlylygy 11 ýyldan az bolan. Olar ISCED 5,6 we 7-nji derejelerine göni giriş bermeýärler. Şeýle programmalaryň üstünlikli tamamlanmagy ISCED 3-nji derejesiniň tamamlanmagy diýip hasaplanmaýar. Şeýle hem bellemek gerek, şol programmalar ISCED 4-nji derejä hem göni girişi ýok.

II) ISCED 5, 6 we 7-nji derejelerdäki ilkinji programmanyň üçülenji bilimine göni girişi bolmadyk ISCED 3-nji derejesiniň doly däl tamamlanmagy; bellenen derejede dowamlylygy 2 ýyldan köp bolmadyk programmalar we ISCED 1-nji derejesiniň başyndan okuw dowamlylygy 11 ýyldan az bolmadyk we ISCED 3-nji derejesiniň yzygiderlilik programmasynyň bölegi bolan, ýöne şol derejäniň yzygiderlilikinde soňky bolmadyk bu programmalar ISCED 5, 6 we 7-nji derejelerine göni girişi üpjün etmeýärler. Şeýle programmalaryň üstünlikli tamamlanmagy derejäniň doly däl tamamlanmagyny (sebäbi programmalaryň yzygiderlilikindäki in soňky programma ISCED 5, 6 ýa-da 7 derejelerinde üçünji derejeli bilime giriş mümkinçiligini berýär) diýip hasaplanýar. Şeýle hem bellemek gerek, şol programmalar ISCED 4-nji derejä hem göni girişi ýok.

III) *ISCED-iň 5,6 we 7-nji derejelerinde üçünji bilimiň birinji maksatmalaryna gönüden-göni girmezden ISCED-iň 3-nji derejesiniň tamamlanmagy* şeýledir: bu derejedäki azyndan iki ýyl okuw dowamlylygy bolan we ISCED-iň 1-nji derejesinde okap başlanyňdan bäri azyndan dowamlylygy 11 ýyl jemlenen maksatnamalary tamamlanýan bolup bolup durýar. Bu maksatnamalar gutarnykly bolup biler ýa-da ISCED-iň 4 derejesine gönüden-göni rugsat berip biler. Şeýle maksatnamalaryň üstünlikli tamamlanmagy ISCED-iň 3-nji derejesiniň üstünlikli tamamlanmagy diýip hasaplanyp bilner.

iv) *ISCED-iň 5,6 we 7-nji derejelerinde üçünji bilimiň birinji maksatmalaryna gönüden-göni rugsat berýän ISCED-iň 3-nji derejesiniň tamamlanmagy* : derejäniň çäklerindäki dowamlylygyna ýa-da ISCED-iň 1-nji derejesinde okuw başlany bäri jemlenen dowamlylygyna garamazdan, ISCED-iň 5,6 we 7-nji derejelerinde üçünji bilimiň birinji derejeli bilim maksatnamalaryna gönüden-göni girmäge mümkinçilik berýän islendik maksatnamalar. Bu maksatnamalar hem ISCED-iň 4 derejesine gönüden-göni rugsat berip biler.

E. ISCED-iň 3-nji derejesine girizilen beýleki maksatnamalar

177. ISCED-iň 3 derejesi aýratyn zerurlyklary bolan adamlar üçin düzülen maksatnamalary öz içine alýar, olar mazmunynyň çylşyrymlylygy boýunça ISCED-iň 3 derejesiniň maksatnamalary diýlip kesgitlenen bilim maksatnamalaryna deňdir.

178. Bu dereje, ikinji sikliň (aýlawyň) soňundaky geçiş nokatlary ulgamyň hödürleýän beýleki, esasan, umumy ugurlarynda, derejeleriň arasyndaky geçiş nokatlaryna gabat gelýän ýagdaýda, ikinji sikliň (aýlawyň) hünär-tehniki biliminiň käbir maksatnamalaryny öz içine alyp biler.

179. Bu dereje, orta bilimiň ikinji tapgyrynyň “ikinci şans (mümkinçilik)” diýlen maksatnamalaryny ýa-da reintegrasiýa maksatnamalaryny hem öz içine alýar. Şeýle bilim maksatnamalary, adatça, aşadaky görkezilenlerden ugur akýar:

1) orta bilimiň ikinji tapgyryny tamamlaman, mekdebi terk edip gidenlere bilim ulgamyna dolanyp gelip, okuwyny dowam edip, orta bilimiň ikinji tapgyryny tamamlamaga mümkinçilik döredýär ;

2) orta bilimiň ikinji tapgyryny tamamlady, ýöne degişli resminama bilen entek tassyklanmadyk bilim maksatnamasynda okamak ýa-da hünäri almak isleýär.

Bu maksatnamalara gatnaşýanlar, adatça ISCED 3 derejesi üçin niýetlenen ýaş toparyndan has uly.

180. Bu dereje ulular üçin düzülen maksatnamalary hem öz içine alýar, olar mazmunynyň çylşyrymlylygy boýunça bu derejäniň maksatnamalary diýlip eýýäm kesgitlenen (klassifikasiýa edilen) bilim maksatnamalaryna deňdir.

F. ISCED 3 derejesinde bilim maksatnamalarynyň klassifikasiýasy

181. Iki goşmaça parametriň ulanylmagy, maksatnamanyň ugruny kesgitlemek üçin kategoriýalardan peýdalanmaga mümkinçilik berýär, kiçi kategoriýalar bolsa, derejäniň tamamlanmagyny we indiki has ýokary ISCED derejesine girişi (rugsat almagyny) kesgitlemäge mümkinçilik berýär. Dürli ýurtlaryň bilim ulgamlarynda ugurlaryň, tamamlamagyň we elýeterliligiň (girmegiň, rugsat almagyň) ähli kombinasiýalary ýok we giňden ýaýran däldir. Orta bilimiň ikinji tapgyry üçin maksatnama kodlary **7-nji tablisada** getirilýär.

7-nji tablica. ISCED 3 (ISCED-P) derejesinde bilim maksatnamalarynyň klassifikasiýasyna kodlar.

6. ISCED 3 derejesinde alnan bilim derejesiniň klassifikasiýasy

182. Alnan bilim derejesi klassifikasiýa edilende , ISCED 3 derejäni tamamlamak üçin ýeterlik hasap edilmeyän ISCED 3 dereje maksatnamalarynyň ykrar edilen kärleri ISCED 2-nji derejesine degişlidir.

183. Şonuň ýaly-da, ISCED 4-nji derejäni tamamlamak üçin ýeterlik hasap edilmeyän ISCED 4-nji dereje maksatnamalarynyň ykrar edilen kärler ISCED 3-nji derejä degişlidir.

184. Orta bilimiň ikinji tapgyr maksatnamalaryna degişli alnan bilim derejesiniň klassifikasiýa kodlary **8-nji tablisada** getirilýär.

8-nji tablisa. ISCED 3 (ISCED-U) derejede alnan bilim derejesiniň klassifikasiýa kodlary

Kategoriya (Ugur)		Kiçi kategoriya (Derejaniň tamamlanmagy we indiki has ýokary ISCED derejesine giriş)	
24	Umumy orta bilimiň birinji tapgyry	244	Umumy orta bilim maksatnamalaryň ikinji tapgyrynyň üstünlikli tamamlanandygy ykrar edilip, ol bilimiň derejani tamamlamak ýa-da derejani doly däl tamamlamak üçin ýeterlik dældigi;
25	Orta hünär-tehniki bilimiň birinji tapgyry	254	Hünär-tehniki bilim maksatnamalarynyň ikinji tapgyrynyň üstünlikli tamamlanandygy ykrar edilip, ol bilimiň derejani tamamlamak ýa-da derejani doly däl tamamlamak üçin ýeterlik dældigi;
34	Umumy orta bilimiň ikinji tapgyry	342	Bir derejani doly däl tamamlamak gönüden-göni orta bilimden soňky üçünji däl bilime ýa-da üçünji bilime rugsat berilmeýär;
		343	Derejani tamamlamak, gönüden-göni üçünji bilime rugsat berilmeýär; (emma gönüden-göni orta bilimden soňky üçünji däl bilime rugsat berilýär)
		344	Derejani tamamlamak, gönüden-göni üçünji bilime rugsat berilýär; (orta bilimden soňky üçünji däl bilime gönüden-göni rugsat berilýär)
35	Orta hünär-tehniki bilimiň ikinji tapgyry	352	Bir derejani doly däl tamamlamak gönüden-göni orta bilimden soňky üçünji däl bilime ýa-da üçünji bilime rugsat berilmeýär;
		353	Derejani tamamlamak, gönüden-göni üçünji bilime rugsat berilýär; (emma gönüden-göni orta bilimden soňky üçünji däl bilime rugsat berilýär)
		354	Derejani tamamlamak, gönüden-göni üçünji bilime ¹ rugsat berilýär; (orta bilimden soňky üçünji däl bilime gönüden-göni rugsat berilýär)

¹Orta bilimden soňky üçünji däl bilimiň çäklerinde maksatnama tapgyrynyň üstünlikli tamamlanandygy ykrar edilip, ol bilimiň derejani tamamlamak üçin ýeterlik dældigidir.

Orta bilimden soňky üçünji BHSB (BILIMIŇ HALKARA STANDART BÖLÜNIŞIGI) 4 derejesi

A. Esasy häsiýetnamalar

159. Ortadan soňky üçünji bilim okaýanlara orta bilimiň esasynda okuw tejribesini toplamaga, zähmet bazaryna girmäge taýýarlanmaga we üçünji derejeli bilim almaga gönükdirilendir. Ýokary derejeli bilimiň parametrlерinden pes bilimleri, endikleri we başarnyklary özbaşdak ele almaga gönükdirilendir. BHSB 4-nji derejedäki maksatnamalar ýa-da "orta bilimden soňky bilim", adatça, BHSB 3-nji derejesini gutaranlary, ýokary bilim almak ýa-da BHSB 3-nji derejeli kär bolsa, işe girmek üçin zerur bolan üçünji derejeli bilim kwalifikasiýasy bilen taýýarlamak üçin niýetlenendir. Mysal üçin, BHSB 3-nji derejedäki umumy maksatnamalary gutaranlar üçünji derejeli hünär kärini saýlap bilerler; ýa-da BHSB 3-nji hünär bilim maksatnamalaryny gutaranlar kärlerini ýokarlandyrmak ýa-da has ýöriteleşmek kararyna gelýärler. BHSB 4-nji derejeli maksatnamalaryň mazmuny, orta bilimden soňky bilim bilen aç-açan baglanyşykly bolsa-da, üçünji derejeli bilim bilen deňeşdirilende ýeterlik derejede çylşyrymly däl.
160. BHSB 4-nji derejeli maksatnamalara giriş BHSB 3-nji derejeli maksatnamalaryň tamamlanmagyny talap edýär, ýöne bu giriş talaplary BHSB 5,6 we 7 derejeli üçünji derejeli bilim maksatnamalaryna giriş talaplaryndan pes bolup biler.
161. Adatça, bu derejedäki maksatnamalar zähmet bazaryna göni çykmalar üçin niýetlenendir. Käbir bilim ulgamlarynda bu derejede umumy maksatnamalar bar. Bu maksatnamalar BHSB 3-nji derejesini tamamlan, ýöne üçünji derejeli bilim maksatnamalaryna ýazylmak mümkinçiligini ýokarlandyrmak isleýän talyplar üçin niýetlenendir.
162. *BHSB 4-nji dereje maksatnamalar dürli hili atlar bilen atlandyrylyp bilner, mysal üçin in inženerçilik diplomy, başlangyç hünär bilimi ýa-da Preparation aux carrieres administratives ýaly atlandyrylyp bilner. Halkara deňeşdirme üçin BHSB 4-nji derejesini kesgitlemek üçin "orta bilimden soňky bilim" adalgasy ulanylyar.*

B. Bölünişik ölçegleri

163. Orta bilimden soňky üçünji bilimi kesgitlemek üçin aşakdaky ölçegler möhümdir:

Esasy ölçegler

- Ugry (190-njy bölüme serediň);
- Mazmunyň çylşyrymlylygy BHSB 3 derejesinden has ýokary we üçünji derejeden pesdir (191-nji bölüme serediň); We
- Giriş talaplary (186-njy punkta serediň).

Goşmaça ölçegler

Ýok.

164. BHSB 4-nji derejeli maksatnamalar üçünji derejeli bilim hasaplanmaýar we umuman hünär ýa-da zähmet bazaryna taýýarlykdyr. Käbir bilim ulgamlarynda bu derejede umumy maksatnamalar bolup biler. BHSB 3 derejeli maksatnamalaryň mazmunyna täzedan garmak üçin niýetlenen maksatnamalar, mysal üçin okuwçylary üçünji derejeli bilim maksatnamalaryna giriş synaglaryna taýýarlamak üçin BHSB 3-nji derejesine goşulmalydyr.
165. BHSB 4 derejeli maksatnamalar köplenç BHSB 3 derejeli maksatnamany tamamlan gatnaşyjylaryň bilimlerini, başarnyklaryny we başarnyklaryny çuňlaşdyrmagyň ýerine bilimleri giňeltmäge hyzmat edýär. Maksatnamalar köplenç BHSB 3 derejeli maksatnamalara garanynda has çylşyrymly, ýöne mazmuny has ýöriteleşdirilen ýa-da ýokary orta bilime garanynda jikme-jik. Maksatnamalar üçünji derejä garanynda has çylşyrymly we diňe orta bilimden soňky okuw jaýlary däl-de, dürli okuw jaýlarynda okadylyp bilner.

C. BHSB-iň birnäçe derejesini öz içine alýan maksatnamalar

166. Ulanylmaýar.

D. Ösen görnüşler

167. BHSB 4-nji derejeli bilim maksatnamalary iki tarapdan tapawutlanýar:
- Maksatnamanyň ugry (*194-nji bölüme serediň*); We
 - Tamamlamak derejesi we has ýokary BHSB derejesine girmek (*195-nji bölüme serediň*).

Maksatnamanyň ugry

168. 55-nji we 54-nji bentler iki ugry kesgitleýär:

- Umumy bilim; we
- Hünär okuw.

Derejäniň tamamlanmagy we has ýokary BHSB derejesine girmek

169. BHSB 4-nji dereje üçin derejäni tamamlamak we giriş üçin üç kiçi kategoriýa bar:
- *BHSB 4-nji dereje doly däl*: derejäni tamamlamak üçin gaty gysga modullar ýa-da maksatnama ädimleri. BHSB derejesinde 5,6 ýa-da 7-nji derejeli üçünji bilimiň birinji tapgyryna girmäge mümkinçilik bermeýärler. Şeýle modullaryň ýa-da tapgyrlaryň üstünlikli tamamlanmagy BHSB 4-nji derejäniň tamamlanmagy hasaplanmaýar.

- BHSB 4,6 derejesini BHSB 5,6 ýa-da 7 derejeli üçünji derejeli bilim maksatnamalarynyň birinji tapgyryna gönüden-göni girmezden tamamlamak: esasan zähmet bazaryna göni girmek üçin döredilen maksatnamalar.
- BHSB 5,6 ýa-da 7 derejeli üçünji derejeli bilim maksatnamalarynyň birinji tapgyryna gönüden-göni girmek bilen BHSB 4-nji derejäniň tamamlanmagy: esasan üçünji derejeli bilime giňeltmek üçin döredilen maksatnamalar.

E. Beýleki BHSB derejeli 4 maksatnamalar

170. Bu dereje ulular üçin bilim maksatnamalaryny öz içine alýar. mazmun çylşyrymlylygyna şol derejedäki maksatnamalar hökmünde klassifikasiýa edilen bilim maksatnamalaryna deňdir.

F. BHSB 4 derejesinde okuw maksatnamalarynyň bölünişi

171. Iki goşmaça parametrň ulanylmagy, maksatnamanyň ugruny kesgitlemek üçin kategoriýalary, derejäniň tamamlanmagyny we elýeterlilikini kesgitlemek üçin kiçi kategoriýalary ulanmaga mümkinçilik berýär. Kategoriýalaryň we kiçi kategoriýalaryň kombinasiýalarynyň hemmesi ýok we bilim ulgamlarynda giňden ýaýrandyr. Orta bilimden soňky üçünji derejeli bilimiň klassifikasiýasy **9-njy tablisada getirilýär.**

Tablisa 9. Klassifikasiýa kodlary we BHSB 4 derejesinde bilim maksatnamalary (BHSB-P)

Kategoriýa (ugrukdyrma)		Kiçi kategoriýa (tamamlamak derejesi we has ýokary BHSB derejesine girmek)	
44	Orta bilimden soňky üçünji derejeli umumy bilim	441	Üçünji bilime gönüden-göni girmezden, derejäni tamamlamak üçin ýeterlik däl
		443	Üçünji bilime gönüden-göni girmezden, derejäni tamamlamak üçin ýeterlik
		444	Üçünji bilime gönüden-göni girip, derejäni tamamlamak üçin ýeterlik
45	Orta bilimden soňky üçünji derejeli hünär bilimi	451	Üçünji bilime gönüden-göni girmezden, derejäni tamamlamak üçin ýeterlik däl
		453	Üçünji bilime gönüden-göni girmezden, derejäni tamamlamak üçin ýeterlik
		454	Üçünji bilime gönüden-göni girip, derejäni tamamlamak üçin ýeterlik

G. BHSB 4 derejesinde bilim derejesiniň bölünişi

172. Bilim derejesini bölmekde, BHSB 5 derejesini tamamlamak üçin ýeterlik hasap edilmeyän BHSB 5 derejeli maksatnamalaryň üstünlikli tamamlanan tapgyrynyň ykrar edilen aralyk kärleri BHSB 4 derejesine bellendi.
173. Orta bilimden soňky üçünji derejeli bilim kwalifikasiýalary üçin bilim derejesini klassifikasiýa kodlary 10-njy tablisada getirilýär.

Tablisa 10. BHSB 4 derejesinde bilimli bilim klassifikatorlary üçin klassifikasiýa kodlary (BHSB-A)

Kategoriýa (ugrukdyrma)		Kiçi kategoriýa (tamamlamak derejesi we has ýokary BHSB derejesine girmek)	
34	Umumy orta bilimiň ikinji tapgyry	344	Orta bilimden soňky orta bilimiň umumy meýilnamalarynyň tapgyrynyň üstünlikli tamamlanmagy, derejäni tamamlamak üçin ýeterlik däl diýlip ykrar edildi
35	Orta hünär biliminiň ikinji tapgyry	354	Ikinji derejeli, üçünji derejeli hünär okuw maksatnamalarynyň üstünlikli tamamlanmagy ykrar edildi, derejäni tamamlamak üçin ýeterlik däl
44	Orta bilimden soňky bilim	443	Üçünji bilime gönüden-göni girmezden bir derejäniň tamamlanmagy
		444	Üçünji bilime gönüden-göni giriş derejesi bilen gutarmak ¹
45	Orta bilimden soňky üçünji derejeli hünär bilimi	453	Üçünji bilime gönüden-göni girmezden bir derejäniň tamamlanmagy
		454	Üçünji bilime gönüden-göni giriş derejesi bilen gutarmak ¹
Gysga siklli üçünji maksatnamanyň üstünlikli tamamlanmagyny ýa-da derejäni tamamlamak üçin ýeterlik bolmadyk maksatnamanyň tapgyryny goşmak bilen .			

Üçünji bilim

174. Üçünji bilim, bilimiň ýöriteleşdirilen ugurlarynda okuw çärelerini guramak arkaly orta bilime esaslanýar. Has çylşyrymly we ýöriteleşdirilen derejede okatmagy maksat edinyär. Üçünji derejeli bilim diňe bir akademiki bilim diýip düşünilýän zady däl, eýsem ösen hünär bilimini hem öz içine alýar. Gysga aýlawly üçünji, bakalawr ýa-da şoňa meňzeş, magistr ýa-da şoňa meňzeş, doktorlyk ýa-da şoňa meňzeş BHSB derejelerini öz içine alýar. Üçünji bilim maksatnamalarynyň mazmuny BHSB derejesinden has çylşyrymly we çuňňur.
175. Ilkinji BHSB derejesi 5, 6 ýa-da 7 maksatnama, birinji derejeli bilim

maksatnamalaryna gönüden-göni girmäge mümkinçilik berýän BHSB 3 derejeli maksatnamalaryň üstünlikli tamamlanmagyny talap edýär. Bu maksatnamalara BHSB 4-nji derejeden hem girip bolýar. Kwalifikasiýa talaplaryndan başga-da, bu derejelerdäki okuw maksatnamalaryna giriş dersleriň saýlanmagyna we / ýa-da BHSB 3 ýa-da 4 derejelerinde alnan bahalara bagly bolup biler. Geljekde zerur bolup biler. giriş synaglaryndan geçmek.

176. Üçünji bilimiň çäginde bilim maksatnamasy, maksatnamany üstünlikli tamamlandan soň alnan kär derejesi bilen deň derejede bolýar (maksatnama BHSB 3 derejesinde bolmasa, 173-nji bölüme serediň) . Şonuň üçin BHSB 0,1,2 we 3 derejelerinden tapawutlylykda, BHSB derejelerini öz içine alýan maksatnamalar düşünjesi üçünji derejeli bilimde ulanylmaýar.

177. Däp bolşy ýaly, üçünji derejeli bilim maksatnamalarynyň ahyrynda berlen kärleriň arasynda anyk iýerarhiýa bar. Şeýle-de bolsa, BHSB 1, 2 we 3 derejeli maksatnamalardan tapawutlylykda, BHSB 5, 6 we 7 derejeli milli maksatnamalar bir BHSB derejesini beýlekisiniň üstünde gurmak däl-de, paralel bolup biler. BHSB 3 we 4 derejelerdäki maksatnamalar gutarandan soň, belli bir bilim ulgamynda bu maksatnamalaryň barlygyna we goşmaça giriş talaplaryna baglylykda BHSB 5, 6 we 7 derejelerdäki birnäçe maksatnamalara rugsat berilip bilner. aýratyn kesgitlenmeli. Bu maksatnamalar şulary öz içine alýar:

- BHSB 5 derejesinde gysga aýlawly üçünji bilim maksatnamalary (azyndan iki ýyl);
- birinji derejeli maksatnamalar ýa-da BHSB 6 derejesinde ekwiwalent (üç-dört ýyl);
- uzak möhletli birinji derejeli bakalawr maksatnamalary ýa-da BHSB 6 derejesinde (dört ýyldan gowrak); ýa-da

-Magistraturanyň I derejesiniň uzak möhletli meýilnamasy ýa-da MSKO 7 derejesiniň ekwiwalenti (5 ýyldan az bolmadyk)

178. III derejeli bilimiň geçiş arabaglanyşygy hemişe anyk kesgitlenen däldir we bir meýilnamadan başga meýilnama geçmek mümkinçiligi bardyr. Birnäçe ýagdaýlarda gutarylan irki bilimiň ýagdaýynyň krediti ýokary derejeli MSKO meýilnamasynyň tamamlanmagynyň esasynda hasap edilip bilner. Meselem: MSKO 5 derejesiniň meýilnamasynyň krediti MSKO 6 derejesiniň meýilnamasyny tamamlamagyň sanyny azaldyp biler. Birnäçe ulgamlarda meýilnama gatnaşyjylar MSKO 5 derejesiniň meýilnamasyny tamamlandan soň MSKO 6 bilim derejesiniň talap edilýän meýilnamasyny gysgaldylan derejede tamamlap biler. Beýlekiler MSKO 3 derejeden MSKO 6 we 7 derejesiniň meýilnamasyna girip bilerler. Köp bilim ulgamynyň gatnaşyjylarynyň aglabasy MSKO 7 derejesini okamaga mümkinçilik almak üçin ilki

MSKO 6 derejesini tamamlamaly.

179. MSKO 8 derejesine girmek üçin MSKO 7 derejesini geçmek talap edilýär.

180. III bilim meýilnamasynyň derejesi we bir meýilnamadan başga meýilnama geçmegiň ýoly 1-nji shemada görkezilendir.

Shema 1.MSKO-nyň çäginde III bilime geçmegiň ýollary

MSKO 5 derejesi III bilime geçmegiň gysga aýlawydyr.

A. Esasy häsiýetnamalar

181. MSKO 5 derejesiniň meýilnamasy ýa-da III bilimiň gysga aýlawy, köplenç, hünär bilimi bolan gatnaşyjylaryň hünär ukybyny ösdürmäge niýetlenedir. Ol bilime gatnaşyjylaryň amaly işindäki hünär başarnygy bilen baglanyşyklydyr, emma bu meýilnama III bilimiň beýleki meýilnamalaryna ýol açyp biler. Bakalawr ýa-da dürli görnüşli III bilimiň akademiki meýilnamasy MSKO 5 derejesine degişlidir.

182. MSKO 5 derejeli meýilnama girmek üçin MSKO 3 we 4 derejeli III bilim meýilnamasyny tamamlamak talap edilýär. MSKO 5 derejesili meýilnama öz mazmuny boýunça MSKO 3 we 4 meýilnamadan çylşyrymly hasaplanýar, ýöne olar nazary maglumatlary adaty we gysga görnüşde bolýandygy bilen MSKO 6 derejeden tapawutlanýar.

183. Zähmet işine niýetlenen MSKO 5 derejesili MSKO 6 we 7 derejeli meýilnama geçmäge (kredit) mümkinçilik berýär. Birnäçe bilim ulgamlarynda MSKO 5 derejesili meýilnamany tamamlanlar MSKO 6 derejesili meýilnamada (bakalawr ýa-da onuň ekwiwalenti) ýa-da uzakmöhletli I derejeli MSKO 7 derejeli meýilnamany (magistr ýa-da onuň ekwiwalenti) dowam etdirip biler.

184. MSKO 5 derejesine degişli meýilnama dürlüçe atlandyrylyp bilner. Meselem: ýokary (tehniki) bilim halkara derejesinde MSKO 5 derejeli meýilnama “III bilimiň gysga aýlawy (sikli)” diýlip atlandyrylýar.

B. Klassifikasiýanyň aýratynlyklary(kriteriýalary)

185. III bilimiň gysga aýlawynyň aşakdaky kriteriýalary bar:

Esasy kriteriýalary

- a) III bilimiň gysga aýlawynyň meýilnamasynyň mazmuny (Seret: 212 punkt)
- b) Okuwa girmegiň talaplary (Seret 208 punkt) we
- ç) Okuwyň dowamlylygy (Seret: 213 punkt)

Goşmaça talaplar (kriteriýalar)

- d) Institusional geçiş nokady (Seret: 214)
- e) Iň az dowamlylyk derejesi (Seret: 213)

186. MSKO 5 dereje III bilimiň iň pes derejesini öz içine alýar. Bu meýilnamanyň mazmuny orta bilim (MSKO 3 dereje) ýa-da orta bilimden soňky III bilim bolmadyk bilimden (MSKO 4 dereje) çylşyrymlyrakdyr, emma MSKO 6 dereje has çylşyrymlydyr. (bakalawr ýa-da onuň ekwiwalenti).

187. MSKO 5 derejäniň iň pes (minimal) dowamlylygy 2 ýyl ýa-da adaty, ýöne hemme ýagdaýlarda 3 ýyla çenli dowam edýär. Modul meýilnamaly bilim ulgamynda hünär derejesi kreditiň kabul edilişine we okuwyň işjeňligine baglydyr.

188. Okuw jaýynyň III bilime geçmegiň araçägi orta bilim bilen II derejäniň serhedini anyklamaga ýardam edýär. MSKO 5 bilim derejesiniň meýilnamasy we MSKO 6, 7, 8 bilim derejeleri dürli okuw jaýlarynda ýüze çykýar.

Ç. MSKO-nyň birnäçe derejesini öz içine alýan maksatnamalar

189. MSKO 3 we 5 derejeli okuw maksatnamasynyň toparlary aýratyn ünsi talap edýär. 211-nji punktda görkezilen klaslar, etaplar, möwsümler MSKO 5 derejä degişlidir. MSKO 3 we 5 bilim derejeleri, MSKO 3 derejäniň tamamlanmagynyň we MSKO 5 derejäniň başlanmagynyň kriteriýalary 173-nji punktda görkezilendir.

D. Goşmaça parametrleri

190. MSKO 5 derejeli okuw maksatnamasy 2 parametr boýunça tapawutlanýar:

- Maksatnamanyň oriýentasiýasy (Seret: punkt 217)
- Derejäniň tamamlanmagy (Seret: punkt 218)

191. Iki derejäniň (kategoriýanyň) oriýenrasiýasynyň aýratynlygy 54-nji we 55-nji punktlarda görkezilendir.

- Umumy bilim; we
- Hünär bilimi.

Derejäniň tamamlanmagy

192. MSKO 5 derejäni tamamlamak 2 kategoriýa bölünýär:

- Tamamlanmadyk MSKO 5 derejesi. MSKO 5 derejäni tamamlamagyň dowamlylygy 2 ýyldan az bolmaly däldir.
- Tamamlanan MSKO 5 derejesi. MSKO 5 derejäni tamamlamak üçin 2 ýyl we ondan köp bolan wagt ýeterlikdir.

E. MSKO 5 derejä girizilen beýleki maksatnamalar

193. Bu dereje ulular üçin arasy üzülmedik, çylşyrymly mazmunly bilimi öz içine alýar.

F. MSKO 5 derejeli okuw maksatnamalarynyň toparlara bölünişi

220. MSKO 5 derejeli okuw maksatnamasynyň anyk we goşmaça ulanylyş aýratynlyklary 11-nji tablisada görkezilendir.

Tablisa 11.MSKO 5 (MSKO II) derejeli okuw maksatnamasynyň klassifikasion kody.

Kategoriýa (Ugrukdyrmak)		Podkategoriýa (Derejäniň tamamlanmagy)	
54.	Umumy III bilimiň gysga sikli ¹ .	541	Derejäni tamamlamak üçin ýeterlik däl.
		544	Derejäni tamamlamak üçin ýeterlik
55.	Hünär III bilimiň gysga sikli ¹ .	551	Derejäni tamamlamak üçin ýeterlik däl.
		554	Derejäni tamamlamak üçin ýeterlik

1. MSKO 5 derejäni peýdalanmagyň halkara ylalaşygynyň ýoklugy sebäpli akademiki

we hünär aýratynlyklary III derejelidir.

G. MSKO 5 derejeli bilimiň klassifikasion derejesi

221. MSKO 5 derejeli okuw maksatnamasy üznüksiz ýagdaýda okap, üstünlikli tamamlamak MSKO 5 derejäni gutarnykly tamamlan hasaplanylman, MSKO 4 derejä degişli edilýär. Ykrar edilmedik meýilnama gatnaşyp, MSKO 5 derejäni tamamlamak alnan bilimiň derejesi hasaplanylýar.

222. MSKO 6 derejäniň maksatnamasyny üstünlikli tamamlamak MSKO 5 derejäni ýerine ýetiren hökmünde ykrar edilýär.

223. MSKO 5 derejeli bilimiň klassifikasion kody 12-nji tablisada berlendir.

Kategoriýa (Ugrukdyrmak)		Podkategoriýa (Derejäniň tamamlanmagy)	
44	Soňky üçünji däl umumy bilim	444	Üçünji bilimiň gysga sikliniň umumy ¹ maksatnamasynyň (ýa-da tapgyrynyň) üstünlikli tassyklanyp tamamlanmagy derejäni tamamlamak üçin ýeterlik däl.
45	Soňky üçünji däl hünär-tehniki bilim	454	Üçünji bilimiň gysga sikliniň hünär ¹ maksatnamasynyň (ýa-da tapgyrynyň) üstünlikli tassyklanyp tamamlanmagy derejäni tamamlamak üçin ýeterlik däl.
54	Umumy üçünji bilimiň gysga sikli	540	Dowamy kesgitlenilmedik ²
55	3-nji derejeli hünäriň gysga sikli	550	Dowamy kesgitlenilmedik
56	3-nji derejeli bilim ugrynyň gysga sikli	560	Dowamy kesgitlenmedik
1. MCKO 5 derejesine tabşyrmak üçin üçünji derejeli akademiki we hünär ussatlygynyň kesgitlemeleriniň halkara derejesinde ylalaşygy ýok			

A. Esasy aýratynlyklar

224. MCKO 6- nýjy derejeli programmalar ýa- da “bakalawr ýa- da şoňa meňzeş” programmalar köplenç gatnaşyjylara birinji derejeli ýa- da şoňa meňzeş kwalifikasiýa alyp barýan orta akademiki we / ýa- da hünär bilimleri, başarnyklar we başarnyklar bilen üpjün etmek üçin döredilýär. Bu derejedäki programmalar, umuman, teoretiki, ýöne amaly komponentleri öz içine alyp biler we ýokary derejeli gözleg we / ýa- da iň oňat hünär tejribesi bilen häsiýetlendirilýär. Däp bolşy ýaly, uniwersitetlerde we şoňa meňzeş üçünji derejeli bilim edaralarynda okadylýar.

225. Bu derejedäki okuw, köplenç MCKO 7 we 8 ýa- da bu ugurda has tejribeli mugallymlar tarapyndan leksiýa görnüşini alýar. Bu derejedäki programmalar hökman gözleg taslamasynyň ýa- da dissertasiýanyň tamamlanmagyny talap etmeýär, ýöne şeýle iş edilse, MCKO 7 we 8 derejelerine garanyňda has çuň we garaşsyz ýa- da has gönükdirilen däl.

226. Bu derejedäki programmalara kabul etmek, adaty, ýokary bilim almaga mümkinçilik berýän MCKO 3 ýa- da 4 derejeli programmalaryň üstünlikli tamamlanmagyny talap edýär. Giriş, MCKO 3 we / ýa- da 4- nji derejelerde alnan dersleriň we / ýa- da bahalaryň saýlanmagyna bagly bolup biler. Mundan başga- da, giriş synaglary zerur bolup biler. MCKO 6- nýjy derejä girmek ýa- da öňe sürmek käwagt MCKO 5- nji derejäni üstünlikli gutarandan soň hem mümkindir. MCKO 6- nýjy derejeli programmalar gutarandan soň, talyplar MCKO 7- nji derejesinde (magistr ýa- da şoňa meňzeş) bilimini dowam etdirip bilerler, emma MCKO 6- nýjy derejeli programmalaryň hemmesi üpjün etmeýär. MCKO derejesine girmek 7. MCKO 6- nýjy derejedäki programmalar adaty MCKO 8- nji derejedäki (doktorlyk ýa- da şoňa meňzeş) programmalara göni girip bilmeýär.

227. MCKO 6 derejesine gatnaşýan programmalar dürliçe atlandyrylyp bilner, meselem, bakalawr, ygtyýarnama ýa- da birinji aýlawly uniwersitet bilim programmalary. Şeýle- de bolsa, “bakalawr” bilen meňzeş atlary bolan programmalaryň diňe 228- nji bölümde görkezilen kriteriýalara laýyk gelýän halatynda MCKO 6- nýjy derejesine goşulmalydygyny bellemelidiris. Halkara deňeşdirmede MCKO 6 derejesi üçin “bakalawr ýa- da şoňa deňdir” adalgasy ulanylýar.

B. Toparladyrmanyň şertleri

228. Bakalawry ýa- da onuň ekwiwalentini kesgitlemek üçin indiki şertler gerek:

Esasy

şertler

a) Mazmunyň nazary we / ýa- da hünär esaslary (224- nji bölüme serediň);

b) Giriş talaplary (226- nýjy bölüme serediň);

ç) programmanyň iň az jemlenen dowamlylygy (birinji dereje) (229- nýjy bölüme serediň);

d) derejeleriň we kärleriň milli gurluşynda ýerleşşi (230- nýjy bölüme serediň).

Goşmaça ölçegler

e) işgärleriň kwalifikasiýasy (231- nji punkta serediň); we

ä) MCKO 8 derejeli programmalara göni girip bolmaýar (226- nýjy bölüme serediň).

229. Bu derejedäki birinji derejeli programmalaryň dowamlylygy, adaty, üçünji derejedäki üç- dört ýyl doly okuw. Toplanan karzlaryň esasynda dereje berýän ulgamlar

wagt we intensiwlik bilen deňeşdirip boljak okuwy talap edýär.

230 Kärhanalara we guramalara esaslanýan amaly komponenti we / ýa- da teoretiki sapaklary öz içine alyp biler. Dört ýyldan gowrak dowam edýän uzak möhletli birinji derejeli programmalar, bakalawr programmalaryna mazmunyň çylşyrymlylygyna deň bolsa, bu derejä girizilýär. Mundan başga- da, ikinji ýa- da has ýokary dereje alyp barýan programmalar, şol bir bilim ulgamynda eýýäm şol derejelere bölünen we beýleki esasy kriteriýalara laýyk gelýän programmalaryň mazmunynyň çylşyrymlylygyna deň bolsa, MCKO 6 derejesine girizilip bilner. Ikinji ýa- da has ýokary dereje programmalarynda okamagyň dowamlylygy, adatça, bir ýyldan iki ýyla çenli bu derejededir we adatça hünär derejesine gönükdirilen bolup, birinji derejeli okuwlara garanyňda has ýöriteleşdirilýär, ýöne okuwlaryň mazmuny ep-esli çylşyrymly däl. MCKO 6 derejeli programmalar üçin diplom işini düýpli taýýarlamak talap edilmeyär. Işlediş

231. Zerur bolan ýagdaýynda, käbir mugallymlar üçin MCKO 8- nji derejeli kwalifikasiýa talaplary, şeýle talap bar bolan ulgamlarda bu derejedäki bilim programmalary üçin gowy proksi bolup biler. Bu, MCKO 5 derejeli programmalary MCKO 6 derejeli programmalarla tapawutlandyrmaga mümkinçilik berýär.

C. MCKO - in birnäçe derejesini öz içine alýan programmalar

232 ulanylmaýar

D. Ösen görnüşler

233. MCKO 6 derejeli programmalar iki görnüşde tapawutlanýar:

- Maksatnamanyň ugry (234- nji bölüme serediň); We

Maksatnamanyň dowamlylygy we derejeleriň we kärleriň ýagdaýy (235- nji bölüme serediň). milli gurluşynda

234. Iki ugur ugrukdyrylýar:

Akademiki bilim; We

Hünär okuwy.

Maksatnamanyň dowamlylygy we derejeleriň we kärleriň milli gurluşynda

235. Maksatnamanyň dowamlylygy we derejeleriň we kärleriň milli gurluşynda: Birinji derejeli bakalawr ýa- da şoňa meňzeş derejedäki umumy teoretiki dowamlylygy üç ýyldan az (üçünji derejede) we şonuň üçin MCKO 6- nji derejäni tamamlamak üçin ýeterlik däl bir basgançak (ýa- da maksatnama);

Birinji dereje programmasy bakalawr derejesinde ýa- da şoňa meňzeş, umumy teoretiki dowamlylygy üç- dört ýyl (üçünji derejeli bilim derejesinde);

Bakalawr derejesinde uzak möhletli birinji dereje programmasy ýa- da dört ýyldan gowrak jemlenen teoretiki dowamlylygy bilen deňeşdirilýär (üçünji derejede); We

Bakalawr ýa- da şoňa meňzeş derejedäki ikinji ýa- da has ýokary dereje programmalary (bakalawr derejesini üstünlikli tamamlamak ýa- da şoňa meňzeş).

E. MCKO 6 degişli edilen programmalar

236. Bu dereje, bu derejede eýýäm klassifikasiýa edilen bilim programmalaryna mazmun çylşyrymlylygyna deň bolan ulular ýa- da dowamly bilim programmalaryny öz içine

alýar.

F. MCKO 6 derejesinde okuw programmalarynyň klassifikasiýasy

Tablissa №13. MCKO 6 derejesindäki bilim programmalarynyň klassifikasiýalarynyň kodlary

Kategoriýa (ugry)	Podkategoriýa (Dowamlylygy)	Häsiýetnama
64. Bakalawriat ýa-da onuň akademiki bilimi	641	Derejäni tamamlamak üçin ýeterlik däl
	645	1-nji dereje (3-4 ýyl)
	646	1-nji derejäniň uzak möhletli programmasy
	647	2-nji ýa-da soňky derejeler (dowamly üçtünlikli tabşyrmalar esasynda)
65. Bakalawriat ýa-da onuň ekwiwalenti,ussat	651	Derejäni tamamlamak üçin ýeterlik däl
	655	1-nji dereje (3-4)
	656	1-nji derejäniň uzak möhletli programmasy
	657	2-nji ýa-da soňky derejeler (dowamly üçtünlikli tabşyrmalar esasynda)
66. Bakalawriat ýa-da onuň ekwiwalenti (ugry...)	661	Derejäni tamamlamak üçin ýeterlik däl
	665	1-nji dereje (3-4)
	666	1-nji derejäniň uzak möhletli programmasy
	667	2-nji ýa-da soňky derejeler (dowamly üçtünlikli tabşyrmalar esasynda)
1. MCKO 6 derejesine tabşyrmak üçin üçünji derejeli akademiki we hünär ussatlygynyň kesgitlemeleriniň halkara derejesinde ylalaşygy ýok		

237. Hasabat bermek maksady bilen, goşmaça iki sany PEA ölçeginiň ulanylmagy, programmynyň uzynlygyny we milli dereje we kär gurluşyndaky ornuny kesgitlemek üçin programmalaryň we kiçi kategoriýalaryň ugruny kesgitlemäge mümkinçilik berýär. MCKO 6- nji dereje üçin ulanyljak kodlar 13- nji tablisada görkezilýär.

238. Alnan bilimiň klassifikasiýasynda / derejesinde (öňki birinji dereje) MCKO 6- nji derejäni tamamlamak üçin ýeterlik hasap edilmedik MCKO derejesinde 5- nji derejä bölünýär. MCKO 6- nji derejedäki ilkinji programmynyň üstünlikli tamamlanmazdan programmalara gatnaşmak, alnan bilim derejelerini kesgitlemek üçin hasaba alynmaýar.

239. Bilim derejesini klassifikasiýa edende, MCKO 7 derejesinde (magistr ýa- da şoňa meňzeş, ýa- da bakalawr programmasyndan soň uzak möhletli birinji ýa- da ikinji derejeli

programmada) birinji programmanyň tapgyrlaryny üstünlikli tamamlamakdan alnan aralyk kärler MCKO 7- nji derejäni tamamlamak üçin we MCKO 6- njy dereje hasaplanýar.

240. MCKO 6 derejesi bilen baglanyşykly bilim derejesi üçin klassifikasiýa kodlary 14-nji tablisada getirilýär.

Tablissa № 14. MCKO 6 derejedäki alnan bilimiň klassifikasiýasynyň kodlary

Kategoriýa (ugry)		Podkategoriýa (Dowamlylygy)	Häsiýetnama
54	Umumy 3-nji derejäniň gysga sikli	540	Dowamy kesgitlenilmedik
55	Ussat 3-nji derejäniň gysga sikli	550	Dowamy kesgitlenilmedik
56	3-nji derejeli biliminiň gysga sikli	560	Dowamy kesgitlenilmedik
64	Bakalawriat ýa-da onuň ekwiwalenti	640	Dowamy kesgitlenilmedik
65	Bakalawriat ýa-da onuň ekwiwalenti	650	Dowamy kesgitlenilmedik
66	Bakalawriat ýa-da onuň ekwiwalenti	660	Dowamy kesgitlenilmedik
1. MCKO 5 derejesindäki programma bölümleriniň ýa-da programalaryň üstünlikli tabşyryldy diýlip kabul edilmegi.			

BHSB-niň 7-nji derejesi Magistratura ýa-da onuň dalaşgäri

A. Esasy aýratynlyklar

241. BHSB-niň 7-nji derejesindäki maksatnamalary, “magistratura ýa-da onuň dalaşgäri”, köplenç, öz başarnyklaryny ösdürmek ýa-da ikinji derejeli ýa-da başga hünarleri ele almaga gatnaşýan akademiki ýa-da hünar bilimi bolanlar üçin niýetlenendir.. Bu derejedäki maksatnamalar ylmy barlaglary öz içine alsa-da ylymlaryň doktory derejesinden bärdedir.

Düzgün bolşy ýaly, bu derejedäki programmalar teoretiki esaslara eýedir, ýöne amaly komponenti öz içine alyp biler we ýokary derejeli gözleg ýa-da iň oňat hünar tejribesi bilen häsiýetlendirilip bilner. Däp bolşy ýaly, uniwersitetlerde ýa-da şuna meňzeş üçünji okuw jaýlarynda okadylýar.

242. Bu derejedäki okuw, köplenç, BHSB –niň 7 ýa-da 8-nji kwalifikasiýa bilen mugallymlar tarapyndan leksiýa görnüşinde geçilýär. Bu derejedäki programmalar ylmy barlag taslamalarynyň ýa-da dissertasiýanyň BHSB 6-njy dereje gatnaşyjylardan garaşsyzlaryndan has ýokary derejede we BHSB 8-de garaşylýandan has pes derejede tamamlanmagyny öz içine alýar .

243. Umuman alanyňda, ikinji ýa-da has ýokary derejä alyp barýan BHSB-niň 7 derejeli programalary BHSB-niň 6 ýa-da 7 derejeli programalaryň üstünlikli

tamamlanmagyny talap edýär. Şeýle programmalar dersini saýlanmagyna we / ýa-da ISCED 3 we / ýa-da 4-nji derejelere bagly bolup biler. Mundan başga-da, giriş synaglaryndan üstünlikli geçmek zerurdyr. BHSB –niň 7 derejeli programmalary BHSB-niň 6 derejeli programmalaryna garanynda mazmunda has çylşyrymly we adaty has ýöriteleşdirilen. Derejani tamamlandan soň BHSB-niň 8 derejesinde (doktorlyk derejesinde) bilimi dowam etdirmek mümkin, emma BHSB –niň 7 derejeli programmalaryň hemmesi BHSB-niň 8 derejesini gönüden-göni elýeterli edip bilmeýär.

244. ISCED 7-nji derejedäki programmalar magistr ýa-da magistr programmalary ýaly dürli atlar bilen atlandyrylyp bilner. Şeýle-de bolsa, “magistr” adyna meňzeş programmalaryň diňe 245-nji bentde görkezilen ölçeglere laýyk gelen halatynda BHSB-niň 7 derejesine goşulmalydygyny bellemelidir. Halkara deňeşdirme üçin “Magistr ýa-da onuň dalaşgäri” adalgasy BHSB –niň 7 derejesine degişlidir.

B. Klassifikasiýa ölçegleri

245. Magistr derejesini ýa-da dalaşgäri kesgitlemek üçin aşakdaky ölçegler möhümdir:

Esasy ölçegler

- a) Mazmunyň nazary we / ýa-da hünär esaslary (241-nji bölüme serediň);
- b) derejeleriň we kärleriň milli düzümindäki orny (246 we 247-nji bölümlere serediň);
- ç) Giriş talaplary (243-nji bölüme serediň).

Goşmaça ölçegler

d) uzak möhletli birinji derejeli maksatnamalaryň in az jemlenen dowamlylygy (247-nji bölüme serediň);

e) BHSB-niň 8 derejeli programmalar **göni giriş** (249-njy bölüme serediň).

246. Bu derejedäki programmalar, adaty BHSB –niň 6 ýa-da 7-nji derejeli programmalaryň birinji derejesinden soň ikinji, indiki derejä taýýarlaýar,olar eýýäm BHSB –niň 6-njy derejesine degişli däl (230-njy bölüme serediň).

230-njy bent).

247. Birinji derejeli kwalifikasiýa taýýarlaýan azyndan baş ýyllyk programmalar hem magistr derejesindäki programmalar bilen mazmunyň çylşyrymlylygyna deň bolsa, bu derejä degişlidir. Şeýle programmalar dissertasiýa boýunça düýpli işleri öz içine alýar. Bu ýagdaýda berlen dereje / kwalifikasiýa BHSB-niň 8-nji derejesine ýa-da BHSB-niň 7 derejesinde eýýäm ikinji ýa-da has ýokary dereje meýilnamasyna deň bolan programma gönüden-göni girmäge mümkinçilik berýär. Dar derejedäki hünär okuwlary (meselem, lukmançylyk, stomatologiýa, weterinariýa lukmançylygy we käbir ýagdaýlarda hukuk ýa-da inženerçilik) ýokary derejeli ýöriteleşdirilen hünär taýýarlygy, mazmuny we çuňlugy bilen deňdir, umuman, diplom işini taýýarlamazdan.

248. Bu derejedäki ikinji we has ýokary dereje programmalary, adaty, 1 ýyldan 4 ýyla çenli doly okuw dowam edýär. Toplanan karzlaryň esasynda derejeleri berýän bilim ulgamlary wagty we intensiwlik bilen deňeşdirip boljak okuw talap edýär. Üçünji derejedäki okuwuň umumy dowamlylygy adaty baş-sekiz ýyl ýa-da ondanam köp.

249. BHSB-niň 8 derejesine gönüden-göni girmäge mümkinçilik berýän üçünji derejeli bilim programmalary, adaty BHSB-niň 7 derejesinde bölünýär. Şeýle-de bolsa, BHSB-niň 7 derejesindäki programmalaryň hemmesi BHSB-niň 8 derejesine göni girip bilmeýär.

S.BHSB -iň birnäçe derejesini öz içine alýan programmalar

229 ulanylmaýar.

D.Goşmaça görnüşler

250. BHSB –niň 7-nji derejedäki bilim programmalary iki parametr bilen tapawutlanýar:

- Maksatnamanyň ugry (252-nji bölüme serediň);
- Derejeleriň we kärleriň milli gurluşynda ýerleşiş (253-nji bölüme serediň).

Programmanyň ugry

251. Iki ugur ugrukdyrylýar:

- akademiki bilim;

Hünär okuwy.

Derejeleriň we kärleriň milli gurluşdaky orny

252. BHSB-niň 7 derejesi üçin milli dereje we kär derejesi boýunça aşakdaky dört kategoriýa kesgitlenilýär:

- Birinji derejedäki magistr derejesinde ýa-da baş ýyldan az umumy teoretiki dowamlylygy (üçünji derejede) bilen deňeşdirilen we şonuň üçin BHSB-niň 7-nji derejäni tamamlamak üçin ýeterlik däl bir basgançak (ýa-da maksatnama);
- Magistr derejesinde uzak möhletli birinji derejeli maksatnama ýa-da azyndan baş ýyl umumy teoretiki dowamlylygy (üçünji derejeli) bilen deňeşdirilýär (bu üçünji derejeli bilim talap etmeýär);
- Magistr derejesinde ýa-da şoňa meňzeş ikinji we has ýokary dereje programmasy (bakalawr programmasynyň üstünlikli tamamlanmagyndan ýa-da onuň dalaşgäri);
- Magistr derejesinde ýa-da şoňa meňzeş ikinji we has ýokary dereje programmasy (başga bir magistr programmasyny üstünlikli gutarandan soň ýa-da onuň dalaşgäri).

E. BHSB –niň 7 derejesine girizilen beýleki programmalar

253. BHSB-niň 7-nji dereje, diňe gatnaşyjylary ylmy barlaglary geçirmek üçin taýýarlamak üçin döredilen gözleg kwalifikasiýalaryna alyp barýan programmalary öz içine alýar, ýöne bu gözlegiň derejesi BHSB-niň 8 derejesinde geçirilenlerden pesdir. Bu programmalar, köplenç, dowamlylygy gaty gysga bolsa-da, BHSB –niň 8-nji derejeli programmalary bilen birmeňzeş kriteriýalaryň köpüsine laýyk geler (okuw derejesi baş ýyldan alty ýyla çenli). Umuman alanyňda, ýokary derejeli gözleg kwalifikasiýalary üçin dalaşgärlerden talap edilýän özbaşdaklyk derejesi ýok we bu derejedäki maksatnamalara gatnaşyjylar BHSB –niň 8-nji derejedäki programmalara goşulmaga taýýarlanýar. Bu derejäniň çäginde milli derejä we kär derejesine görä toparlara bölünýär.

F. BHSB-niň 7 derejesiniň okuw maksatnamalarynyň klassifikasiýasy

254. Hasabatnyň emele gelmegi üçin goşmaça iki parametr ulanmak derejeleriň we kärleriň milli gurluşynda programmanyň ornuny kesgitlemek üçin programmalaryň we kiçi kategoriýalaryň ugruny kesgitlemek üçin kategoriýalary ulanmaga mümkinçilik berýär. BHSB-niň 7 derejesi üçin ulanyljak kodlar 15-nji tablisada görkezilýär.

F. BHSB-niň 7 derejesinde bilim derejesiniň klassifikasiýasy

255. BHSB-niň 7-nji derejedäki islendik birinji derejeli programma ýa-da bakalawr derejesini üstünlikli tamamlandan soň BHSB-niň 7-nji derejedäki ikinji ýa-da ondan soňky dereje meýilnamasyna üstünlikli gutarmazdan maksatnamalara gatnaşmak bilim derejesini kesgitlemek üçin hasaba alynmaýar.

256. Bilim derejesine baha berlende, doktorlyk derejesinde ýa-da şoňa meňzeş ädimleriň (ýa-da maksatnamalaryň) üstünlikli tamamlanmagy netijesinde ykrar edilen, ýöne BHSB

–niň 8-nji derejesini tamamlamak üçin ýeterlik bolmadyk orta derejeli kärler BHSB-niň 7 derejesine berilýär. Bilim derejesi üçin klassifikasiýa kodlary.BHSB-niň 7-nji derejesi 16-njy tablisada getirilýär.

257. Tablisa 15. BHSB-niň 7 derejesinde bilim programmalary üçin klassifikasiýa kodlary (BHSB-P)

Kategoriýa (ugrukdyrma)		Kiçi kategoriýa (Düzgünna ma)	Düşündiriş
74	Magistr derejesi ýa-da onuň dalaşgäri, akademiki bilim	741	Derejäni tamamlamak üçin ýeterlik däl
		746	Uzak möhletli birinji dereje (azyndan 5 ýyl)
		747	Ikinji ýa-da has ýokary dereje (bakalawr derejesini ýa-da şoňa meňzeş programmany üstünlikli gutarandan soň)
		748	Ikinji ýa-da ondan soňky dereje (magistr programmasyny ýa-da şoňa meňzeş programmany üstünlikli tamamlandan soň)
75	Magistr derejesi ýa-da onuň dalaşgäri, hünär okuwy	751	Derejäni tamamlamak üçin ýeterlik däl
		756	uzak möhletli birinji dereje (azyndan 5 ýyl)
		757	Ikinji ýa-da has ýokary dereje (bakalawr derejesini ýa-da şoňa meňzeş programmany üstünlikli gutarandan soň)
		758	Ikinji ýa-da ondan soňky dereje (magistr programmasyny ýa-da şoňa meňzeş programmany üstünlikli tamamlandan soň)
76	Magistr derejesi ýa-da onuň dalaşgäri, ugur görkezilmedi ¹	761	Derejäni tamamlamak üçin ýeterlik däl
		766	Uzak möhletli birinji dereje (azyndan 5 ýyl)

	767	Ikinji ýa-da has ýokary dereje (bakalawr derejesini ýa-da şoňa meňzeş programmany üstünlikli gutarandan soň)
	768	Ikinji ýa-da has ýokary dereje (şoňa meňzeş programmanyň magistr derejesini üstünlikli tamamlandan soň)
1. Maksatnamalaryň halkara derejesinde ylalaşylan kesgitlemeleri we üçünji derejeli akademiki we hünär ussatlygy üçin kärleri bolmadyk ýagdaýynda ISCED 7 derejesinde ýüz tutmak üçin.		

Tablisa 16. BHSB-niň 7 derejesinde bilim almak üçin klassifikasiýa kodlary (BHSB-A)

Kategoriýa (ugrukdyrma)		Kiçi kategoriýa Düşündiriş	
64	Bakalawr derejesi ýa-da onuň dalaşgäri, akademiki bilim	640	Goşmaça kesgitlenmedi ¹
65	Bakalawr derejesi ýa-da onuň dalaşgäri, hünär bilimi	650	Goşmaça kesgitlenmedi ¹
66	Bakalawr ýa-da onuň dalaşgäri, ugry kesgitlenmedik ²	660	Goşmaça kesgitlenmedi ¹
74	Magistr derejesi ýa-da onuň dalaşgäri, akademiki bilim	740	Goşmaça kesgitlenmedi ³
75	Magistr derejesi ýa-da onuň dalaşgäri, hünär okuwy	750	Goşmaça kesgitlenmedi ³
76	Magistr derejesi ýa-da onuň dalaşgäri, ugur görkezilmeyär ²	760	Goşmaça kesgitlenmedi ³
1. Programmanyň ýa-da programmanyň tapgyrynyň ussatlyk derejesine ýa-da şoňa meňzeş 11v = 1len1a derejesine ýetendigi ykrar edildi. däl * <ci etochneya üstünlikli gutarmak 2. Maksatnamalaryň halkara derejesinde ylalaşylan kesgitlemeleri we üçünji derejeli akademiki we hünär ussatlygy üçin kärleri bolmadyk halatynda BHSB derejesinde ulanmak üçin. 3. Magistr derejesiniň üstünlikli tamamlanmagyny ýa-da BHSB-niň 7-nji derejesini ýa-da bir programmany tamamlamak üçin ýeterlik ekwiwalenti goşmak bilen Doktorlyk derejesinde ýa-da BHSB-niň 8-nji derejani tamamlamak üçin ýeterlik bolmadyk programmanyň tapgyry.			

MSKO 8 doktoranturanyň dereşi ýa-da onuň ekwiwalenti

A. Esasy häsiýetnamalar

258. MSKO 8 ýa-da «doktorantura ig we onuň ekwiwalenti» derejesiniň meýilnamasy, ilkinji nobatda, ylmy barlaglaryň öňe gitmegi, ilerlemegi üçin işlenilip taýýarlanan. Bu derejäh meýilnamalary MSKO çuňlaşdyrylan we öz üstünde işlenilýän barlaglary we düzgüne laýyklykda ylmy-barlag işlerini alyp barýan ylmy edaralara (uniwersitetler ýaly) niýetlenen. Doktoranturanyň meýilnamasy akademiki çäklerde bolşy ýaly, hünär çäklerinde hem döredilen.

259. MSKO 8 derejesi adatça neşir edilmäge mynasyp dissertasion işler goralandan soň ýa-da dürli ýazmaça işler hödürlenenenden soň jemlenýär. Şonuň üçin-de düzgün boýunça şeýle meýilnamalar diňe bir maglumatlary öwrenip özleşdirmäge däl-de, eýsem, ylmy barlaglara esaslanýar. Käbir bilim ulgamlarynda MSKO 8 kurslaryň çäklendirilen möçberini saklaýar ýa-da olar düýbünden ...Käbir bilim ulgamlarynda doktorlyk ylmy derňewler uniwersitetiň ylmy işgärleri, kiçi ylmy işgärler ýa-da ylmy işgärler tarapyndan geçirilýär.

260. MSKO-8-iň maksatnamasyna kabul etmek ýa-da gözlegçi kömekçi hökmünde işlemek, adatça MSKO 7 programmalarynyň üstünlikli tamamlanmagyny talap edýär. MSKO 8 derejeli kär, ýokary bilim derejesini talap edýän hünärlere, hökümetde, senagatda gözleg işlerini alyp barmaga, şeýle hem MSKO 6,7 we 8 derejelerinde bilim berýän bilim edaralarynda gözleg we mugallymçylyk wezipelerine girmäge mümkinçilik berýär.

261. MSKO-8 derejesine degişli meýilnamalar dürlüçe atlandyrylyp bilner, meselem, ylmlaryň kandidaty, ylmlaryň doktory, edebiýatyň doktory, hukuklaryň doktory, doktorlyk derejesi ýa-da şuna meňzeş adalgalar. Şeýle-de bolsa, “doktor” atlary bilen programmalaryň diňe abzasda görkezilen 263-nji bentde görkezilen kriteriýalara laýyk gelýän bolsa, MSKO- 8 derejesinde goşulmalydygyny bellemelidir. Halkara derejesindäki manysyny deňeşdirmek maksady bilen MSKO-8 derejesini kesgitlemek üçin “doktorlyk ýa-da şona meňzeş” adalgalar ulanylýar.

B. Klassifikasiýa ölçegleri

262. Doktorlyk okuwlaryny ýa-da şona meňzeşleri kesgitlemek üçin aşakdaky ölçegler möhümdir:

Esasy ölçegler

a) ýazuw işine talaplar (tezisler) (264-nji bölüme serediň);

b) Giriş talaplary (261-nji bölüme serediň); We

ç) Iň pes derejähniň dowamlylygy (265-nji bölüme serediň).

Goşmaça ölçegler

d) käbir wezipeler üçin talap edilýän ylmlaryň doktory (266-njy bölüme serediň).

263. MSKO 8-nji derejeli programmanyň üstünlikli tamamlanmagy teziň berilmegini

talap edýär; erkin gözlegleriň netijesi we degişli okuw ugrundaky bilimleriň giňelmegine möhüm goşant goşýan dissertasiýa, dissertasiýa ýa-da şoňa meňzeş ýazuw işleri.

264. MSKO 8-nji dereje üçünji derejeli üznüksiz gaýybana okuw meýilnamasy bolan ýedi ýyldan az bolmadyk, azyndan üç ýyl doly okuwly ekwiwalenti talap edýär.

265. MSKO-nyň 8-nji derejesiniň kwalifikasiýasyny almaklyk, köplenç, MSKO-6, 7 we 8 meýilnamalaryny hödürleýän edaralarda mugallymçylyk wezipelerine bellenişmegi we hökümetde, senagatda gözleg işlerine girmek üçin şert bolup durýar.

C. ISCED-iň birnäçe derejesini öz içine alýan programmalar

266 ulanylmaýar.

D. Goşmaça görnüşler

267. MSKO 8-nji derejesiniň bilim meýilnamalary bir aýratynlyk(parametr) bilen tapawutlanýar:

- Maksatnamanyň ugry (269-njy bölüme serediň).

Programmanyň ugry

268. Iki ugurly dereje görkezilýär:

- akademiki bilim; We

Hünär okuwly.

E. MSKO 8-nji derejesiniň meýilnamasyna girizilen beýleki meýilnamalar

269. 269. Ikinji ösen gözleg kwalifikasiýalary ýa-da ylymlaryň doktory derejesinden hem has ýokary ugurlar MSKO derejesine degişli bolup biler. Bu kärler, akademiki käriň has soňraky döwründe tamamlanýan ikinji uly gözleg işiniň (kandidatlyk dissertasiýasyny) bolmagyny talap edýär we köplenç resmi gollanmasyz bolýar. Bulara “habilitation “ ýa-da ylymlaryň doktory derejesi mysal bolup biler, ýöne bilim ulgamlarynyň köpüsünde ylymlaryň doktory ýa-da şoňa meňzeş kärleri berýän diňe bir ösen gözleg kwalifikasiýasy bar. Bu kärler, adaty, bilim programmasy bilen baglanyşykly däl (ýagny dalaşgärler köplenç, şeýle kärlere alyp barýan programmada talyp däl). Ikinji gözleg derejesi MSKO-nyň içinde aýratyn kodlananok. Gözleg işlerinden başga beýleki düzgünler esasynda uniwersitetler tarapyndan berlen hormatly doktorlyk derejeleri MSKO-nyň 8-nji derejesine goşulmaýar.

F. MSKO-nyň 8-nji derejesinde okuw maksatnamalarynyň klassifikasiýasy

271. . MSKO-nyň 8-nji derejesindäki bilim programmalary MSKO-nyň 8-nji derejesini tamamlap bilmeýän doly doktorlyk programmalary ýa-da doktorlyk derejesini almak üçin tapgyrly programmlar bolup durýar. Hasabat bermek üçin goşmaça parametriň ulanylmagy programmalaryň ugruny kesgitlemek üçin kategoriýalary ulanmaga mümkinçilik berýär. MSKO-nyň 8 derejesi üçin ulanyljak kodlar 17-nji tablisada görkezilýär.

Tablisa 17. ISCED 8 derejesinde bilim programmalary üçin klassifikasiýa kodlary (ISCED-P)

Kategoriýa (ugrukdyrma)		Düşündiriş	
		Kiçi kategoriýa	
84	Doktorlyk ýa-da şoňa meňzeş akademiki bilim	841	Derejäni tamamlamak üçin ýeterlik
		844	Derejäni tamamlamak üçin ýeterlik

85	Doktorlyk ýa-da şoňa meňzeş, hünär okuwy	851	Derejäni tamamlamak üçin ýeterlik
		854	Derejäni tamamlamak üçin ýeterlik
86	PhD ýa-da şoňa meňzeş, ugry kesgitlenmedik1	861	Derejäni tamamlamak üçin ýeterlik
		864	Derejäni tamamlamak üçin ýeterlik

1. Maksatnamalaryň halkara derejesinde ylalaşylan kesgitlemeleri we üçünji derejeli akademiki we hünär ussatlygy üçin kärleri bolmadyk ýagdaýynda MSKO-nyň 8 derejesinde ulanmak üçin.

H. ISCED 8 derejesinde bilim derejesiniň klassifikasiýasy

272. Bilim derejesine baha berlende, doktorlyk derejesindäki ýa-da şoňa meňzeş birinji derejedäki tapgyrlary (ýa-da maksatnamalary) üstünlikli tamamlamak üçin ykrar edilen aralyk kärler, MSKO-nyň 7-nji derejesinde berilýär. MSKO-nyň 8 derejesinde haýsydyr bir birinji derejeli programma üstünlikli tamamlanmazdan programmalara gatnaşmak bilim derejelerini kesgitlemek üçin hasaba alynmaýar.

273. MSKO-nyň 8 derejesi bilen baglanyşykly bilim derejesi üçin klassifikasiýa kodlary 18-nji tablisada görkezilýär.

Kategoriýa (ugrukdyrma)		Kiçi kategori	Düşündiriş
74	Magistr derejesi ýa-da şoňa meňzeş akademiki	740	Goşmaça kesgitlenmedi1
75	Magistr derejesi ýa-da şoňa meňzeş hünär okuwy	750	Goşmaça kesgitlenmedi1
76	Magistr derejesi ýa-da şoňa meňzeş ugur	760	Goşmaça kesgitlenmedi1
84	Doktorlyk ýa-da şoňa meňzeş akademiki bilim	840	Goşmaça kesgitlenmedi1
85	Doktorlyk ýa-da şoňa meňzeş, hünär okuwy	850	Goşmaça kesgitlenmedi1
86	Filosofiýanyň doktory ýa-da şoňa meňzeş ugur	860	Goşmaça kesgitlenmedi1
1. Doktorlyk derejesindäki programmanyň ýa-da tapgyryň üstünlikli tamamlanmagy ýa-da MSKO-nyň 8-nji derejesini üstünlikli tamamlamak üçin ýeterlik däl ekwiwalenti ykrar edildi. 2. ISCED derejesinde 7 we 8 derejelerde ulanmak üçin halkara derejesinde ylalaşylan kesgitlemeler we üçünji derejeli akademiki we hünär ussatlygy üçin kärler ýok.			

274. Bu bapda MSKO 2011 klassifikasiýasyndaky degişli derejeleri we öňki wersiýasy MSKO 1997 beýan edýär.

275. MSKO-nji 2011 derejesi 0 ýaşdaky ähli çagalary, şol sanda kiçi ýaşly çagalary hem öz içine alyar. Programmalar bilim mazmunynyň çylşyrymlylygynyň derejesine baglylykda iki kategoriýa bölünýär: irki çagalygy ösdürmek programmalary (kod 010) we irki çagalyk okuwy (020 kody). Çaganyň irki ösüş programmalary (kody 010) köplenç, 3 ýaşa çenli çagalar üçin. Bu programmalaryň klassifikasiýasy MSKO 2011-de täze kategoriýa hökmünde girizildi we şular ýaly programmalar MSKO 1997-e bölünmedi. Mekdebe çenli bilim (020 kody) MSKO 1997 derejesine 0 laýyk gelýär.

276. MSKO 2011-de 1-nji derejesiniň başlangyç bilimi MSKO 1997-nji ýyldaky 1-nji derejä gabat gelýär.

277. MSKO 2011 derejeleri 2 we 3, aşaky orta we ýokarky orta derejeler, esasan, MSKO 1997 2 we 3 derejelerine laýyk gelýär. Şeýle-de bolsa, kriteriýalary we goşmaça kriteriýalary anyklamak bilen MSKO 2011 MSKO 1997-den tapawutly ulanylyp bilner (ýagny käbir programmalar öňki görnüşe garanyňda başga derejä bölünýär). Käbir ýurtlarda şeýle tapawutlar wagt aratapawudyndaky maglumatlara täsir edip biler.

278. MSKO 1997 bilen deňeşdirilende, MSKO 2011 MSKO 2 we 3 derejelerinde goşmaça parametrleri aňsatlaşdyrýar:

- MSKO 2011 maksatnamasynyň ugry diňe hünär we umumy programmalaryň arasynda tapawutlanýar. MSKO 1997 taýýarlyk hünär bilimini aýratyn tapawutlandyrýar. Şeýle programmalar zähmet bazaryna degişli kärleri üpjün etmeýär we ISCED 2011-de umumy bilim hökmünde häsiýetlendirilýär;

- MSKO 2011-de MSKO-nyň has ýokary derejelerine girmäge mümkinçilik berýän programmalaryň diňe bir topary bar. Deňeşdirilende, MSKO 1997 geljekki bilimiň görnüşine baglylykda A we B kategoriýalarynda MSKO-nyň has ýokary derejelerine girmegi bilen tapawutlandyrylýar. MSKO 2011 kategoriýasy “has ýokary MSKO derejelerine girmek bilen derejäniň tamamlanmagy” MSKO 1997-de A we B birleşdirilen kategoriýalara gabat gelýär;

- MSKO 2011-de MSKO-nyň has ýokary derejelerine girmäge mümkinçilik bermeýän programmalar “dereje gutarmadyk”, “doly tamamlanmadyk dereje” we “derejäniň tamamlanmagy” kiçi kategoriýalardyr. MSKO 2011-iň bu 3 kiçi kategoriýasy, adatça MSKO 1997-de C kategoriýasyna, MSKO 3 derejesinde C gysga we C uzyn kategoriýalara gabat gelýär.

279. MSKO 2011 derejesi 4, orta bilimden soňky üçünji derejeli bilim, esasan MSKO 1997 derejesine laýyk gelýär. Şeýle-de bolsa, orta orta bilime deň kär derejesine alyp barýan programmalar MSKO 2011-de 3-nji dereje, MSKO 1997-de bolsa, köplenç, 4-nji dereje hökmünde olara ýüzlenilýär. Mundan başga-da, kriteriýalary we goşmaça ölçegleri aýdyňlaşdyrmak arkaly MSKO 2011 MSKO 1997-den tapawutlylykda ulanylyp bilner. Käbir ýurtlarda beýle tapawutlar wagt bilen baglanyşykly maglumatlara täsir edip biler.

280. MCKO 2011 2 we 3 derejeler üçin MCKO 4 derejesine ugrukdyryş parametrlerini ýönekeýleşdirdi (194,153,175 paragraflara serediň). MCKO 2011-de “MCKO-iň has ýokary derejelerine girmek” we “MCKO-iň ýokary derejelerine girmek mümkinçiligi” podkategoriýalary (dowamlylygy) MCKO 1997-nji ýyldaky A we B ýazgylary bilen deňdir.

281. MCKO 1997-iň iki derejesi bilen deňeşdirilende, MCKO 2011 ýokary bilimiň dört derejesini tapawutlandyrýar. MCKO 2011 derejeleri 5,6 we 7 bilelikde MCKO 1997 derejesine laýyk gelýär. MCKO 2011 derejesi 8 MCKO 1997 derejesine 6 laýyk gelýär.

282. MCKO 1997 bilen deňeşdirilende, MCKO 2011 üçünji derejeli goşmaça parametrleri aňsatlaşdyrýar:

MCKO 2011 5-nji derejesinde , hünär bilim programmalary ikinji sanly

umumy programmalaradan tapawutlanýar. MCKO 1997-nji ýylda beýle tapawut ýokdy. Akademiki we hünär ugrunyň halkara derejesinde ylalaşylan kesgitlemeler işlenip düzüldenden soň, olary MCKO-nyň çäginde 6-8 derejelerde tapawutlandyryp bolar.

MCKO 2011 6 we 7 derejelerinde, klassifikasiýanyň üçünji belgisi, giriş we çykyş nyrlary ýaly statistikany hasaplamak üçin milli derejedäki dowamlylygyna we ýagdaýyna we kär derejesine görä tapawutlanýar. MCKO 1997-de MCKO 5A-ny birinji derejeli programmalar we ikinji we has ýokary derejeli programmalar bölmek üçin programma ugrukdyrylyşy ýa-da “programma görnüşi” ulanyldy (degişlilikde MCKO 1997 derejesi 5A MCKO 2011-de MCKO 6 we 7 derejelere bölünýär). Programma klassifikasiýasynyň üçünji belgisi, birinji dereje bilen ikinji we soňraky derejeleri iki derejede tapawutlandyryr.

283.19-njy tablisada MCKO 2011 bilen 1997 derejeleriniň arasyndaky anyk gabat gelmeler

MCKO 2011	MCKO 1997
MCKO 01	-
MCKO 02	MCK00
MCKO 1-nji dereje	MCKO 1-nji dereje
MCKO 2-nji dereje	MCKO 2-nji dereje
MCKO 3-nji dereje	MCKO 3-nji dereje
MCKO 4-nji dereje	MCKO 4-nji dereje
MCKO 5-nji dereje	MCKO 5-nji dereje
MCKO 6-njy dereje	
MCKO 7-nji dereje	
MCKO 8-nji dereje	MCKO 6-njy dereje
Kategoriýanyň mazmuny birneme üýtgedildi	

284.20-21-nji tablisalarda MCKO 2011 bilen MCKO 1997 arasynda goşmaça ölçegler, kategoriýalar we podkategoriýalar (dowamlylygy) bar.

Tablisa 20. MCKO 2011 bilen MCKO 1997 arasyndaky anyk gabat gelmeler, Dereje 0-4

Derejäniň görnüşi	Dereje	Katego riýa	Podkategoriýa (Dowamlylygy)	Podkategoriýa (Dowamlylygy)boýunça bellikler
Irki çagalyk ösüşi	0	01	010	3 ýaşa çenli çagalar üçin bilim programmalary
Mekdebe çenli bilim		02	020	
Başlangyç bilim	1	10	100	

Orta bilimiň birinji tapgyry	2	24 Umumy	241	Üçünji derejeli bilime gönüden-göni girmezden, gutarmak ýa-da doly däl derejäni tamamlamak
			242	Üçünji derejeli bilime gönüden-göni girmezden doly däl derejeli gutarmak
			243	Birinji derejeli programmalarla gönüden-göni girip bolmazdan derejäni tamamlamak (ýöne orta bilimden soňky üçünji bilime gönüden-göni girip bolar)
			244	Birinji derejeli bilim maksatnamalaryna gönüden-göni giriş derejesi (orta bilimden soňky üçünji
		25 Hünär tehniki	251	Üçünji derejeli bilime gönüden-göni girmezden, gutarmak ýa-da doly däl derejäni tamamlamak
			252	Üçünji derejeli bilime gönüden-göni girmezden doly däl derejeli gutarmak
			253	Birinji derejeli programmalarla gönüden-göni girip bolmazdan derejäni tamamlamak (ýöne orta bilimden soňky üçünji bilime gönüden-göni girip bolar)
			254	Birinji derejeli bilim maksatnamalaryna gönüden-göni giriş derejesi (orta bilimden soňky üçünji bilime göni girip biler)
Orta bilimiň ikinci tapgyry	3	34 Umumy	341	Üçünji derejeli bilime gönüden-göni girmezden gutarmak üçin ýeterlik däl
			342	Birinji derejeli programmalarla gönüden-göni girip bolmazdan derejäni tamamlamak (ýöne orta bilimden soňky üçünji bilime gönüden-göni girip bolar)
			343	Birinji derejeli programmalarla gönüden-göni girip bolmazdan derejäni tamamlamak (ýöne orta bilimden soňky üçünji bilime gönüden-göni girip bolar)
			344	Üçünji derejeli bilime gönüden-göni girmezden gutarmak üçin ýeterlik däl
		35 Hünär tehniki	351	Birinji derejeli programmalarla gönüden-göni girmezden derejäni tamamlamak
			352	Üçünji derejeli bilime gönüden-göni girmezden gutarmak üçin ýeterlik däl
			353	Birinji derejeli programmalarla gönüden-göni girmezden derejäni tamamlamak (ýöne orta bilimden soňky üçünji bilime gönüden-göni girip bolar)

			354	Birinji derejeli bilim maksatnamalaryna gönüden-göni giriş derejesi (orta bilimden soňky üçünji bilime göni girip biler)
Orta bilimden soňky bilim	4	44 Hünär tehniki	441	Üçünji derejeli bilime gönüden-göni girmezden gutarmak üçin ýeterlik däl
			443	Birinji derejeli programmalara gönüden-göni girmezden derejäni tamamlamak
			444	Birinji derejeli programmalara gönüden-göni girmezden derejäni tamamlamak
		45 Hünär tehniki	451	Üçünji derejeli bilime gönüden-göni girmezden gutarmak üçin ýeterlik däl
			453	Birinji derejeli bilim maksatnamalaryna gönüden-göni giriş derejesi
			454	Üçünji derejeli bilime gönüden-göni girmezden gutarmak üçin ýeterlik däl

Derejäniň görnüşi	Dereje	Goşmaça bilimiň ýa-da hünäriň görnüşi	Ugrukdyrma
<i>MCK01997 ýok</i>			
Mekdebe çenli bilim	0	ulanylmaýar	ulanylmaýar
Başlangyç bilim ýa-da başlangyç bilimiň birinji tapgyry	1	ulanylmaýar	ulanylmaýar
Orta bilimiň birinji tapgyry ýa-da başlangyç bilimiň ikinji tapgyry	2	c	Umumy/ Hünäre çenli ýa-da tehniki bilim
		c	
		c	
		A/B	Hünär-tehniki bilim
		C	
		C	
		C	
		A/B	
Orta bilimiň ikinji tapgyry	3	C	Umumy/ Hünäre çenli ýa-da tehniki bilim
		C	
		C	
		A/B	
		C	Hünär-tehniki bilim

Orta bilimden soňky bilim		C	Umumy/ Hünäre çenli ýa-da tehniki bilim
		c	
		A/B	
	4	B	Hünär-tehniki bilim
		B	
		A	
		B	Hünär-tehniki bilim
		B	
		B	

Tablisa 21. MCKO 2011 bilen MCKO 1997 arasyndaky anyk gabat gelmeler, 3-nji derejeli bilim

MCKO 2011 MCKO 2011 MCKO 2011

Derejäniň görnüşi	Dereje	Kategoriýa	Podkategoriýa (Dowamlylygy)	Podkategoriýa (Dowamlylygy) boýunça bellikler	Bellikler
3-nji derejeli bilimiň gysga sikli	5	54 Umumy	541	Derejäni tamamlamak üçin ýeterlik däl	
			544	Derejäni tamamlamak üçin ýeterlik	
		55 Professional	551	Derejäni tamamlamak üçin ýeterlik däl	
			554	Derejäni tamamlamak üçin ýeterlik	
Bakalawriat ýa-da onuň ekwiwalenti	6	66' Ugry kesgitlenmedik	661	Derejäni tamamlamak üçin ýeterlik däl	
			665	Birinji dereje (3-4 ýyl)	
			666	Uzak möhletli birinji dereje (4 ýyldan gowrak) (Bakalawriat ýa-da onuň ekwiwalenti)	

			667	Ikinji ýa-da ondan soňky dereje (bakalawryň indiki derejesi ýa-da onuň ekwiwalenti)	Programma ekwiwalenti eýýäm 6-njy bellenen bolsa
Magistratura ýa-da onuň ekwiwalenti	7	76' Ugry kesgitlenmedik	761	Derejäni tamamlamak üçin ýeterlik däl	
			766	Uzak möhletli birinji dereje (5 ýyldan az bolmadyk) (magistratura ýa-da onuň ekwiwalenti)	Programma ekwiwalenti eýýäm 6-njy derejä bellenenmedik bolsa
			767	Ikinji ýa-da ondan soňky dereje (Bakalawriat ýa-da onuň ekwiwalenti)	
			768	Ikinji ýa-da ondan soňky dereje (Bakalawriat ýa-da onuň ekwiwalenti)	
Doktorantura ýa-da onuň ekwiwalenti	8	86' Ugry kesgitlenmedik	861	Derejäni tamamlamak üçin ýeterlik däl	
			864	Derejäni tamamlamak üçin ýeterlik	Diňe doktorlyk derejesine alyp barýan programmalar

1. „Kesgitlenmedik ugur” kategoriýasy akademiki we hünär ugry üçin MCKO 6,7 we 8 derejelerine degişlidir.

MCKO 1997

Derejäniň görnüşi	Dereje	Görnüş	Ýagdaýy	Üçünji bilimiň umumy dowamlylygy
Üçünji bilimiň birinji tapgyry	5	B	ulanyлмаýар	<2 ýaş
	5	B	ulanyлмаýар	>2 ýyl

	5	B	ulanyлмаýар	<2 ýaş
	5	B	ulanyлмаýар	>2 ýyl
	5	A	aralyk	<3 ýaş
	5	A	1"	3-4 ýyl
	5	A	1"	>4 ýaş
	5	A	2 ^я / soňky	>4 ýyl
	5	A	aralyk	<4 ýaş
	5	A	1"	>5 ýaş
	5	A	2 ^я / soňky	>4-5 ýaş
	5	A	2 ^я / soňky	6 ýaş
Üçünji bilimiň ikinji tapgyry	6		ulanyлмаýар	ulanyлмаýар
	6		ulanyлмаýар	ulanyлмаýар

GOŞUNDY II BILIM MAKSATNAMALARY ÜÇIN KODLAMA ulgamy

0 Kiçi ýaşly çagalar üçin öwrediji maksatnamalar

01 Kiçi ýaşly çagalar üçin öwrediji maksatnamalar

010 Kiçi ýaşly çagalar üçin öwrediji maksatnamalar

02 Mekdebe çenli bilim

020 Mekdebe çenli bilim

1 Başlangyç bilim

10 Başlangyç bilim

100 Başlangyç bilim

2 Orta bilimiň birinji basgançagy

24 Umumy

- 241 Derejäni jemlemek ýa-da ýarym jemlemek ýeterlik däl, orta bilimiň birinji döwrüne gönüden-göni rugsatsyz başlamak üçin,
- 242 Derejäni jemlemek ýa-da ýarym jemlemek ýeterlik, orta bilimiň birinji döwrüne gönüden-göni rugsatsyz başlamak üçin,
- 243 Derejäni jemlemek üçin ýeterlik, orta bilimiň birinji döwrüne gönüden-göni rugsatsyz başlamak mümkinçiliksiz
- 244 Derejäni jemlemek ýeterlik, orta bilimiň birinji döwrüne gönüden-göni rugsatsyz başlamak üçin
- 25 Hünärmençilik-tehniki
- 251 Orta bilimiň ikinji döwrüni gönüden-göni rugsatsyz jemlemek ýa-da ýarym jemlemek üçin ýeterlik däl
- 252 Orta bilimiň ikinji döwrüne gönüden-göni rugsatsyz girmek üçin, derejäni jemlemek ýa-da ýarym jemlemek ýeterlik
- 253 Orta bilimiň ikinji döwrüne gönüden-göni girmek mümkinçiliksiz, derejäni jemlemek üçin ýeterlik
- 254 Orta bilimiň ikinji döwrüne gönüden-göni girmek üçin, derejäni jemlemäge ýeterlik

3 Orta bilimiň ikinji basgançagy

- 34 Umumy
- 341 Bilimiň üçünji döwrüne gönüden-göni girmek üçin, derejäni gutarmak ýa-da doly gutarmak ýeterlik däl
- 342 Bilimiň üçünji döwrüne gönüden-göni girmek mümkinçiliksiz, derejäni ýarym gutarmak ýeterlik
- 343 Bilimiň üçünji döwrüne gönüden-göni girmek mümkinçiliksiz, derejäni gutarmak üçin ýeterlik
- 344 Bilimiň üçünji döwrüne gönüden-göni girmek üçin, derejäni gutarmak ýeterlik
- 35 Hünärmentçilik-tehniki
- 351 Derejäni jemlemek ýa-da ýarym jemlemek ýeterlik däl, orta bilimiň üçünji döwrüne gönüden-göni geçmek mümkinçiliksiz.
- 352 Derejäni ýarym jemlemek üçin ýeterlik, orta bilimiň üçünji döwrüne gönüden-göni geçmek mümkinçiliksiz.
- 353 Derejäni jemlemek üçin ýeterlik, orta bilimiň üçünji döwrüne gönüden-göni geçmek mümkinçiliksiz.
- 354 Derejäni jemlemek üçin ýeterlik, orta bilimiň üçünji döwrüne gönüden-göni geçmek mümkinçilikli.

4 Orta bilimden soňky üç döwürleýinsiz bilim

- 44 Umumy
- 441 Derejäni tamamlamak üçin ýeterlik däl, orta bilimiň üçünji döwrüne gönüden-göni geçmek mümkinçiliksiz.
- 443 Derejäni tamamlamak üçin ýeterlik, orta bilimiň üçünji döwrüne gönüden-göni geçmek mümkinçiliksiz.
- 444 Derejäni tamamlamak üçin ýeterlik, orta bilimiň üçünji döwrüne gönüden-göni geçmek mümkinçiligi bilen.
- 45 Hünärmentçilik-tehniki

451 Derejäni tamamlamak üçin ýeterlik däl, orta bilimiň üçünji döwrüne gönüden-göni geçmek mümkinçiliksiz.

453 Derejäni tamamlamak üçin ýeterlik, orta bilimiň üçünji döwrüne gönüden-göni geçmek mümkinçiliksiz.

454 Derejäni tamamlamak üçin ýeterlik, orta bilimiň üçünji döwrüne gönüden-göni geçmek mümkinçiligi bilen.

5 Orta bilimiň üçünji döwriniň gysga aýlawy

54 Umumy 1

541 Derejäni tamamlamak üçin ýeterlik däl

544 Derejäni tamamlamak üçin ýeterlik

55 Professional1

551 Derejäni tamamlamak üçin ýeterlik däl

554 Derejäni tamamlamak üçin ýeterlik

6 Bakalawrlyk ýa-da onuň ekwiwalenti

64 Akademiki

641 Derejäni tamamlamak üçin ýeterlik däl

645 Birinji dereje (3-4 ýyl)

646 Birinji derejäniň uzak möhletli maksatnamalary (4 ýyldan gowrak)

647 Ikinji we ondan soňky dereje (bakalawrlyk derejesinden soňky ýa-da şoňa deň)

65 Hünärmen

651 Derejäni tamamlamak üçin ýeterlik däl

655 Birinji dereje (3-4 ýyl)

656 Birinji derejäniň uzak möhletli maksatnamalary (4 ýyldan gowrak)

657 Ikinji we ondan soňky dereje (bakalawrlyk derejesinden soňky ýa-da şoňa deň)

66 Ugry kesgitlenmedik1

661 Derejäni tamamlamak üçin ýeterlik däl

665 Birinji dereje (3-4 ýyl)

666 Birinji derejäniň uzak möhletli maksatnamalary (4 ýyldan gowrak)

667 Ikinji we ondan soňky dereje (bakalawrlyk derejesinden soňky ýa-da şoňa deň)

7 Magistrlyk derejesi ýa-da onuň ekwiwalenty

74 Akademiki

741 Derejäni tamamlamak üçin ýeterlik däl

746 Uzak möhletli birinji dereje (azyndan 5 ýyl)

747 Ikinji we ondan soňky dereje (bakalawr derejesinden soňky ýa-da şoňa deň)

748 Ikinji we ondan soňky dereje (magistrlyk maksatnamasyndan soňky ýa-da şoňa barabar)

75 Hünärmen

751 Derejäni tamamlamak üçin ýeterlik däl

756 Uzak möhletli birinji dereje (azyndan 5 ýyl)

757 Ikinji we ondan soňky dereje (bakalawr derejesinden soňky ýa-da şoňa barabar)

758 Ikinji we ondan soňky dereje (magistrlyk maksatnamasyndan soňky ýa-da şoňa barabar)

76 ugry kesgitlenmedik1

761 Derejäni tamamlamak üçin ýeterlik däl

766 Uzak möhletli birinji dereje (azyndan 5 ýyl)

767 Ikinji we ondan soňky dereje (bakalawr derejesine ýa-da şoňa deň)

768 Ikinji we ondan soňky dereje (magistrlyk maksatnamasyndan soňky ýa-da şoňa barabar)

8 Doktorlyk ýa-da onuň ekwiwalenti

84 akademiki

841 Derejäni tamamlamak üçin ýeterlik däl

844 Derejäni tamamlamak üçin ýeterlik

85 Hünärmen

851 Derejäni tamamlamak üçin ýeterlik däl

854 Derejäni tamamlamak ýeterlik

86 Ugry kesgitlenmedi

861 Derejäni tamamlamak üçin ýeterlik däl

864 Derejäni tamamlamak üçin ýeterlik

9 Klassifikasiýalaşdyrylmadyk

99 Klassifikasiýalaşdyrylmadyk

999 Klassifikasiýalaşdyrylmadyk

ПРИЛОЖЕНИЕ III СИСТЕМА КОДИРОВАНИЯ УРОВНЯ ПОЛУЧЕННОГО ОБРАЗОВАНИЯ

Goşmaça III. Alnan bilim derejesini kodirlemek ulgamy

0 Başlangyç bilimden soňky

01 Hiç haçan bilim maksatnamasyna gatnaşmadyk

010 hiç haçan bilim maksatnamasyna gatnaşmadyk

02 Kiçi ýaşly çagalara degişli käbir bilim maksatnamalary

020 Kiçi ýaşly çagalara degişli käbir bilim maksatnamalary

03 Käbir başlangyç bilim maksatnamalary (derejesi tamamlanmadyk)

030 Käbir başlangyç bilim maksatnamalary (derejesi tamamlanmadyk)

1 Başlangyç bilim

10 başlangyç

100 Derejäni jemlemek ýa-da ýarym jemlemek üçin ýeterlik däl, orta bilimiň birinji döwrüniň üstünlikli tamamlanmagyny ykrar edilmegini öz içine alynmaly.

2 Orta bilimiň birinji döwri1

24 Umumy1

242 Derejäni ýarym jemlemek, orta bilimiň ikinji döwrüne gönüden-göni geçmek mümkinçiliksiz.

243 Derejäni doly jemlemek, orta bilimiň ikinji döwrüne gönüden-göni geçmek mümkinçiliksiz

244 Derejäni jemlemek, orta bilimiň ikinji döwrüne gönüden-göni geçmek mümkinçiligi bilen

25 Hünärmentçilik-tehniki1

252 Derejäni ýarym jemlemek, orta bilimiň ikinji döwrüne gönüden-göni geçmek mümkinçiliksiz.

253 Derejäni jemlemek, orta bilimiň ikinji döwrüne gönüden-göni geçmek mümkinçiliksiz.

254 Derejäni jemlemek, orta bilimiň ikinji döwrüne gönüden-göni geçmek mümkinçiligi bilen.¹

3 Orta bilimiň ikinji döwri¹

34 Umumy¹

342 Derejäni ýarym jemlemek, orta bilimiň üçünji döwrüne gönüden-göni geçmek mümkinçiliksiz.

343 Derejäni jemlemek, orta bilimiň üçünji döwrüne gönüden-göni geçmek mümkinçiliksiz.

344 Derejäni jemlemek, orta bilimiň ikinji döwrüne gönüden-göni geçmek mümkinçiligi bilen.

35 Hünärmentçilik-tehniki 1

352 Derejäni ýarym jemlemek, orta bilimiň üçünji döwrüne gönüden-göni geçmek mümkinçiliksiz.

353 Derejäni jemlemek, orta bilimiň üçünji döwrüne gönüden-göni geçmek mümkinçiliksiz.

354 Derejäni jemlemek, orta bilimiň ikinji döwrüne gönüden-göni geçmek mümkinçiligi bilen.

4 Orta bilimden soňky üç döwürleýin bilim¹

44 Umumy¹

443 Derejäni jemlemek, orta bilimiň üçünji döwrüne gönüden-göni geçmek mümkinçiliksiz.

444 Derejäni jemlemek, orta bilimiň ikinji döwrüne gönüden-göni geçmek mümkinçiligi bilen.

45 Hünärmentçilik-tehniki¹

453 Derejäni jemlemek, orta bilimiň üçünji döwrüne gönüden-göni geçmek mümkinçiliksiz.

454 Derejäni jemlemek, orta bilimiň ikinji döwrüne gönüden-göni geçmek mümkinçiligi bilen.

5 Üç döwürleýin bilimiň gysga aýlawy¹

54 Umumy¹²

540 Ugur kesgitlenmedi¹

55 Hünärmen¹²

550 Ugur kesgitlenmedi¹

56 Ugur kesgitlenmedi¹

560 Ugur kesgitlenmedi¹

6 Bakalawrlyk ýa-da onuň ekwiwalenty¹

64 akademiki¹

640 Ugur kesgitlenmedi¹

65 Hünärmen¹

650 Ugur kesgitlenmedi¹

66 Ugur kesgitlenmedi¹²

660 Ugur kesgitlenmedi1

7 Magistrlik ýa-da onuň ekwiwalenti ¹

74 Akademiki1

740 Ugur kesgitlenmedi1

75 Hünärmen1

750 Ugur kesgitlenmedi1

76 Ugur kesgitlenmedi12

760 Ugur kesgitlenmedi1

8 Doktorantura ýa-da onuň dalaşgäri 1

84 Akademiki1

840 Şundan soň kesgitlenmedik

85 Hünäri boýunça

850 Şundan soň kesgitlenmedik

86 ugry kesgitlenmedik12

860 Şundan soň kesgitlenmedik

9 Hünäri kesgitlenilmedik

99 Hünäri kesgitlenilmedik

999 Hünäri kesgitlenilmedik

Goşundy IV Giňeldilen toparlar we bilim ulgamlary

285. Häzirki bilim ugurlarynyň kesgitlemeleri BHSB wersiýasyndan üýtgedilmedi.

1997. ISÝU 1999-njy ýylda ÝUNESKO üçin işlenip düzülen kodlaşdyryş ulgamynyň taslamasyna esaslanyp, bilim we okuw ugurlarynyň üç görnüşli hünäri kämilleşdirmegi meýilleşdirýär. Bu kodlaşdyrma Ýewrostat hem-de OESR tarapyndan on ýyldan gowrak wagt bäri ulanylýar, ýöne ol soňlugy bilen täzelenmegi talap edýär. ÝUNESKO-nyň Baş konferensiýasy tarapyndan bilim we okuw ugurlarynyň täze hünäri resmi taýdan kabul edilende, ol MSKO-den aýratyn, başga hünär hasaplanar we bu bölüm ýatyrylar.

286. MSKO-da 9 sany giňeldilen toparlara bölünen 25 ugur bar. Düzgüne laýyklykda, wagtyň köpüsini öwrenmeklige sarp edilýän bilim pudagynda aralyk ýa-da köp dersli maksatnamalary toparlara bölmek maslahat berilýär.

Bilim ugurlary MSKO:

Umumy maksatnamalar hakda

01 Esasy maksatnamalar

Esasy umumy maksatnamalar: irkibaşlangyç, mekdebe çenli, başlangyç, orta we ş.m.

08 Sowatlylyk we hasap endikleri

Ýönekeý we funksional sowatlylyk, sanamak endikleri.

09 Şahsyýetiň ösüşi

Şahsy başarnyklary ösdürmek, ýagny özüni alyp baryş ukyplary, akyl başarnyklary, öz-özüni dolandyrmak, ýaşaýşy ugrukdyryş maksatnamasy.

1 Bilim

14 Mugallymlary taýýarlamak we pedagogik ylymlar

Mekdebe çenli çagalar edaralary, çagalar baglary, başlangyç mekdepleri üçin hünäri boýunça dersleri, amaly dersleri okatmak, beýleki hünärler boýunça okatmak, uly ýaşlylary okatmak, mugallymlary taýýarlamak üçin instruktorylar hem-de maýyp çagalar bilen işlemek üçin mugallymlary taýýarlamak. Umumy we ýöriteleşdirilen ugurlar boýunça mugallymlary taýýarlamak programmasy.

Pedagogika ylmy: beýleki hünärler we hünäri boýunça dersler üçin okuw meýilnamalaryny düzmek. Bilimi bahalandyrmak, synag we test geçirmek, bilim ulgamy, beýleki pedagogika ylymlary boýunça synaglary geçirmek.

2 Gumanitar ylymlary we sungat

21 Sungat

Şekillendiriş sungaty: surat çekmek, suratkeşlik, heýkeltaraşlyk;

Ýerine ýetirijilik sungaty: saz, drama, tans, sirk;

Grafika we audiowizual sungat: surat, kinematografiýa, ses ýazgysy, radio we telewideniýe önümçiligi, çap we neşir etmek işi;

Dizaýn; Hünärmentler

22 Gumanitar ylymlar

Din we ylahyýet; daşary ýurt dilleri we medeniýetleri: bu dillerde häzirki ýa-da "öli" diller we olaryň edebiýaty, käbir ugurlary öwrenmek;

Ene dili: umumy ýa-da ýerli dil we olaryň edebiýaty; beýleki gumanitar ylymlary: dilden we ýazmaça terjime, lingwistika, deňeşdirme edebiýaty öwreniş, taryh, arheologiýa, filosofiýa, etika.

3 Jemgyýetçilik ylymlary, söwda we hukuk

31 Jemgyýetçilik we özüňi alyp baryş (bihewiorist) ylymlary

Ykdysadyýet, ykdysadyýetiň taryhy, syýasaty öwreniş, sosiologiýa, demografiýa, antropologiýa (fiziki antropologiýadan başga), etnologiýa, futurologiýa, psihologiýa, geografiýa (fiziki geografiýany hasaba almazdan), dünýä meselelerini we garşylyklaryny öwrenmek, adam hukuklary.

32 Žurnalistika we maglumat ulgamlary

Žurnalistika; kitaphana işiniň tehniki we ylmy taraplary; muzeýleriň we şuna meňzeş ammarlaryň tehniki taraplary;

Resminamalary öwreniş;

Arhiw ylymlary.

34 Söwda we dolandyrys

Bölek satuw, marketing, satuw, jemgyýetçilik gatnaşyklary, gozgalmaýan emläk;

maliýe, bank we ätiýaçlandyrys işi, maýa goýum derňewi;

hasaphana işi, audit, buhgalteriýa hasabaty;

menejment, döwlet edaralaryny dolandyrmak, döwlete degişli däl edaralary dolandyrmak, işgärleri dolandyrmak;

işýöredijilik we ofis işi.

38 Kanun

Ýerli kazylar, notariuslar, kanun (umumy, halkara, zähmet, deňiz we beýlekiler), kazyýet işi, hukuk taryhy.

4 Ylym

42 Durmuş baradaky ylymlar

Biologiýa, botanika, bakteriologiýa, toksikologiýa, mikrobiologiýa, zoologiýa, entomologiýa, ornitologiýa, genetika, biohimiýa, biofizika, lukmançylyk we weterinariýa ylymlaryndan başga beýleki meňzeş, baglanyşykly ylymlar.

44 Fizika ylymlary

Astronomiýa we kosmologiýa, fizika, beýleki meňzeş dersler, himiýa, beýleki baglanyşykly dersler, geologiýa, geofizika, mineralogiýa, fiziki antropologiýa, fiziki geografiýa we Ýer baradaky beýleki ylymlar, meteorologiýa we klimaty öwrenişi öz içine alýan atmosfera baradaky beýleki ylymlar, okeanografiýa, wulkanologiýa, paleoekologiýa.

46 Matematika we statistika

Matematika, hasaplaýyş ylymlary, sanly derňew, aktuar ylym, statistika we beýleki baglanyşykly ugurlar.

48 Komýuter işi

Kompýuter ylymlary: ulgamlary taslama, kompýuter programmirleme, maglumatlary gaýtadan işlemek, torlar, amaly ulgamlar - diňe programma üpjünçiligini işläp düzmek (kompýuter enjamlaryny işläp düzmek inženerçilik pudaklary boýunça ýöriteleşdirilmeli).

5 Inženerçilik, gaýtadan işleýiş we gurluşyk pudagy

52 Inženerçilik we inženerçilik işi

Inženerçilik çyzgysy, mehanika, metal işläp bejermek, elektrotehnika, telekommunikasiýa, energetika we himiýa inženerçiligi, awtoulaglara hyzmat etmek, inženerçilik taslamasy.

54 Önümçilik we gaýtadan işleýiş pudaklary

Iýmit önümlerini we içgi, mata, geýim, aýakgap, deri önümlerini, materiallary (agaç, kagyz, plastmassa, aýna we ş.m.) öndürmek, magdan we magdançylyk.

58 Binagärlik we gurluşyk

Binagärlik we şäher meýilnamasy: gurluş arhitekturasy, landşaf arhitekturasy, jemgyýetçilik meýilnamasy, kartografiýa; gurluşyk işleri, gurluşyk; raýat gurluşygy.

6 Oba hojalygy

62 Oba, tokaý we balykçylyk hojalygy

Oba hojalygy, ekin we maldarçylyk önümçiligi, maldarçylyk, agronomiýa, maldarçylyk, miweçilik we bagbançylyk, tokaý hojalygy we tokaý önümlerini öndürmek usullary, tebigy seýilgähler, ýabany tebigat, balykçylyk, balykçylyk ylmy we tehnologiýa.

64 Weterinariýa

Weterinar lukmançylygy, weterinar hyzmatlary.

7 Saglygy goraýyş we sosial üpjünçilik

72 Saglyk

Lukmançylyk: anatomiýa, epidemiologiýa, sitologiýa, fiziologiýa, immunologiýa we immunogematologiýa, patologiýa, anesteziologiýa, çaga lukmançylygy, akuşerçilik we ginekologiýa, içki agzalaryň lukmançylygy, hirurgiýa, newrologiýa, psihiatriýa, radiologiýa, oftalmologiýa;

Lukmançylyk hyzmatlary: saglygy goraýyş döwlet gullugy, arassaçylyk (gigiýena), derman önümleri, farmakologiýa, terapewt lukmançylygy, rehabilitasiýa, protezleme, optometriýa, iýmitleniş;

Näsaga ideg etmek: näsagyň umumy idegi, akuşerçilik;

Stomatologiýa: stomatologiýa, diş lukmançylygyny assistirleme, diş gigiýenasy, diş protezleme, odontologiýa.

76 Durmuş üpjünçiligi

Durmuş hyzmatlary: maýyplara, çagalara ideg etmek, ýaşlar hyzmatlary, gerontologik hyzmatlar;

Jemgyýetçilik işi: maslahat beriş, öň hiç ýerde klassifirlenmedik durmuş üpjünçiligi.

8 Hyzmatlar

81 Hyzmat pudagy

Myhmanhana hyzmatlary we iýmit bölümi, syýahat we syýahatçylyk, sport we dynç alyş, dellekhanalar, gözellik salonlary we beýleki jemgyýetçilik hyzmatlary: eşikleri arassalaýyş, kir ýuwulýan ýerler, gury arassalaýyş, gözellik hyzmatlary, durmuş baradaky ylmlar.

84 Ulag

Deňiz işi, gämi işgärleri, deňiz nawigasiýasy, uçar ekipažlary, howa hereketini

dolandyryjylyk (awiadyspetçerler), demir ýol geçirmeleri, garaýol geçirmeleri, poçta hyzmatlary.

85 Daşky gurşawy goramak

Daşky gurşawy goramak, gözegçilik we goraw, howanyň we suwuň hapalanmazlygyna gözegçilik etmek, iş ýerindäki tehniki howpsuzlyk.

86 Howpsuzlyk hyzmatlary

Emlägi we raýatlary goramak: polisiýa we degişli hukuk goraýjy kazyýetler, ýangyn we ýangyn söndüriş, raýat howpsuzlygy;

Harby iş.

Näbelli ýa-da kesgitlenmedik kategoriýa

(Bu kategoriýa bu klassifikasiýa goşulmaýar, ýöne maglumat ýygnamakda "bilimiň näbelli ýa-da kesgitlenmedik ugurlary" üçin "99" ýazgysy talap edilýär.)

V GOŞMAÇA.MSKO-nyň RESMI DÄL BILIMI: GOŞMAÇA

287. BHSB 2011 resmi däl bilimi berilýär (39-njy bent) we resmi däl bilimiň görnüşleri girizilýär (40-njy bent). Het programmasy resmi bilim ulgamynda (41-nji paragraf) tassyklanmasa, has ýokary bilim almak mümkinçiligini bermeýän resmi däl bilimiň, mazmunyň ekwiwalentliginiň ölçegi berilýär / ýa-da alnan hünärler resmi däl bilim maksatnamalaryny hünäre ugrukdurmak (klassifikasiýa etmek) üçin ulanylýar (42-nji bent).

288. Bu goşundyda resmi däl bilim bilen baglanyşykly goşmaça häsiýetnamalar berilýär. Resmi däl bilim maksatnamalary düşünjesi, statistik maglumatlary halkara derejesinde takyk deňeşdirmek üçin geljekde işlenilmegine mätäç. Halkara tejribesinde maglumat ýygnamak tejribesiniň mysallary bar, oňa maslahat almak üçin ýüzlenmek mümkin.

ISCED 2011-in 40-njy punktynda, milli kontekste baglylykda resmi däl bilimiň we taýýarlygyň öz içine şu maksatnamalary alyandygy bellenilýär:

Uly ýaşlylaryň we ýaşlaryň sowatsyzlygyny ýok etmek we mekdebe gatnamaýan çagalara bilim bermek (başlangyç bilime alternatiw maksatnamalar);

Ü) durmuş we iş endiklerini, şeýle hem jemgyýetçilik we medeni ösüşini kämilleşdirmäge gönükdirilen.

Soňkusy aşakdakylary öz içine alyp biler:

iş ýerinde bar bolan hünärleri ýa-da endikleri ýokarlandyrmaga ýa-da uýgunlaşmaga taýýarlyk, işsizleri ýa-da ilatyň ykdysady taýdan işjeň däl agzalaryny okatmak we öz-özünü ösdürmäge gönükdirilen okuw işi (dynç alyş wagtynda).

Maglumatlary halkara derejede deňeşdirmek üçin, resmi däl bilim maksatnamalarynyň dürlüligi sebäpli statistik gurallary ulanmak üçin umumy görkezmeleri bermek kyn. Resmi däl bilim maksatnamalaryny toparlara bölmek üçin ISCED 2011 mazmun ekwiwalentliginiň ölçeglerini ulanmagy maslahat berýär. Mazmunyň ekwiwalentligi resmi däl bilim maksatnamalary bilen ISCED-de şuna meňzeş mazmunly resmi bilim maksatnamalarynyň arasynda baglanyşygy ýola goýýar. Bu, esasan, resmi däl bilim maksatnamalaryny derejeler boýunça toparlara bölmäge mümkinçilik berýär. Mysal üçin, uly ýaşlylar üçin bilim maksatnamasy ISCED 1 derejäniň mazmunyna laýyk gelýän bolsa, ol ISCED 1 derejä degişli edilip bilner.

Resmi däl bilim maksatnamasyny üstünlikli gutarandan soň özleşdirilen bilim maksatnamalarynyň toparlara bölünişi köplenç bilim maksatnamasynyň toparlara bölünişinde kömek edýär. Mysal üçin, hünar taýýarlygynyň resmi däl bilim maksatnamasy edil resmi bilimiň maksatnamasy ýaly, ony üstünlikli gutaransoň alan hünar derejesiniň we görnüşiniň (bar bolsa) deňligi esasynda toparlara bölünip bilner.

Bar bolan milli we sebitleýin kär derejeleri, şol bir bilim ulgamynyň çäginde maksatnamanyň mazmunynyň we toparlara bolmegiň arasyndaky deňligi ýola goýmaga ýardam edip biler. ISCED 2011 degişlilikde resmi we resmi däl bilim maksatnamalarynyň takyk kesgitlemesini berýär.

Resmi däl bilim dürli guramalar, şol sanda bilim edaralary, hususy kärhanalar, hökümete dahylsyz we jemgyýetçilik guramalary tarapyndan teklipl edilip bilner. Käbir ýagdaýlarda resmi bilim edaralary resmi däl bilim we taýýarlyk berip biler. Şeýle-de bolsa, resmi bilim maksatnamalarynda bolşy ýaly, bilim hyzmatlaryny hödürleýän guramanyň görnüşü resmi däl bilimi we taýýarlygy tapawutlandyrmakmak üçin, şeýle hem resmi we resmi däl bilimi tapawutlandyrmak üçin esasy ölçeg bolmaly däldir.

Resmi däl bilim maksatnamalarynyň dowamlylygy örän gysga bolup biler. Hususan-da, iş we dynç alyş döwründäki taýýarlyk (okuw) bellibir iş bilen baglanyşykly anyk amaly maksatlara ýetmäge ýa-da şahsy durmuş şertlerine gönükdirilip bilner. Şeýlelik bilen, resmi däl bilim maksatnamalary kurs (okuw) hökmünde häsiýetlendirip bilner.

Resmi däl bilim maksatnamalary anyk bir kontekstde amaly bilimlere, endiklere we başarnyklara eýe bolmaklyga seýrek gönükdirilýär we şonuň üçin köplenç nazary bilime az gönükdirilýär. Mysal üçin, resmi bilim maksatnamasy kompýuter başarnyklaryny öwretmäge (mysal üçin, inženerçilik işinde maglumat tehnologiýasynda ykrar edilen kwalifikasiýa eýe bolmaga) gönükdirilýär, resmi däl bilim maksatnamasy bolsa bellibir kompýuter programmalaryny iş şertlerinde ulanmagy öwredýär.

Alternatiw maksatnamalar, esasan, resmi bilim ulgamy az ösen ýa-da onuň bilime gatnaşygy çäkli bolan ýurtlarda bar. Bu maksatnamalar bilim edaralary tarapyndan resmi hökmünde ykrar edilmeýär; köplenç bu maksatnamalar ISCED 0-3 derejesini öz içine alýar we hususy guramalar, şol sanda hökümete degişli däl guramalar tarapyndan teklipl edilýär.

Resmi däl bilim ISCED-iň ykrar edilen bölegi bolsa-da, maglumatlaryň halkara derejede deňeşdirilişini we hakykatdan ýygnaýmagyny üpjün etmek üçin halkara derejede

maglumat ýygnamak (toparlara bölmek, soramak, senzuralar) resmi bilim maksatnamalary bilen çäklener. Şonuň üçin resmi we resmi däl bilim maksatnamalarynyň arasyndaky araçäk möhümdir we oňa aýratyn üns berilmelidir.

Şeýle-de bolsa, bu tapgyrda ISCED 2011 resmi däl bilimiň maksatnamalary üçin topara bölmekligiň işläp taýýarlanylşy barada ýa-da resmi däl bilimiň çäginde degişli hünärler barada anyk teklpleri bermeyär.

Ikinji ýa-da ondan soňky dereje. Degişli bilim maksatnamasy esasynda okamak maksady bilen okuwa girmek üçin ISCED 6 ýa-da 7 derejelerinde deslapky maksatnamanyň üstünlikli tamamlanmagyny talap edýän ISCED 6 ýa-da 7 derejäniň bilim maksatnamasyny üstünlikli tamamlamagy netijesinde alnan dereje.

Orta bilimiň ikinji tapgyry (ISCED 3 dereje). SCED 3 derejeli maksatnamalar ýa-da "orta bilimiň ikinji tapgyry", kada bolşy ýaly, üçünji bilime taýýarlyga mümkinçilik berýän orta bilimi gutarmak ýa-da iş tapmak üçin başarnyklary ösdürmek ýa-da şularyň ikisi üçin hem niýetlenendir. Bu derejedäki maksatnamalar orta bilimiň ikinji tapgyrynyň maksatnamalaryna (ISCED 2 dereje) garanynda okaýanlara has köpdürli, ýöriteleşdirilen we çuňňur okuwy teklipe edýär. Olar has tapawutlanýar, mümkinçilikleriň we ugurlaryň has giň saýlawyny teklipe edýär.

Gutardyş. Bilim maksatnamasynyň üstünlikli tamamlanmagy. Uçurym bir wagtyň özünde iki ýa-da has köp maksatnamada okan we olary üstünlikli tamamlan bolsa, birnäçe gutardyşa (hatda şol bir okuw ýylynda) eýe bolup biler.

Bilim maksatnamasynyň uçurymy. Bilim maksatnamasyny üstünlikli tamamlan şahsyýet.

Bilim maksatnamasynyň tamamlanmagy. Okuwyň maksatlaryna ýetmegiň mümkin bolan baha berilmesiniň netijelerine garamazdan, bilim maksatnamasynyň ähli düzüm böleklerine gatnaşmak (eger bar bolsa, gutardyş synaglary hem goşmak bilen).

ISCED derejäni tamamlamak. Derejäni tamamlamak üçin ýeterlik bolan bilim maksatnamasyny üstünlikli tamamlamak. ISCED 1 we 4-8 derejeleri üçin berlen derejäniň mazmunyna we iň az dowamlylyk ölçeglerine laýyk gelýän maksatnamany üstünlikli tamamlamak derejäniň tamamlanmagy hasaplanýar.

ISCED 2 we 3 derejeleri üçin ISCED-iň has ýokary derejelerindäki maksatnamalara geçmäge mümkinçilik berýän islendik maksatnamany üstünlikli tamamlamak (ýagny ISCED 2 derejeli maksatnama bolan ýagdaýynda ISCED 3 derejesi we ISCED 3 derejesinde ISCED 5, 6 we 7 derejeler) derejäni tamamladygy, şeýle hem az dowamlylygy (2 ýyl) we ISCED-iň degişli derejesiniň jemleýji dowamlylygy (ýagny ISCED maksatnamalary üçin ISCED 1 derejesinde okuw başlanyndan 8 ýyl ISCED 3 derejeli maksatnamalar ýagdaýynda 2-nji we 11-nji ýyl) mazmunyň ölçeglerine laýyk gelýän islendik jemleýji maksatnamany tamamladygy hasaplanýar.

Informal bilim. Okuwyň maksada gönükdirilen ýa-da jikme-jik meýilleşdirilen, ýöne institusional däl görnüşleri. Netijede, olar resmi ýa-da resmi däl bilimden has az guramaçylykly we gurluşly. Informal bilim maşgalada, iş ýerinde, ýaşayan ýerine baglylykda we gündelik durmuşda okuw işini öz içine alyp biler we onuň gönükdirilmesi

maşgala ýa-da jemgyýet tarapyndan özbaşdak kesgitlenilýär.

Başarnyk derejesi. Bilim maksatnamasynyň ýa-da maksatnamanyň tapgyrynyň üstünlikli tamamlanandygyny resmi taýdan (adatça resminama bilen) tassyklamak. Hünärler aşakdakylar arkaly alnyp biler: i) bilim beriş maksatnamasynyň doly üstünlikli tamamlanmagy; ii) bilim beriş maksatnamasynyň tapgyrynyň üstünlikli tamamlanmagy (aralyk hünärler); ýa-da iii) bilim maksatnamasyna gatnaşmagyna bagly bolmazdan, alnan bilimleri, endikleri we başarnyklary barlamak. Bu kesgitleme "alymlyk derejä" hem degişli bolup biler.

Synp. Başlangyç bilimiň çäginde bilim bermegiň bellibir tapgyry, adatça okuw ýylyny öz içine alýar. Bir synpdaky okuwçylaryň ýaşy adatça deňdir. Bu kesgitleme "kogort" we "ýyl" düşünjelerine hem degişlidir.

Kredit. Bilim maksatnamasynyň dowamynda ýa-da ahyrynda okuwlaryň ýa-da modullaryň üstünlikli tamamlanmagyny we onuň resminamalaýyn tassyklanmagyny göz önünde tutýan birlik. Kreditler okaýanyň okuwyň maksatlaryna ýetmegi üçin zerur bolan ýüküne esaslanýan bilimiň mukdaryny beýan edýär.

Kurs. Bellibir ugurda ýa-da bilim bermekligiň ugurlarynda bilim beriş işiniň çäginde yzygiderliligi göz önünde tutýan okuw birligi. Kesgitlemäni "modul", "bölüm" ýa-da "ders" düşünjelerine hem degişli edip bolar.

Iň az dowamlylygy. ISCED-iň bellibir derejesinde maksatnamalary toparlara bölmek ýa-da ISCED-iň bellibir derejesinde tamamlanan ýa-da doly tamamlanmadyk derejesini kesgitlemek üçin bilim maksatnamasynyň iň az nazary dowamlylygy.

Modul. Kurs ýa-da modully maksatnamanyň çäginde bir kurs ýa-da bir bölek. Okuw bir modulyň çygrynda ýa-da teklipe edilýän modullaryň utgaşmagynda geçip biler.

Modul maksatnamalary. Okaýanlara dürli kurslaryň ýa-da modullaryň utgaşmagy arkaly bilimiň mazmunyny çäýe düzmäge mümkinçilik berýän bilim maksatnamalary. Şonuň üçin modul maksatnamasy köplenç anyk kesgitlenen yzygiderlilige eýe däldir.

Başlangyç bilim (ISCED 1 dereje), esasan, okamak, ýazmak we matematika endiklerini öwretmäge (ýagny sowatlylyk we hasap) we bilimiň esasy ugurlaryny öwrenmek we düşünmek üçin düýpli gory döretmäge, şahsyň kämilleşmegine, orta bilimiň birinji tapgyrynda okuwa taýýarlamaga gönükdirilen okuw we bilim beriş işini göz önünde tutýar.

Şahsy ösüş, orta bilimiň birinji tapgyrynda öwrenmäge taýýarlyk görmek. Başlangyç bilim, çylşyrymlylygyň esasy derejesinde az hünär bilen (eger ol bar bolsa) okamaga gönükdirilendir.

ISCED 2 derejäniň doly tamamlanmazlygy. ISCED 2 derejäniň maksatnamalarynyň yzygiderliliginiň bir bölegi bolan, ýöne bu derejäniň yzygiderliliginde iň soňky bolmadyk ISCED 2 derejede dowamlylygy 2 ýyldan az bolmadyk we ISCED 1 derejede okap başlanandan jemi dowamlylygy 8 ýyldan az bolmadyk maksatnamany üstünlikli tamamlamak. Bu maksatnamalary ISCED 3 derejä göni geçmegi üpjün etmeýär.

ISCED 3 derejäniň doly tamamlanmazlygy. ISCED 3 derejäniň maksatnamalarynyň yzygiderliliginiň bir bölegi bolan, ýöne bu derejäniň yzygiderliliginde iň soňky bolmadyk ISCED 3 derejede dowamlylygy 2 ýyldan az bolmadyk we ISCED 1 derejede okap başlanandan jemi dowamlylygy 11 ýyldan az bolmadyk maksatnamany üstünlikli tamamlamak. Bu maksatnamalar ISCED 3 derejä göni geçmegi üpjün etmeýär. Bu

maksatnamalar ISCED-iň has ýokary derejesine göni geçmegi üpjün etmeýär.

Ulgamlaýyn däl okuw. Tötänleýin ýa-da ulgamlaýyn däl okuwyň kesgitlemelerine serediň.

Bilim maksatnamasyny üstünliksiz tamamlamak. Bilim maksatnamasynyň hemme bölümlerine barylmagyna ýa-da gatnaşylmagyna garamazdan (bar bolsa gutardyş synaglary goşmak bilen) bilim maksatnamasynyň okuw maksatlaryna ýetip bilmezlik. Üstünliksiz tamamlamak, okuw maksatlaryna ýetmek üçin baha berlendigini görkezýär, ýöne görkezilen bilimleriň, endikleriň we başarnyklaryň derejesi ýeterlik däl diýip hasaplanýar.

Resmi däl (bilim berýän) hünär. Degişli milli bilim edaralary tarapyndan ykrar edilmeýän we resmi bilim ulgamyndaky hünär derejesine barabar bolan resmi däl bilim ulgamynda bilim maksatnamasynyň okuw maksatlaryna ýetmegiň netijesinde berilýän hünär.

Resmi däl bilim. Bilim hyzmatlaryny hödürlemegi üpjün edýän adam ýa-da gurama tarapyndan institutlaşdyrylan, ugrukdyrylan, meýilleşdirilen bilim. Resmi däl bilimiň kesgitleýji aýratynlygy - bu adamyň bütin ömrüniň dowamyndaky okuwynda resmi bilimiň üstüni ýetirýänligidir we / ýa-da alternatiwasy bolýanlygydyr. Şeýle maksatnamalaryň çäginde bilim bermek, köplenç, bilime bolan ählumumy hukugy üpjün etmek üçin geçirilýär. Resmi däl bilim ähli ýaşdaky adamlar üçin elýeterdir, ýöne ol hökmany suratda gönükdirilen gurluşa eýe däl; ol dowamlylygy boýunça gysga we / ýa-da işjeňligi boýunça pes bolup biler we, adatça, ol gysga kurslar, master-klasslar ýa-da seminarlar görnüşinde gurnalýar. Resmi däl bilim köplenç resmi bilim derejesi ýa-da degişli milli ýa-da döwletara bilim edaralary tarapyndan resmi bilimiň hünäri ýa-da resmi bilimiň ekwiwalenti hökmünde ykrar edilmedik hünärleri almaklyga gönükdirilýär ýa-da hünärler asla berilmeýär. Resmi däl bilim, ulularyň we ýaşlaryň sowatsyzlygyny ýok etmek boýunça maksatnamalary we mekdebe barmaýan çagalar üçin maksatnamalary, şeýle hem durmuş we iş ukyplaryny ösdürmek maksatnamalaryny, jemgyýetçilik we medeni ösüşe gönükdirilen maksatnamalary öz içine alyp biler.

Başlangyç bilimden aşaky (ISCED-U dereje O). Bilim prosesine gatnaşmazlygy, kiçi ýaşly çagalara bilim bermegiň maksatnamasyna belli bir derejede gatnaşmagy we / ýa-da başlangyç bilime bellibir derejede gatnaşmagy öz içine alýan bilimlilikniň ýabaňlandyrylan derejesi.

Bilim ulgamy. Bilim maksatnamasynyň, kursyň ýa-da modulyň çägendäki giň düşüňje, bölüm ýa-da mazmunyň gerimi. Köplenç "ders" ýa-da "tertiple" diýip atlandyrylýar. Şeýlede "öwrenmekligiň gerimi" diýlip hem atlandyrylyp bilner.

Bilim. Jemgyýetiň toplanan bilimleri, düşünişmegi, garaýyşlary, gymmatlyklary, endikleri, başarnyklary we özüni alyp baryş ünlülerini nesilden-nesle maksada okgunly geçirýän amallary. Bu amal okamak maksatly aragatnaşygy öz içine alýar.

Iş ýerinde bilim. Adatça hünär-tehniki bilim maksatnamalarynyň çäginde iş şertlerinde bolup geçýän bilim işi. Esasy maksat, tejribeli işçileriň ýa-da halypalaryň ýolbaşçylygynda okuwyň anyk maksatlaryna ýetmek, tejribe almak we zähmet işine

gatnaşmakdyr.

Kiçi ýaşly çagalara bilim bermek (MSKO-O dereje). Kiçi ýaşly çagalara bilim bermek kiçi ýaşly çagalaryň akyl ýetiriş, fiziki, jemgyýetçilik we emosional ösüşini saklamaga ulgamlaryň çemeleşýän, şeýle hem okuw işine we başlangyç bilim maksatnamalary boýunça okuwa girmeklige taýýarlyk üçin başarnyklaryny ösdürmek maksady bilen kiçi ýaşly çagalaryň maşgala şertlerinden üzňelikde guramaçylykly bilim bilen tanyşmagy üçin okuw we bilim beriş işini göz önünde tutýar.

Uly ýaşlylar üçin bilim. Esasan, tehniki we hünär derejelerini kämilleşdirmek üçin, başarnyklaryny has-da ösdürmek, resmi däl bilim beriş derejesini tamamlamak maksady bilen bilimini baýlaşdyrmak ýa-da haýsydyr bir anyk çäkde öz bilimine, endiklerine we başarnyklaryna eýe bolmak ýa-da täzelemek üçin jemgyýetde uly ýaşly hasaplanýan adamlara gönükdirilen bilim. Şeýle hem ulular üçin bilim, “üzňüksiz bilime”, “gaýtadan başlanýan bilime” ýa-da “ikinji mümkinçiligiň” bilim beriş maksatnamalaryna” degişli bolup biler.

Aýratyn talaplary bolan okuwçylara bilim bermek. Bilim dürli sebäplere görä özüniň bilim maksatnamalaryna gatnaşmagy we okuwynyň maksadyna ýetmegi üçin goşmaça goldawy we uýgunlaşan pedagogik usullarynyň ulanylmagyny talap edýän adamlara gönükdirilen. Sebäpler şulardan ybarat bolup biler (ýöne bu sanaw bilen çäklenmeýär): fiziki we akyl kemçilikleri, özüni alyp barşyndaky meseleler, emosional gurşawynyň ösüş meseleleri we jemgyýetçilik häsiýetli meseleler. Aýratyn talaplary bolan okaýanlar üçin bilim beriş maksatnamalary adaty bilim beriş çygryndaky okuw meýilnamasyna meňzeş okuw meýilnamasy esasynda döredilendir, emma zerur zatlar bilen üpjün etmekde (meselem, ýörite taýýarlanan hünärmen, enjam we meýdan) we eger zerur bolsa bilimiň mazmuny we okuwynyň maksady arkaly ugrukdyrylan okaýanlaryň individual zerurlyklary hasaba alynýar. Bu maksatnamalar bilim beriş önünden bar bolan maksatnamalarynyň çäginde aýratyn okaýan tarapyndan hödürlenip bilner ýa-da okuw şol ýa-da başga bir bilim beriş guramalarynda aýratyn okuw sapaklary görnüşinde geçirilip biler.

Mekdebiň ýa-da kollejiň esasyndaky bilim. Okuwynyň bellibir maksadyna ýetmäge gönükdirilen başlangyç bilim maksatnamalarynyň çäginde çagalara we ýetginjeklere bilim bermek üçin niýetlenen edaralarda amala aşyrylýan (şol sanda aýratyn okuw gurşawynda, meselem, laboratoriyada, aýdym-saz otagynda, kompýuter otagynda ýa-da sport zalda guralan kurslary hem hasaba alyp) we toparda bir ýa-da birnäçe mugallymyň ýolbaşçylygynda alnyp barylýan bilim beriş işi. Okaýanlar adaty okuw synpy, ýaş ýa-da başarnyklarynyň derejesi boýunça toplanýar.

Bilim beriş işi. Agatnaşygyň öwrenmäge gönükdirilen käbir görnüşini öz içine alýan maksada gönükdirilen iş.

Bilim beriş maksatnamasy. Üznüksiz (uzak) wagtyň dowamynda önünden kesgitlenen okuw maksatlaryna ýa-da anyk bilim meselelerine ýetmek üçin meýilleşdirilen we guralan okuw çäreleriniň ýeke-täk toplumy ýa-da yzygiderliligi. Bilim maksatnamasynyň

çäginde bilim çäreleri dürli milli kontekstlerde "kurslar", "modullar", "bölümler" we / ýa-da "dersler" hökmünde häsiýetlendirilýän kiçi böleklere bölünip bilner. Maksatnama, adatça, kurslar, bölümler ýa-da modullar hasap edilmeyän möhüm düzüm böleklerini öz içine alyp biler, mysal üçin, oýnuň esasyndaky işi, amaly okuwlary, ylmy-barlag taslamalary, dissertasiýany taýýarlamagy.

“Ikinji bilimiň” bilim maksatnamalary. Bilim, esasanam, dürli sebäplere görä, hiç haçan mekdebe gatnamadyk ýa-da okan derejesini tamamlamazdan ozal mekdebi taşlan ýa-da derejäni tamamlan, emma heniz degişli hünäriň ýoklugy sebäpli bilim maksatnamada okamak ýa-da hünär almak isleýänlere gönükdirilendir. Bu bilim käwagt "baglaýjy maksatnamalara" ýa-da "reintegrasiýa maksatnamalara" barabar bolýar.

Öwretmek. Indiwiidual ele alyş, eýe boluş, özleşdiriş ýa-da düzgünnamalar, öwrenmek, tejribe we tejribelik arkaly maglumatyň, bilimleriň, düşünmekligiň, garaýşyň, gymmatlyklaryň, endikleriň, başarnyklaryň we özüni alyp barşyň transformasiýasy.

Umumy bilim. Okaýanlaryň umumy bilimlerini, endiklerini we başarnyklaryny giňeltmäge, şeýle hem okamak, ýazmak we hasaplamak başarnyklaryny ösdürmäge gönükdirilen bilim maksatnamalary, köplenç olary ISCED-iň şol bir ýa-da has ýokary derejesiniň has ösen maksatnamalary boýunça okatmaga taýýarlamak üçin we şahsyýetiň bütin ömrüniň dowamynda okamagyna esas emele getirmek üçin. Umumy bilim maksatnamalary adatça mekdebiň ýa-da kollejiň esasynda alnyp barylýar. Umumy bilim, okaýanlary hünär-tehniki bilim maksatnamalaryna girmäge taýýarlamak üçin işläp taýýarlanan, ýöne bellibir hünär ýa-da hünärleriň görnüşi boýunça işe ýerleşmäge taýýarlamaga we zähmet bazarynda isleg bildirilýän kärleri gönüden-göni almaga gönükdirilmedik bilim maksatnamalaryny öz içine alýar.

Adaty dowamlylyk. Okuw ýyllarynyň hasabyna geçirilende, adatça, maksatnamada adaty gaýybana däl gatnaşmagy göz önünde tutup, bilim maksatnamanyň üstünlikli tamamlanmagy üçin okaýana gerek bolan wagt.

Adaty bilim. Aýratyn okatmak zerur bolmadyk okaýanlar üçin başlangyç bilim.

Bilim hyzmatlaryny hödürleýän gurama. Bilim hyzmatlaryny hödürlemeklik özi üçin esasy ýa-da ugurdaş maksatly bolýan gurama. Bu döwlet bilim edarasy bolup biler, şeýle hem hususy kärhana, döwlete dahylsyz gurama ýa-da bilim bermeýän döwlet guramasy bolup biler.

Okuwyň netijelerine baha bermek. Bilim maksatnamasynyň dowamynda ýa-da ahyrynda adamlaryň okuwyň maksatlaryna ýetişine dürli usullar (ýazuw, dilden synag / synaglar, tejribe synaglary, taslama we portfolio) arkaly baha bermek.

Birinji dereje. ISCED 6 we 7 derejelerinde bilim maksatnamasynyň üstünlikli tamamlanmagy netijesinde alnan, degişli bilim maksatnamasy boýunça okamak maksady bilen girmek üçin önünden ISCED 6 derejäniň islendik derejesiniň üstünlikli alynmagyny talap etmeýän dereje.

Başlangyç bilim. Adamlaryň zähmet bazaryna ilkinji girmezinden ozalky, ýagny olaryň gaýybana däl görünüşde resmi bilimi almazyndan ozalky başlangyç bilimi. Ol, şeýlelik bilen, jemgyýet, çagalar, ýetginjekler we ýaşlar diýip hasaplanýanlara gönükdirilýär. Düzgün bolşy ýaly, bu bilimiň çägendäki okuw onuň üznüksizligini üpjün edýän bilim edaralarynda bolup bilýär.

Orta bilimiň birinji tapgyry (ISCED 2-nji dereje). ISCED 2-nji derejeli maksatnamalar ýa-da "orta bilimiň birinji tapgyrynyň" maksatnamalary, adatça, ISCED 1 derejäniň okuw netijelerine esaslanýar. Adatça, bilimiň maksady, şahsyýetiň ömürboýy öwrenmegi we ösmegi üçin esas goýmakdyr, bu bilim ulgamlaryna mundan beýläk bilim almak mümkinçiliklerini giňeltmäge mümkinçilik berer. Bu derejedäki maksatnamalar, adatça, köp sanly soraglar boýunça nazary düşüňjeleri aýdyňlaşdyrýan anyk derse gönükdirilen okuw meýilnamasy boýunça gurnalýar.

Taýýarlyk. Okuwyň, aýratyn hem hünär-tehniki bilimde, bellibir maksatlaryna ýetmek üçin bilim. ISCED-de “bilim” kesgitlemesi “taýýarlyk” düşüňjesini hem öz içine alýar.

Indiki dereje. Ikinji ýa-da ondan soňky derejä serediň.

Orta bilimden soňky üçünji däl bilim (ISCED 4 dereje). Orta bilimden soňky üçünji däl bilim zähmet bazaryna girmäge, şeýle hem üçünji bilimi almaga taýýarlap, orta bilime esaslanýan okuw tejribesini berýär. Bu bilim, adatça, orta bilimiň ikinji tapgyryny (ISCED 3 dereje) tamamlan, ýöne zähmet bazaryndaky mümkinçiliklerini ýokarlandyrmak isleýän ýa-da üçünji okuw ulgamynda bilim almak isleýän adamlara gönükdirilendir. Maksatnamalar, köplenç, orta bilimiň ikinji tapgyrynyň maksatnamalaryndan onçakly çylşyrymly däl, sebäbi olar, adatça, bilimleri, endikleri we başarnyklary çuňlaşdyrmaga däl-de, giňeltmäge hyzmat edýärler. Şonuň üçin ol üçünji bilimiň çylşyrymlylygynyň ýokary derejesiniň ölçeglerinden has pes derejesinde okatmaga gönükdirilendir

Kabul edilenler. Ýaşyna garamazdan, bilim beriş derejesiniň, derejeleriniň tapgyrynyň, maksatnamanyň ýa-da maksatnamanyň tapgyrynyň ýa-da onuň modulynyň başynda hasaba alnan adamlar.

Giriş. Bilim beriş derejesindäki, derejeler toplumyndaky ýa-da maksatnamanyň tapgyryndaky ýa-da modulyndaky okuwlara gatnaşyp başlamak.

Ykrar edilen hünär. Daşky bilim maksatnamasynyň okuw maksatlaryna ýetilmegi netijesinde alnan hünär derejesiniň degişli milli bilim edaralary tarapyndan resmi taýdan tassyklanmagy.

Okuwyň netijelerini barlamak. Adamlaryň okuwyň maksatlaryna ýetişine dürli baha beriş usullary arkaly (ýazmaça, dilden synag / synaglar, tejribe synaglary, taslama we portfolio) baha bermek (bilim maksatnamasyna gatnaşmagy göz önünde tutmaýan).

Iki bilim ulgamynyň maksatnamalary. Mekdep ýa-da kollej esasly bilimi we iş ýerindäki programmalary birleşdirýän programmalar degişlidir. Iki komponent hem örän möhüm bolup (meselem, ýekeje tejribe ýa-da wagtal-wagtal okuwyň çäginde daşda), iş ýerinde okuw adatça programma wagtynyň 50% ýa-da ondanam köpüsini öz içine alýar.

Orta bilim kwalifikasiýasy. Resmi tassyklama, adatça bilim maksatnamasynyň tapgyrynyň üstünlikli tamamlanandygyny tassyklaýan resminama hasaplanýar.

Hünär okuw. Belli bir hünär görnüşi ýa-da görnüşleri üçin bilim, başarnyk we başarnyk gazanmaga gönükdirilen bilim programmalary gerek. Hünär okuw kähana esasly okuw ýaly komponentleri öz içine alyp biler (mysal üçin tejribe, goşa bilim programmalary). Şeýle maksatnamalaryň üstünlikli tamamlanmagy, degişli milli häkimiýetler ýa-da zähmet bazary hünär taýdan gönükdirilen zähmet bazary tarapyndan talap edilýän hünär kärlerine getirýär.

Tötänleýin ýa-da ulgamlayyn okuw. Guramaçylykly däl we öwrenmek üçin niýetlenmedik aragatnaşyk görnüşleri bar. Tötänleýin ýa-da yzygiderli däl okuw, gündelik işleriň ýa-da maksatly bilim ýa-da okuw çäreleri üçin niýetlenmedik aragatnaşyklaryň önümi bolup biler. Şeýle okuwlara mysal hökmünde bilim programmalary bolmadyk ýüzbe-ýüz aragatnaşyk, radio we telewideniýe programmalary bolup biler.

Jemi dowamlylygy. Bilim programmalarynyň yzygiderliliginiň umumy nazary dowamlylygy. ISCED-de, ISCED 1-nji we 3-nji derejeleriň başyndan ýa-da üçünji derejeli bilim programmalarynda okuwyň başyndan başlap, bilim meýilnamasynyň klassifikasiýasy üçin “jemleýji dowamlylyk” düşünjesi zerurdyr.

Orta bilim (ISCED derejeleri 2 we 3). Orta bilim başlangyç bilime esaslanýan we zähmet bazaryna girmäge, hem-de orta bilimden soňky bilimiň we üçünji derejeli bilimiň ikinji tapgyryna taýýarlyk bilim çärelerini üpjün edýär. Umuman aýdanyňda, orta bilim ortaça çylşyrymlylyk derejesinde öwrenmäge gönükdirilendir. ISCED orta we aşaky orta bilimiň arasynda tapawut goýýar.

Dereje. Üçünji bilimiň (adatça uniwersitetlerde ýa-da şoňa meňzeş okuw jaýlarynda) aýratyn bilim meýilnamalarynyň üstünlikli tamamlanmagy netijesinde alnan bilim kwalifikasiýasy.

Nazary dowamlylyk. Okuw meýilnamasynyň möhleti, adaty doly iş gününe gatnaşmagy göz önünde tutup, bilim programmasyny durmuşa geçirmek üçin zerur wagt hasaplanýar.

Üçünji bilim (ISCED derejeleri 5-den 8-e çenli). Üçünji bilim, bilimiň ýöriteleşdirilen ugurlarynda okuw çärelerini guramak arkaly orta bilime esaslanýar. Has çylşyrymly we ýöriteleşdirilen derejede okatmagy maksat edinýär. Üçünji bilim, adatça akademiki bilim diýip düşünilýän zady öz içine alýar, ýöne hünär bilimini hem öz içine alýar.

Alnan bilim derejesi. In ýokary ISCED derejesi şahsyýet tarapyndan üstünlikli

tamamlandy. Adatça ykrar edilen kār bilen resmileşdirilen gutarnykly bilim maksatnamasynyň iň ýokary derejesi bilen ölçelýär. Ykrar edilen aralyk kār, programmanyň özünden has pes derejede.

Bilim derejeleri. Bilim programmalaryny okuw tejribesiniň derejelerine, şeýle hem bilim maksatnamasynyň üpjün etmek üçin döredilen başarnyklaryna laýyklykda toparlara bölýän sargyt edilen toparlar toplumydyr. ISCED derejesi, başlangyçdan çylşyrymlylyga çenli bilim programmasynyň mazmunynyň çylşyrymlylygyny we ýöriteleşdirilmegini görkezýär.

Bilim maksatnamasynyň üstünlikli tamamlanmagy. Bilim maksatnamasynyň bilim maksatlaryna ýetmek, adatça, alnan bilimlere, başarnyklara baha bermek arkaly tassyklanýar. Bilim maksatnamasynyň üstünlikli tamamlanmagy, adatça bilim derejesini tassyklaýan resminamanyň berilmegi bilen utgaşýar.

Gatnaşmak. Bilim maksatnamasyna, programmanyň tapgyryna ýa-da modulyna gatnaşmak ýa-da okamak.

Gatnaşan. Bilim programmasyna ýa-da programma ýa-da modulyň tapgyryna gatnaşýan ýa-da oňa gatnaşýan şahsyýet.

Talyplar. Şahsy adamlar, belli bir bilim programmasy ýa-da programmanyň başgançagy ýa-da ýaşyna garamazdan resmi taýdan hasaba alyndy.

Bilim işi. Gatnaşanlaryň öwrenmek niýeti bolan maksatly işjeňlik.

Bilim edarasy. Esasy maksady bilim bermekden ybarat resmi gurama (mekdep, kollej, uniwersitet ýa-da okuw merkezi). Şeýle guramalar, adatça, milli häkimiýetler ýa-da şoňa meňzeşler tarapyndan işlemek üçin akkreditasiýa edilýär we resmi taýdan ygtyýarlandyrylýar. Dini, hususy bilim edaralary, täjirçilik we täjirçilik däl bilim guramalary ýaly hususy guramalar hem okuw jaýlarynyň işini gurap bilerler.

Okuwyň netijeleri. Okuw meýilnamasynyň üstünlikli tamamlanmagy netijesinde okuwçynyň eýe bolmagyna garaşylýan maglumatlaryň, bilimleriň, düşünişmegiň, garaýyşlaryň, gymmatlyklaryň, başarnyklaryň we özüni alyp barşyň jemidir.

Okuw ýyly. Okuwçylaryň kurslara gatnaşýan ýa-da jemleýji synaglara gatnaşýan ýyllyk okuw ýa-da synag döwri, gysga arakesmeler sanalmaýar. Bu döwür 12 aýdan az bolup biler, ýöne adatça 9 aýdan gysga däl. Dowamlylygy dürli bilim derejelerinde ýa-da ýurduň dürli okuw jaýlarynda dürli bolup biler. Bu kesgitleme, esasan, üçünji derejeli bilim derejesi üçin "okuw ýyly" düşüňjesine hem degişlidir.

Resmi bilim. Resmi bilim ulgamyny emele getirýän jemgyýetçilik guramalarynyň we köpçülige ykrar edilen hususy guramalaryň gatnaşmagynda institusional, maksatly we meýilleşdirilen bilimdir. Şeýlelik bilen, resmi bilim maksatnamalary degişli milli häkimiýetler ýa-da şoňa meňzeşler tarapyndan, mysal üçin milli we milletara bilim edaralary bilen hyzmatdaşlykda islendik okuw jaýy tarapyndan ykrar edilýär. Resmi

bilim esasan bilimden öňki maksatnamalardan durýar. Hünär okuwy, aýratyn zerurlygy bolan talyplar üçin bilim we ulular biliminiň käbir bölekleri resmi bilim ulgamynyň bir bölegi hökmünde görülýär.

Okuwynyň maksatlary. Okuw ýa-da okuw işiniň ahyrynda gazanylmaly okuw netijeleriniň spesifikasiýasy hasaplanýar. Şahsy, raýat, jemgyýetçilik we önümçilik işleri bilen baglanyşykly ugurlarda bilimleri, başarnyklary we başarnyklary ýokarlandyrmakdan ybaratdyr. Düzgün bolşy ýaly, okuw maksatlary has ýokary derejeli okuwlara we / ýa-da bir ýa-da birnäçe ugurda işlemek bilen baglanyşyklydyr.

Tapgyr. Bir programmany tamamlamak ýa-da karz toplamak üçin teoretiki dowamlylyk ýa-da modullar toplumynyň çäginde göz önünde tutulýan bilim derejesiniň aşaky derejesidir. Aýry-aýry tapgyrlar, şol bir bilim maksatnamasynyň beýleki tapgyrlaryndan tapawutly aýratynlyklary bar we tapgyryň ahyrynda orta kwalifikasiýa almak barada resminama berlip bilner.

Dürli ýurtlaryň bilim ulgamlary gurluşy we mazmuny boýunça dürli-dürli bolansoň, Halkara bilimiň klassifikasiýasy (ISCED) maglumatlary deňeşdirip boljak we bitewi formatda hödürlemek üçin esas döredýär. Milli bilim ulgamlaryndaky maglumatlary halkara derejesinde deňeşdirmäge mümkinçilik berýän halkara derejesinde ylalaşylan kategoriýalara öwürmek prosesini aňsatlaşdyrýar.

ISCED Birleşen Milletler Guramasynyň Halkara Ykdysady we Sosial Klassifikasiýa Ulgamynyň esasy klassifikasiýasydyr. Ilki bilen UNESCO tarapyndan 1970-nji ýyllarda işlenip düzülen, dünýädäki bilim ulgamlarynyň üznüksiz ewolýusiýasyny görkezmek üçin wagtal-wagtal täzelenýär. Täze ISCED 2011 (ISC0 1997-iň ornuny tutup) global bilim usullaryny has gowy yzarlamak üçin gowulandyrylan kesgitlemeleri we has giň materiallary üpjün edýär. Şeýlelik bilen, üçünji derejeli bilime we irki çagalyk bilimine bagyşlanan bölümler düýpli täzeden gözden geçirildi. Mundan başga-da, ISCED 2011 okuw meýilnamalary we gazanylan bilim derejeleri üçin täze kodlaşdyryş shemalaryny hödürleýär.

ISCED UNESCO-nyň Statistika instituty (UIS) tarapyndan dolandyrylýar we klassifikasiýany ösdürmek, goldamak, täzelemek we täzeden gözden geçirmek üçin jogapkärdir. Maglumatlary ýygnamak we halkara derejesinde derňemek üçin ISCED-i netijeli we yzygiderli ulanmak barada görkezme berýär.

UNESKO-nyň Statistika instituty (UIS) Birleşen Milletler Guramasynyň Bilim, ylmy we medeni guramasynyň (UNESKO) statistik organydyr. UIS bilim, ylym we tehnologiýa boýunça halkara deňeşdirip boljak statistikalaryň ammarydyr.